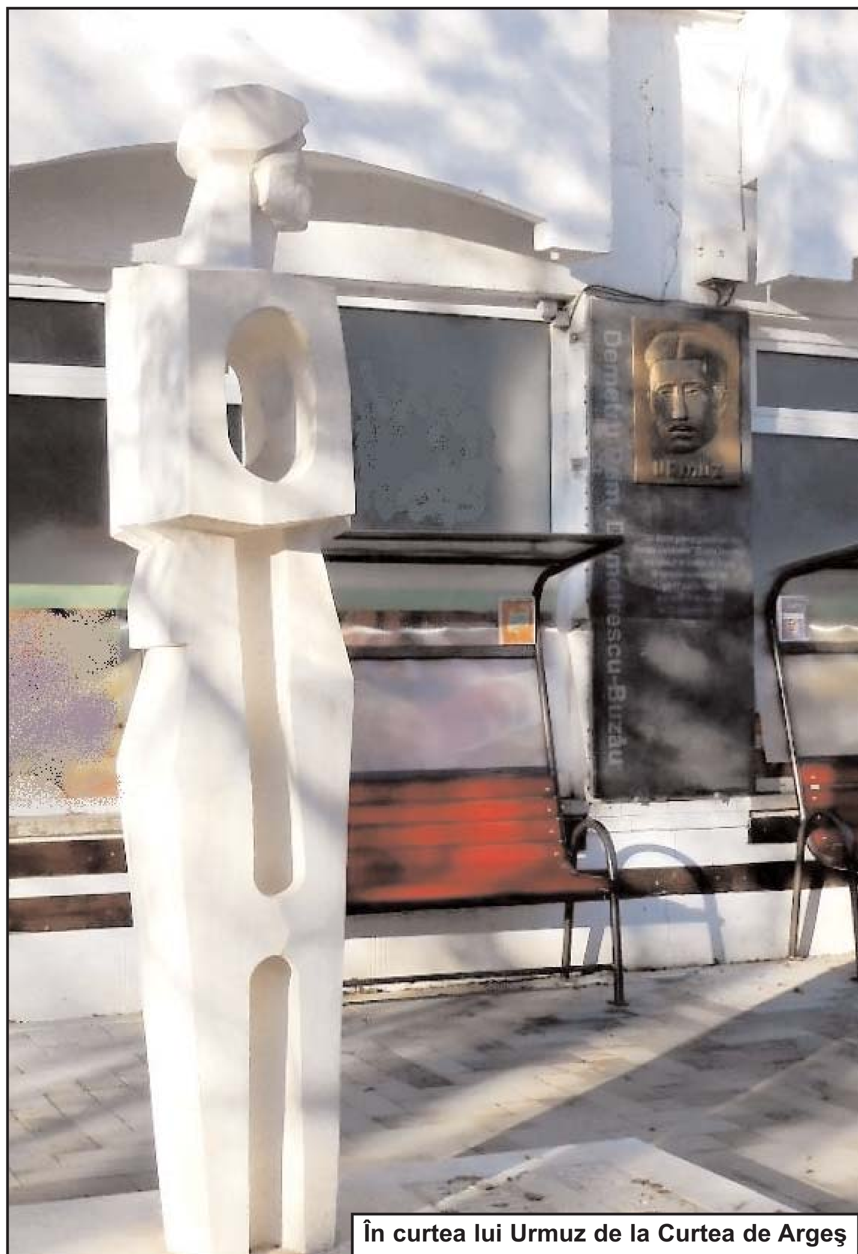


ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XIV ■ Nr. 3 (148) ■ Martie 2023



În curtea lui Urmuz de la Curtea de Argeș

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș, cu sprijinul Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Nume mari, despre Urmuz

Gheorghe PĂUN

Nume mari, profesioniști, rostind/scriind vorbe mari. Și, multe dintre ele, spuse „în liniște”, nu imediat după moartea sa, sub emoția evenimentului. Vorbe care par disproporționate, în raport cu puținătatea operei (cunoscute a) lui Urmuz – poate tocmai de aceea părând mai justificate, ținând seama de posteritatea impresionantă pe care acesta o cunoaște. Disproporționate vorbele și în raport cu alți scriitori, care au scris incomparabil mai mult, dar care „au rămas” incomparabil mai puțin în memoria literară și culturală în general. Căci, într-adevăr, există un veritabil *mit Urmuz,* care a debutat cu un *cult* al său, întreținut „cu o adevărată fervoare cvasireligioasă” de „moderniștii de diverse nuanțe (dadaiști, constructiviști, suprarealiști etc.)”, care-și aduc „omagiul lor necondiționat memoriei aceluia în care vedeau un mare înainte-mergător, un profet, un geniu tutelar” (Nicolae Balotă, *Urmuz,* Ed. Dacia, 1970, p. 147). Exemplifică, citează, încearcă să explice criticul în carte această situație. Multe detalii pot fi găsite – fără a epuiza subiectul – și în excelentul volum al lui Constantin Cubleșan, *Urmuz în conștiința criticii,* Ed. Cartea Românească, 2014.

A contat, desigur, în creșterea acestui mit și paradoxul (aparent doar?) dintre viața „civilă” a lui Urmuz și creația sa, inclusiv sinuciderea (spune Petru Cârdu, acum un deceniu și jumătate, în contextul traducerii în limba sârbă a lui Urmuz: „Urmuz este distrugătorul moștenirii literare românești. *Un om cu două vieți, care a scurtat una din proprie inițiativă,* dar a creat o mare lucrare independentă care stă în fața noastră. (…) El a aparținut sfintei constelații a tragicilor.” – subl. n.), dar cu siguranță explicația stă în termenul *impact.* Asupra literaturii în primul rând, ca manifestare de mare pregnanță într-un moment de „ruptură” în cultura începutului de secol XX și, nu mai puțin relevant, în… grila de percepere/evaluare a lumii, pentru că ne-a dăruit adjectivul *urmuzian!* „În viața noastră publică … locul lui Caragiale a fost schimbat cu Urmuz”, scrie Nichita Danilov chiar pe coperta cărții sale *De la Caragiale la Urmuz sau realitatea sub formă de conservă,* Ed. Tracus Arte, 2021. Câți scriitori – români sau străini – au mai inspirat adjective care se pot folosi nu referitor la opera lor, ci pentru a descrie „viața publică” (îmi vine în minte, la noi, numai *bacovian*, din lume aș menționa *donquijotesc, pantagruelic* etc., acestea de pe urmă plecând de la personaje-mituri).





Revin însă la citate, fără a mai relua și spusele lui Eugen Ionescu de prin anii 1960, nici pe cele mai vechi ale lui Sașa Pană, Geo Bogza și altora din anii 1930 – cu excepția unei afirmații a lui Vasile Voiculescu, rostită la radio în 1932 și republicată în *Gânduri albe,* Cartea Românească, 1986 (pag. 97): „Despre scriitorul Urmuz se poate spune că e unic. Bun sau admirabil sunt epitete pentru literatura obișnuită. Creațiilor lui Urmuz nu li se potrivește decât calificativul unic… Uluitoarea lui apariție în literatura noastră a uimit pe toți și a zăpăcit pe cei mai mulți.”

Ceva de genul acesta spune și Geo Bogza în *Eu sunt ținta,* o carte de dialoguri cu Diana Turconi (Editura Du Style, 1996, p. 49): „Mare e puțin spus. El este întemeietorul literaturii absurde, înaintea tuturor celor care au scris în genul acesta în Europa.” Iar la pagina 53 citim: „Prin zbuciumul lăuntric, prin curajul de a nu-i cere vieții vreun confort oarecare, prin sfârșitul tragic și puritatea aspirațiilor, Urmuz stă lângă Eminescu.” Urmuz „a plătit cu viața literatura pe care a scris-o – și de aceea este atât de autentică”.

O comparație aparent la fel de neașteptată face și Mihail Diaconescu într-un articol publicat în 1966 în revista *Argeș* și inclus în 2017 în masivul volum *Icoane din trecut și de azi* (Ed. Magic Print), plecând de la originile folclorice ale „încurcăturilor de minte” urmuziene, atât de pline de semnificații și de esențializate: „Destinul artistic al lui Urmuz e tulburător de asemănător cu al lui Brâncuși”. Iar textul se încheie cu următoarele rânduri: „După Jonathan Swift, opera argeșeanului Urmuz marchează al doilea mare moment în evoluția grotescului din literatura europeană și mondială.// Cu precizarea că opera lui Urmuz, chintesență a unei modalități specifice a râsului țărănesc și a spiritualității românești, e mult mai bogată în consecințe pentru dezvoltarea întregii literaturi moderne.” Un cunoscător spunea aceasta!

(Continuare la pag. 2)

[Monumentul din imagine și chipul de bronz al lui Urmuz de pe perete sunt opere ale sculptorului Radu Adrian.]



Toate-s vechi şi nouă toate...


Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Dacă recomandăm aceste articole atenţiei deosebite a cititorului, din aceasta dumnealor deduc numaidecât că împărtăşim cu desăvârşire, ca în reproducere galvanoplastică, punctul de vedere al autorului, pe când în realitate consideraţia noastră de căpetenie este că articolul e interesant, scris c-o deosebită energie de stil şi meritând – ca orice lucrare interesantă – atenţia cititorului, chiar atunci când n-ar reflecta pe deplin sau în toate punctele opinia noastră.

Audiatur! Nu-nţelegem ce fel de libertate de cuvânt ar fi aceea când cineva n-ar putea să-şi susţină vederile cu toată energia naturii sale proprii. Stilul şi judecata sunt tocmai la oameni talentaţi cestiuni de temperament. Precum fiece instrument are tonul său specific, tot astfel fiece om are predispoziţia sa firească, pasională, de-a aprecia şi zugrăvi lucrurile; ar fi o goală pedanterie, demnă de bucherii foilor roşii, de-a reteza un stil viu, o apreciaţie energică, numai pentru că nu împărtăşim toate ideile sau punctul de vedere din care autorul scrie.

Admitem ideea determinismului întrucât priveşte caracterul individual precum şi acel al unui partid. Unui om i se pot arăta exemplele cele mai strălucite de îmbogăţiri prin fraudă, de înălţări prin trădare, de impunitatea aproape proverbială de care sunt apărate marile crime şi marii criminali – toate acestea el le va recunoaşte ca adevărate, dar a le imita nu va ajunge niciodată. Pentru că nu poate. *Velle non discitur,* zice Sfântul Augustin, a voi nu-nvaţă nimenea din faptele altuia.

E drept că roşii au venit la putere prin influenţa străină; şi anume sub presiunea vestitei alianţe de trei din Reichstadt, apoi prin amăgirea a o seamă de elemente liberale şi conservatoare pe care le-au eliminat îndată ce a trebuit să lucreze sub acea influenţă care-i adusese.

E oare asta un cuvânt ca conservatorii să-i imite sau, în genere, sunt ei în stare de a-i imita? Noi credem că nu. Ei, a cunoaşte şi a constata ceea ce fac ei şi *a face* ce fac sunt două lucruri foarte deosebite. (…)

Ei bine, modul de-a scrie satiră cu aerul tentaţiunii nu e atât de nou pre cât s-ar părea. Un autor spaniol, Baltazar Gracian, pune pe doi tineri să călătorească prin lume sub conducerea unui personaj mitic, anume Desengano – dezamăgirea, deziluzia. Amândoi tinerii văd aceleaşi lucruri, aud aceeaşi explicare din gura dezamăgirii, dar fiecare din ei se poartă cu totul altfel; pe Critil îl indignează ceea ce vede, pe Andrenio-l atrage de intră-n danţ. A fost din partea *Delfinului* o trăsătură de satiric de-a sfătui pe conservatori să lase focului idealismul lor politic şi să imite pe roşii.

Dar dacă ne vor imita, zic onorabilii, ne răstoarnă?! Şi c-o furie dictată de instinctul de conservare, foile lor se aruncă asupra articolului *Delfinului* să-l sfâşie, nu altceva.

Se-nţelege că acest punct de vedere nu este al nostru şi că nu suntem în stare să imităm pe roşii. Cine-o ştie mai bine decât oricine e *Delfinul* însuşi. Autorul acelui articol întruneşte în el graiul dezamăgirii cu sfatul pe care Andrenio l-ar da, pe când în realitate Critil îl aude. Orice partid care va şti să practice virtuţile roşilor, în urma legii progresului îl va întrece în aceste virtuţi. Tot ce spune *Delfinul* e adevărat. Adevărat că, prin conivenţă cu străinii, roşii au ajuns la putere, adevărat că n-a existat cestiune internaţională în care să nu cedeze – făcând mendre de opunere de ochii lumii – adevărat că nu le pasă lor de ţară cum nu ne pasă nouă de China; adevărat asemenea că partidul există numai prin impunitatea absolută a tâlhăriilor şi mizeriilor ce le comit zilnic membrii lui, adevărat că nu există om în ţara aceasta care să nu simtă dezgust de aceste naturi profund necinstite şi catilinare, dar de imitat nu-i poate imita nimenea care nu e născut din tina şi din minciuna din care ei s-au născut; căci *velle non discitur*, a voi nu se învaţă. A constata că toate acestea sunt adevărate şi a le imita sunt două lucruri atât de deosebite pre câtă deosebire există între judecătorul ce constată faptele şi cel ce le comite. Indignarea *Românului* în contra articolului citat e atât de mare din cauză că în el partidul roşu îşi vede urâciunea proprie, enormă, îşi cunoaşte trăsăturile insuportabile pentru ochii lui chiar.

Ei, ceea ce *Delfinul* sfătuieşte pe Catargiu să facă, Brătianu a făcut de mult şi va face-o pururea. Între un sfat politic de-a face şi între realitatea „s-a făcut” deosebirea e cât cerul de pământ.

(*Timpul*, 23 octombrie 1882)

Iar comparaţii/puneri în relaţie între Urmuz şi alte nume sonore ale literaturii mondiale s-au făcut neaşteptat de multe. O listă rapidă îi conţine pe Kafka, Harms, Jarry, Lewis Carroll, Edgar Allan Poe, Beckett, Eugen Ionescu, Gombrowicz, Julio Cortázar, Joyce – ca să nu-i mai pomenesc şi pe suprarealiştii români pe care i-a influenţat. George Pruteanu, cel nu foarte darnic în aprecieri, îl aduce în discuţie chiar pe Dante (*România literară,* 21 mai 1970): „Urmuz e cel mai plăsmuitor de universuri fictive din literatura noastră, în genere lipsită de mari fantazişti. Nu am avut un Dante, nu am avut un Jarry, dar l-am avut pe «umilul» Demetrescu-Buzău şi, fără ironie, nici prezumţie, aceasta e o posibilă compensaţie, echilibrând spiritul unei literaturi vii. Urmuz e un scriitor european, un mare cap de serie. Şi apoi, ultima concluzie e tocmai aceea că despre Urmuz, cel mai singur între singuri, abia trebuie să stăm de vorbă.“

Că posteritatea lui Urmuz nu este deloc „încheiată” citim şi în volumul trilingv, română, franceză, engleză, *Urmuz,* Cartea Românească, 2001, sub semnătura lui Stavros Deligiorgis, la finalul postfeţei (p. 52): „Acest corpus de ficţiuni urmuziene, depăşind cu puţin cincizeci de pagini, ar putea avea o înrâurire covârşitoare, ca o secvenţă de proză experimentală, cu care întreaga literatură naţională s-ar putea mândri trei-patru secole de-acum încolo, dacă nu şi mai mult.” Cu menţiunea că „înrâurirea” se constată deja, ce vom face trei-patru secole, vom vedea…

PS. În revista *unu* din noiembrie 1930, Saşa Pană scria despre moartea lui Urmuz: „De acolo, noaptea – poate în clipa imaterială a orei 0 – s-a despicat: Demetrescu-Buzău s-a întors pentru diversul faptelor zilnice la ziare şi în aceeaşi cafenea, iar Urmuz a rămas cenuşă de stele.” Cenuşă de stele – praf de stele – asteroizi… În *Buletinul WGSBN* (Working Group Small Bodies Nomenclature) al Uniunii Internaţionale de Astronomie, vol. 3, nr. 1, din 16 ianuarie 2023, la pagina 12, găsim

IAU WGSBN Bulletin

Volume 3, #1 2023 January 16

(44194) Urmuz = 1998 MQ_7

Discovery: 1998-06-19 / ODAS / Caussols / 910

Urmuz was the pen name of Demetru Dem. Demetrescu-Buzău (1883–1923), an important and influential Romanian writer. He was a forerunner of the European 20th century dadaist, surrealist and absurdist literary movements. His writings were imitated, with the term “urmuzian” used to describe weird situations.

asteroidul (44194) Urmuz = 1998 MQ_7 (coperta buletinului şi explicaţia denumirii sunt reproduse mai sus).

La pag. 32 a revistei de faţă, pentru a beneficia de culoare, este reprodusă orbita asteroidului (de culoare albă, înclinată), primită, odată cu informaţiile anterioare, de la Institutul de Astronomie al Academiei Române din Bucureşti, prin bunăvoinţa dlui Mirel Bîrlan, directorul acestui institut.

De acolo de sus, Urmuz ne priveşte – ceea ce nu e deloc o noutate pentru urmuzofili…

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.



Homo sapiens



Historia magistra vitae şi „perfidul Albion” (III)

Horia BĂDESCU

Tartuffiada britanică avea să continue pe tot parcursul părţii finale a războiului. În primăvara lui 1944, în timp ce se încerca găsirea unei soluţii pentru ieşirea României, sub o formă sau alta, din orbita Axei, fie prin intermediul opoziţiei conduse de Maniu, fie chiar prin negocieri cu mareşalul Antonescu, idee acceptată chiar şi de sovietici, luna de miere britanico-rusă îşi urma cursul printr-o mutuală concordie asupra polilor de interes postbelici ale celor două puteri. Cum avea să mărturisească mai târziu Anthony Eden, secretar al Foreign Office la vremea aceea, citat de Dennis Deletant, la întâlnirea avută la 5 mai 1944 cu ambasadorul sovieticilor la Londra discuţia a avut ca punct central „să ne înţelegem că problemele României urmau să constituie în principal preocuparea guvernului sovietic, în vreme ce cele ale Greciei preocuparea noastră, *fiecare dintre guverne urmând să acorde celuilalt ajutor în respectivele ţări*”. (s.n.) Ajutorul constând, precum avea să se vadă, într-un non-combat indiferent de modul în care ar fi fost rezolvate problemele în chestiune. Ba chiar într-o persuasiune a acceptării situaţiei de fapt. În siajul acestei solide înţelegeri, britanicii aveau să-l consilieze pe Maniu, prin intermediul negociatorilor români de la Cairo, Constantin Vişoianu şi Niculescu-Buzeşti, să-i coopteze pe comunişti în coaliţia care viza înlăturarea de la putere a mareşalului.

Ajunşi la momentul 23 August 1944 nu pot să nu mă întreb dacă această dată a fost aleasă pur şi simplu întâmplător (istoria are semnificaţiile sale oculte!) sau deliberat, în oglinda aceleia la care, în urmă cu cinci ani (23 august 1939), fusese semnat pactul Ribbentrop-Molotov, unde se stipula, la punctul 3: „În privinţa Europei sud-estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană îşi declară totalul dezinteres politic faţă de aceste teritorii”?

Pe linia aceleaşi atitudini duplicitare, după 23 August 1944, britanicii aveau să-l „arunce la lupi” pe Maniu, nemulţumiţi de faptul că acesta refuzase să se angajeze în acţiuni decisive fără a avea asigurări clare privind viitorul ţării. La 3 noiembrie al aceluiaşi an, şeful Misiunii Militare britanice din România notifica Ministerului de Externe britanic faptul că „Vice-mareşalul aerului Stevenson a avut perfectă dreptate să refuze să îl întâlnească pe domnul Maniu şi este păcat că nu a refuzat să îl întâlnească şi pe intermediarul lui Maniu. Maniu pare să fie doar un bătrân aiurit şi aproape pot să simpatizez cu sovieticii, dacă ei încearcă să scape de el, *prin mijloace cinstite sau murdare.*” (s.n.) Haina veche nu mai era de trebuinţă, ba mai mult încurca şi, în buna tradiţie a „preacinstitului” Albion, era mult mai bine să dispară cu totul! Fiindcă bătrânul aiurit, care mai păstra în el onoarea altor vremuri, se încăpăţâna să le ceară, celor pe care-i slujise, să-i spună clar „dacă România fusese negociată în sfera de influenţă sovietică”. „Cu siguranţă nu putem admite aşa ceva!” (adică, nu putem să-i spunem clar), avea să-i scrie Churchill lui Anthony Eden, în decembrie 1944. Aşa încât, britanicii aveau să continue să nege cu vehemenţă o asemenea posibilitate, care însă fusese stipulată demult în conturarea configuraţiei sferelor de influenţă postbelice. Rezultatul acestei duplicităţi avea să fie până la urmă dezastruos pentru partidele istorice şi pentru situaţia ţării însăşi.

Dar dacă la nivelul decidenţilor de rang înalt n-a existat nicio ezitare şi nicio remuşcare faţă de duplicitatea discursului, ea încadrându-se în logica practicii politice a Imperiului Britanic, la unii dintre aceia care au fost obligaţi s-o practice a existat, cel puţin, o conştiinţă a vinovăţiei şi un sentiment de ruşine pentru un act care a atras atâtea nenorociri asupra celor care au suferit efectele acestei dezinformări. Dennis Deletant citează cazul ambasadorului britanic la Moscova, Archibald Clark Kerr, care vizitase Bucureştiul în primăvara anului 1945 şi care a mărturisit mai târziu că „unul dintre cele mai dezgustătoare lucruri care i s-au cerut să le facă a fost să-l mintă pe Iuliu Maniu. Asemenea minciuni au făcut pe Maniu şi pe alţi lideri democratici din România să se compromită în ochii sovieticilor prin acţiuni care aveau să-i coste libertatea şi să îi condamne să îşi petreacă ultimii ani de viaţă în puşcărie.” Din ceea ce se convenise în Conferinţa de la Ialta cu privire la promovarea „condiţiilor în care popoarele eliberate să-şi poată exercita dreptul de a-şi alege acea formă de conducere în care ar vrea să trăiască”, rămăseseră doar nişte frumoase fraze pe hârtie. Dar prin ea Marea Britanie şi Statele Unite nu făcuseră decât să dea „o aparenţă de legitimitate la ceea ce chiar Churchill caracteriza drept «forţă şi falsă reprezentare»”, aşa cum precizează Dennis Deletant.

Din păcate, mascaradele de acest tip au continuat cu cinism chiar după ce occidentalii constataseră această realitate şi, la cântecul „sirenelor” de la Vocea Americii, care anunţau în anii cincizeci iminenta lor debarcare în România, îndemnându-i pe bravii „ţărani de la Dunăre” să lupte cu hidra comunistă, zeci de mii dintre aceşti corăbieri ai istoriei aveau să înfunde puşcăriile şi să se stingă în ele sau în infernul lagărelor de la Canal. Dar, vorba eternului Caragiale, „dacă o cer interesele partidului”, vreau a zice interesele de stat... Fiindcă, precum scriam mai la început, duplicitatea, machiaverlâcurile politice, tiradele tartuffiene nu sunt doar apanajul „perfidului Albion”. Că în acest exemplu *in extenso* el este personajul principal e doar o chestiune de particularitate geo-strategică, de implicare în istoria neamului meu, atât de tragică de prea multe ori.

Moral ar trebui să nu dau două parale pe acest Albion, sufleteşte ar trebui să mă revolt, şi am făcut-o la tinereţe, însă mai târziu am înţeles că politica nu se face cu inima şi cu onoare, că aceia care o fac astfel îmbracă dintru început cămaşa suferinţei şi, uneori, a morţii, că morala politică n-are nimic comun cu Tabla legilor, cu cele Zece Porunci ori cu reformele lui Solon. Şi mai ales că singura raţiune, singurul comandament, singura morală care trebuie să stea la temelia acţiunilor unui om de stat şi se validează ca atare este interesul naţiunii pe care o reprezintă şi o conduce, binele acesteia. De la antici şi până în zilele noastre, aşa au stat lucrurile şi probabil aşa vor sta ele şi după ce statele, naţiunile, popoarele vor înceta să mai existe, atunci când va fi vorba de binele corporaţiilor, forumurilor şi altor asemenea structuri, mai mult sau mai puţin oculte, care au învăţat prea bine admirabila strategie a diavolului: aceea de a ne face să credem că nu există. Dar „asta e o altă căciulă”, vorba diaconului Creangă.

Ceea ce vreau să spun aici e că adevărul zicerii lui Cicero, *Historia magistra vitae,* de a cărei înţelepciune nici el însuşi n-a beneficiat, e ocultat mereu de derularea evenimentelor acesteia şi de lipsa de memorie esenţială a omului. Dacă e de învăţat ceva, şi „neamul nevoii”, necum politicaştrii lui contemporani, învaţă greu această lecţie, e faptul că „perfidul Albion” avea dreptate să mintă cu neruşinare şi să ne vândă tătucului Stalin pe un petec de hârtie, cu mâna buldogului cu trabuc, Winston Churchill. În joc erau interesele Imperiului Britanic. Iar Churchill era om de stat!

PS. Vânzoleala, inutilă *post festum*, a chestiunii Schengen e cel mai recent exemplu în sensul concluziei de mai sus! (Va urma.)

Sociologia şi visul României (III)



Acad. Cătălin ZAMFIR

Ca test al confuziei ideologice instaurate în România, voi invoca posibilitatea de a realiza două proiecte noi lansate în USA, pe care le-am adus în România de la Institutul Social de Cercetare din Ann Arbor: *Dezvoltarea umană a întreprinderilor* şi *Calitatea vieţii.*

Ambele proiecte româneşti s-au realizat nu în cadrul vreunei instituţii, ci prin iniţiativă „privată”, dar, desigur, tolerate de sistem. Ele au fost realizate de colective informale, bazate pe voluntariat, fără resurse, dar cu susţinere colegială. Ambele cercetări empirice s-au realizat pe baza unor largi eşantioane de subiecţi (1 000 şi 1 800 de subiecţi) cu scopul de a testa modelele teoretice şi metodologiile lansate în SUA. De precizat: cercetările empirice au fost făcute în a doua parte a anilor ’70. Rezultatele au fost publicate în cărţi cu un impact important, mai ales cartea cu tema calitatea vieţii.

Tema calităţii vieţii nu a fost adoptată în nicio ţară socialistă, fiind privită cu suspiciune ideologică, şi nici chiar în sociologia europeană. O carte cu tema calităţii vieţii a fost considerată de editurile din România ca având mari riscuri ideologice şi niciuna nu şi-a asumat responsabilitatea de a o publica. Surpriză: profesorul Postolache s-a dus cu manuscrisul la o persoană foarte importantă politic, rudă cu Ceauşescu, şi l-a convins să aprobe publicarea, cu toate că nici acesta nu a înţeles despre ce e vorba. Şi cartea s-a publicat. Fără suportul profesorului Postolache, cartea nu apărea şi cu aceasta nici tema calităţii vieţii nu cred că putea deveni un mare punct de interes în România.

Interesantă, o altă temă sociologică promovată cu forţă în această perioadă. În contextul crizei sistemului socialist, realitatea socială îşi pierduse interesul. Ea trebuia nu atât cercetată, cât schimbată. În aceste condiţii, pe lângă proiectele de descriere şi explicare a realităţii sociale, era de interes schimbarea socială proiectată. Un exemplu de carte publicată în 1977: *Strategii ale dezvoltării sociale.*

O contribuţie foarte importantă pentru coagularea comunităţii sociologice a fost publicarea revistei *Viitorul social* (1972–1989).

În anii ‘80, cei mai negri ai sistemului socialist românesc, s-a continuat să se facă sociologie. Din nou, experienţa mea. Pentru mine, anii ’80 au fost ani foarte productivi. La Politehnică trebuia să merg doar o zi pe săptămână. În rest, complet liber. Am reuşit să public cartea despre *calitatea vieţii,* care va avea o influenţă importantă. M-am concentrat pe teme fundamentale de sociologie şi am putut publica o carte, *Structurile gândirii sociologice* (1987), şi o carte amplă pe care o consider că aduce contribuţii originale de vârf pe plan mondial, *Incertitudinea,* predată edituriii pe 29 decembrie 1989. Am publicat două volume de studii colective pe tema calităţii vieţii şi modul/stilul de viaţă, cu mulţi colegi sociologi, mai ales tineri. S-a lucrat la un mare volum de sinteză, *Dicţionar de sociologie*, cu mulţi sociologi români. În 1989, volumul era aproape gata. S-a mai lucrat pe el şi s-a publicat în 1995.

→



Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Windows on the World de Frédéric Beigbeder, carte apărută în 2003: reportaj, eseu, roman? La New-York, în dimineaţa de 11 septembrie 2001, la ultimul etaj al primului turn lovit de terorişti, în restaurantul cu numele de mai sus (preluat de autor în engleză) clienţii îşi trăiesc ultima oră de viaţă. În paralel, autorul îşi ia micul dejun şi cafeaua în restaurantul *Ciel de Paris*, la ultimul etaj al turnului Montparnasse, şi amestecă meditaţii, amintiri etc. în jurul tragediei din America.

Scena din turn e inventată şi pare uneori artificială, mai puţin convingătoare, dar interesul lecturii se menţine căci e împănată cu amănunte documentare din convorbiri telefonice, SMS, mărturii ale pompierilor etc. Atmosferă grea, copleşitoare, insuportabilă, dar continui lectura nu dintr-o curiozitate morbidă, ci fiindcă e vorba de un moment care marchează începutul acestui secol, cu consecinţe încă necunoscute. Şi fiindcă ignorarea acestei tragedii ar avea un iz de laşitate. (Mi-amintesc o prietenă care n-a suportat să citească *Gherla* de Paul Goma.)

(10 februarie 2008)

Recitesc *Jurnalul* lui Mircea Eliade, volumul II, şi sunt din nou uluit de puternica lui personalitate. Trecut de 70 de ani, handicapat de artrită (mai ales mâna dreaptă, cu care scria), e capabil să lucreze câte 12 ore pe zi, să scrie articole, studii, conferinţe. Dar şi literatură. Este „împins" de o forţă care învinge durerea, metehnele (pericardită, ulcerul, glezna, genunchiul etc.), merge înainte ca un motor ce nu mai poate fi oprit. Un „motor" care a demarat cu 60 de ani în urmă, în adolescenţă sau chiar la pubertate, prin lecturi tot mai multe şi tot mai dificile. Acel „antrenament" de care vorbea Noica. Stimulat de mari profesori şi personalităţi (Nae Ionescu, Iorga), de prieteni şi colegi de generaţie (Cioran, Ionescu, Camil Petrescu etc.), în acea perioadă „de aur" pentru artele şi ştiinţele din România, interbelicul, de la Sadoveanu la Arghezi, Bacovia, Ţiţeica, Gusti, Coandă… După care au urmat cei 50 de ani (1940-1990) de absenţă a Românei din istoria lumii civilizate. (Totuşi, despre România s-a mai pomenit, tangenţial, datorită lui Brâncuşi, Enescu, Cioran, Ionescu şi, desigur, Eliade, adică doar cei exilaţi!)

(3 iunie 2016)

După câteva ore de plajă: somnolenţă! O stare de semi-trezie, fără gânduri, fără griji, pe care numai aici o poţi simţi. Aici înţeleg, cu adevărat, ce înseamnă siesta. Santa Siesta.

Plaja îmi aminteşte destul de vag de Mamaia. Mamaia în septembrie 1959... Dar mai largă şi nesfârşită, lungă până la orizont şi aproape pustie. Câteva maşini răzleţe, câteva mici grupuri de oameni, răsfirate, despărţite de zeci de metri încât vezi doar trupuri, nu şi figuri. Şi vântul, Tramontanul, iscat sub poalele Muntelui Negru. E un vânt foarte puternic, de care localnicii, dar şi turiştii, profită întrecându-se în nişte bărci montate pe roţi de motocicletă, cu catarg şi pânză, vehicule improvizate care se deplasează cu zeci de kilometri pe oră pe fâşia de plajă dinspre saline, unde nisipul e uscat şi tare, ca o pistă de atletism.

Am ieşit din apă după o joacă perfidă cu valurile care te trag spre larg şi văd, printr-o ceaţă alburie, micul far şi linia subţire a digului de la Port-la-Nouvelle vibrând sub caniculă. Rafale puternice mă „împuşcă" cu nisip, salve de alice care înţeapă pielea sensibilizată de sare. Mă întind pe pledul cald şi aştept clipele de acalmie în care vântul devine prietenos şi mă înveleşte cu un strat uşor, de soare, ca o mângâiere.

(Languedoc, iulie 1987)

Revoluţia din 1989. România în tranziţie. Reconstrucţia sociologiei româneşti. Situaţia sociologiei era următoarea. După *10 ani* de glorie a renaşterii sociologiei româneşti, anii '60, în anii '70–'80 ea a fost din nou marginalizată, dar s-a menţinut la un nivel nu doar de supravieţuire, ci de continuare a acumulării.

1989. Sociologia a redevenit foarte actuală. S-a reluat misiunea sociologiei, formulată de Gusti, de a contribui la construcţia societăţii româneşti. La televizor s-a lansat chemarea: *Să vină sociologii.*

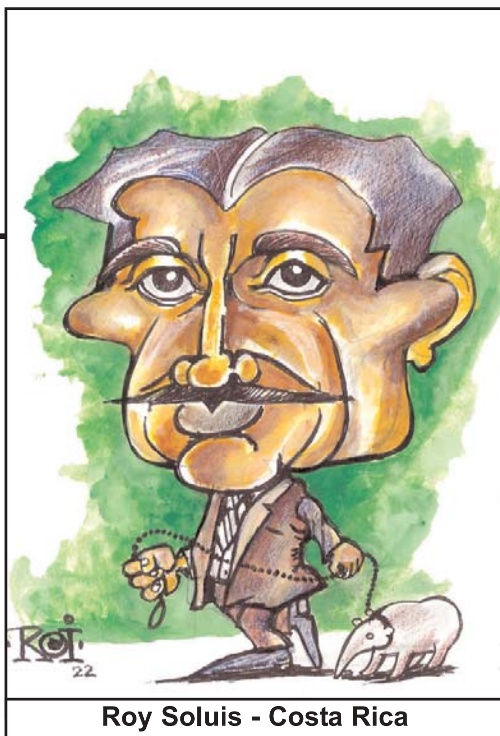
Sociologia trebuia să-şi clarifice rolul său în proiectul politic de reformă a societăţii româneşti. A fost un moment istoric în care sociologia şi-a asumat misiunea de a-şi aduce contribuţia sa, în ciuda modestelor ei resurse.

Imediat, în 1990, s-au reformat modestele instituţii sociologice existente, dar mai ales s-au înfiinţat noi instituţii. *Secţii/facultăţi universitare de sociologie,* la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara, Oradea, Braşov... S-a relansat Institutul de Sociologie ca institut al Academiei Române. S-au adăugat şi alte centre de cercetare sociologice.

Chiar din 1990 s-a reînfiinţat profesia de asistenţă socială, desfiinţată în regimul socialist. Elena Zamfir a avut iniţiativa restabilirii statutului profesiei de asistent social şi introducerea secţiilor de asistenţă socială în toate universităţile româneşti şi în Republica Moldova. S-au înfiinţat, încă din 1990, secţii universitare de asistenţă socială la Bucureşti, apoi la Cluj, Iaşi, Timişoara, Oradea, Braşov, Piteşti... S-a început construcţia sistemului public de servicii de asistenţă socială. România a fost, după câte ştiu, prima ţară fost comunistă care a recunoscut public profesia de asistenţă socială.

Pe 2 ianuarie 1990, Tudorel Postolache, în calitate de vicepreşedinte al noului guvern, decide înfiinţarea unui nou institut de cercetare ştiinţifică: Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii (ICCV), cu misiunea de a susţine ştiinţific realizarea visului Revoluţiei române: construirea unei societăţi prospere, bunăstare pentru toţi. Institutul urma să aibă în câţiva ani 120 de cercetători, dar a început imediat cu 85 de angajaţi. Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii a fost primul institut de cercetare din lume centrat pe tema calităţii vieţii. Şi, după câte ştiu, şi în momentul actual este unic ca amploare.

Două viziuni de reconstrucţie a societăţii româneşti. Din chiar primul an al tranziţiei, 1990, s-au confruntat două viziuni asupra tranziţiei pe care le-aş numi *viziunea global-naţională,* promovată în proiectul strategic Postolache, şi *viziunea mondialistă,* bazată pe doctrina neoliberală, promovată de instituţiile internaţionale.



Roy Soluis - Costa Rica

Cele două viziuni se fundează pe o întrebare fundamentală: care este *sistemul-nucleu* al lumii, ţările sau întreaga lume bazată pe o economie deja mondializată?

Viziunea global-naţională considera „naţiunea/ţara" ca nucleu central al societăţii actuale. Întregul proces global se bazează pe dezvoltarea social-economică a ţărilor care o compun. „Ţara" este considerată global, în toate componentele ei, ca obiect al dezvoltării. Viziunea mondialistă consideră că graniţele naţionale se topesc rapid, mecanismele de funcţionare ale societăţii actuale sunt mondiale, nu naţionale. Bruxelles promovează recent proiectul mondializării în varianta europenizării.

Viziunea global-naţională: Strategia Postolache. În climatul incert, dar plin de speranţe, care a urmat Revoluţiei, profesorul Tudorel Postolache a avut iniţiativa de a clarifica direcţia de evoluţie a ţării. În februarie 1990 s-a înfiinţat o comisie cu misiunea de a elabora Programul Guvernului de reconstrucţie a societăţii româneşti. Elaborarea Strategiei a antrenat peste 1.200 de specialişti din unităţile economice, institute de cercetare şi proiectare, din învăţământul superior, precum şi din ministere şi alte organe centrale. S-a realizat o nouă coaliţie naţională între toate partidele politice, sindicalişti, specialişti din administrare, oameni de ştiinţă. Strategia Postolache a fost un exemplu de colaborare a economiştilor şi sociologilor.

Schiţa privind strategia înfăptuirii economiei de piaţă în România a fost aprobată prin *Decizie guvernamentală în luna mai a anului 1990,* urmând ca ea să stea la baza guvernării viitoare. (*Strategia Postolache* poate fi găsită şi în *Biblioteca virtuală de sociologie, ICCV*.)

Documentul conţine principalele direcţii politice ale construcţiei social-economice şi un plan de implementare a Strategiei: eşalonarea principalelor măsuri care urmau să fie luate şi un set de 41 de legi care aveau să fie promovate în perioada 1990–1992.

• Obiectivul central al *reformei economice*: o nouă *economie românească,* conectată la economia mondială, dar orientată de *interesul naţional.*

• Strategia reformei economice: crearea unui sistem instituţional al *economiei de piaţă.* Reforma economică nu va fi realizată printr-o terapie de şoc, cu o cădere a economiei, ci o reformă prin dezvoltare. Din 1991 se prevedea o creştere economică anuală de cel puţin 3,7– 3,8%.

• *Privatizarea* economiei e un obiectiv important în cadrul reformei economice.

• *Statul,* eliberat de practicile dictatoriale şi birocratice, urma să aibă un rol activ în proiectarea şi coordonarea întregului proces de reformă.

• Schimbările sociale vor avea inevitabil *costuri sociale,* dar de la început ele trebuiau prevenite şi compensate printr-o protecţie socială accentuată.

• Obiectivul global al întregii reforme este creşterea calităţii vieţii a întregii comunităţi, apropierea de standardul de viaţă european al populaţiei. Este complet inacceptabilă reluarea tezei ceauşiste „sacrificii actuale pentru un viitor mai bun". „Este nevoie, chiar în cursul tranziţiei, şi nu ulterior, să se atingă un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază." (T. Postolache)

• Strategia tranziţiei urmează să fie elaborată printr-*un larg proces democratic* de specialiştii interni, utilizând experienţa occidentală, identificând formele specifice contextului românesc. „Încercarea ... de a importa *in toto* un «model» anume din alte spaţii naţionale, nu se justifică." (T. Postolache) Este nevoie de o strategie adaptată flexibil la condiţiile României.

Viziunea mondialistă, *axată pe doctrina neoliberală.* Occidentul a decis să acorde un suport special ţărilor europene în tranziţie. Un punct esenţial al acestui suport a fost angajarea instituţiilor internaţionale, FMI, Banca Mondială, UNICEF şi alte instituţii internaţionale.

Strategia promovată de instituţiile internaţionale nu este prezentată într-un document, ci este cuprinsă în politica de suport oferită direct guvernelor româneşti. Ea poate fi rezumată astfel:

• *Privatizare totală, realizată rapid, „cu orice preţ", chiar „pe un leu"*. Dacă în Strategia Postolache privatizarea era considerată un mijloc, instrument de eficientizare a economiei de piaţă, privatizare cu creştere, ea a devenit obiectiv politic prioritar. Este utilizată obsesiv imaginea *tăierii pisicii* (a economiei): o tai pe bucăţele, deci o durere de lung termen, sau o tai dintr-o dată. Rapiditatea privatizării a devenit principalul indice al performanţei tranziţiei. Guvernele au fost constant criticate că nu fac suficient de rapid privatizarea. Au fost adoptate, în acordurile cu instituţiile internaţionale, planuri anuale de privatizare, liste de întreprinderi care urmau să fie privatizate. Orice privatizare este bună. Nu au existat discuţii asupra condiţiilor în care o privatizare sau alta ar fi putut avea rezultate negative. Nu găsim analize critice ale unor privatizări.

S-a presupus tacit că *privatizarea va fi totală.* Nu sunt menţionate unele zone economice care ar trebui să rămână în proprietate publică. Chiar sistemele de sănătate şi educaţionale ar trebui pas cu pas privatizate.

→



Homo sapiens

• **Economia** este o parte a economiei mondiale, integrată în logica acesteia. Conceptul de economie românească aproape a dispărut din discursul public. În această viziune, o politică economică nu-şi mai are locul. Mecanismele economiei mondiale, actualmente europene, orientează economia. În programele politice ale partidelor nu au existat obiective economice naţionale, ca de exemplu creşterea economică, creşterea ocupării sau susţinerea unor sectoare economice. Excepţie: obiectivul privatizării.

• Interesul naţional nu apare decât marginal în programele politice. Chiar menţionarea acestuia este tratată cu o expresie negativă de „naţionalism".

• *Politica statului minimal.* Statul este un prost manager/sistemul privat este eficient. Intervenţia statului trebuie evitată pe cât posibil, mai ales în economie.

• Economia românească este o parte a economiei mondiale şi intervenţia statului român încalcă regulile economiei mondiale. Nu e legitimă o politică economică.

• *Costul social* al tranziţiei este considerat ca *inevitabil.* Atenţia prea mare acordată socialului este considerată a fi chiar o frână în calea unei tranziţii de succes.

• Stat social minimal: politica socială trebuie orientată doar spre susţinerea *grupurilor sociale marginale, în „situaţii de risc".* Problemele sociale sunt soluţionate treptat ca rezultat al creşterii economice şi de către ONG-uri, „societatea civilă". ONG-urile sunt mult mai eficiente decât statul.

• *Politica salariului mic* este crucială pentru a atrage investitorii.

• „Statul de drept". Derobat de responsabilităţi economice şi sociale, statul se subţiază ca un „stat minimal", „stat de drept": un arbitru juridic care asigură funcţionarea legală a vieţii publice.

• În acest context, nu sunt legitime preocupările pentru orice proiectare a viitorului ţării, a oricărei politici de dezvoltare social-economică.

Rolul sociologiei în tranziţia românească. Cele două viziuni strategice ale tranziţiei au atribuit sociologiei roluri diferite în reconstruirea societăţii româneşti.

Viziunea global-naţională acordă sociologiei un rol foarte important în toate sferele vieţii sociale: alături de reforma economiei, refacerea *stării sociale* a ţării, dezvoltarea *statului social* ca instrument al reconstrucţiei ţării; statul trebuie să acorde o atenţie specială *problemelor social-economice* critice ale României.

Viziunea mondialistă acordă rolul de suport ştiinţific pentru politica românească nu comunităţii ştiinţifice naţionale, inclusiv sociologiei, ci instituţiilor internaţionale, responsabile de transferul experienţei occidentale.

În România, Banca Mondială a creat un fel de filiale ale ei şi dezvoltă propriile sale programe de expertiză şi cercetare. Desigur, sociologia naţională este importantă, dar este orientată mai mult spre problemele sociale micro. Problemele macrosociale ale ţării sunt reţinute în zona politicului. Banca Mondială a dezvoltat propriile programe de cercetare economică şi socială, conectate direct la guvern.

Evoluţia sociologiei în perioada tranziţiei. În prima parte a tranziţiei a dominat un entuziasm în comunitatea sociologică. S-au lansat programe importante de cercetare cu un impact ştiinţific şi politic deosebit.

Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, fiind institutul cel mai mare de cercetare socială, a avut o politică de a realiza consorţii de cercetare cu Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Bucureşti, cu Institutul de Sociologie al Academiei Române, cu alte facultăţi de sociologie din ţară. Astfel, a fost posibilă realizarea unor programe importante de cercetare.

Chiar în anul 1990, ICCV lansează un program propriu pe tema *calităţii vieţii.* Studii teoretice şi metodologice şi mai ales monitorizarea empirică a calităţii vieţii populaţiei româneşti. În perioada 1990–2010 s-au realizat 10 evaluări anuale bazate pe eşantioane reprezentative la nivel naţional. S-a acumulat o bază de date de indicatori ai calităţii vieţii, cu siguranţă unică în lume. S-a obţinut astfel o imagine clară a dinamicii *calităţii subiective a vieţii* în perioada dificilă a tranziţiei.

În perioada 1993–'94 s-a lansat un proiect de estimare a stării de sărăcie, pe un eşantion naţional de 1804 gospodării. Reforma tranziţiei se aştepta să aibă un impact important asupra standardului de viaţă al populaţiei. Era vital să avem o imagine clară a acestui impact. Cartea din 1994, care prezenta diagnoza stării de sărăcie în România, a produs un şoc: 39,3% dintre români sunt săraci. Un ministru al Finanţelor: unde, Cătăline, ai văzut un român clătinându-se de sărăcie pe stradă? Unii au fot tentaţi să considere că sociologii au fost prea criticişti, că „realitatea nu e chiar aşa". Ulterior, mai precis în 2015, când economia românească s-a mai stabilizat, estimările UE plasează totuşi sărăcia în România în jur de 37,3%, mult deasupra celorlalte ţări europene.

Între 1994–'98 s-a lansat un program nou în sociologia românească: *politicile sociale.* Sau publicat în această perioadă 5 volume şi multe studii pe tema politicii sociale în România.

S-a ales o problemă socială specială care a explodat în acea perioadă: *situaţia social-economică a romilor/ţiganilor.* S-a realizat o cercetare empirică pe un larg eşantion. A fost prima analiză a situaţiei social-economice a romilor pe plan mondial. Cartea *Ţiganii între ignorare şi îngrijorare* (1994) a răspuns unui interes accentuat al sociologiei. Cartea a fost citată în 205 alte lucrări şi s-au înregistrat zeci de mii de cititori. Interesul pentru ea s-a menţinut în timp. Doar din Biblioteca virtuală de sociologie, după 2015, ea a fost consultată de 1492 de cititori. S-au adăugat ulterior şi alte cercetări empirice şi de politică socială pentru romi.

Arturo Rosas - Mexic

Egalitatea de gen, o temă de mare interes în Occident în acea perioadă. Imaginea situaţiei României în acest domeniu era, în Occident, predominant negativă. Am considerat că e important să publicăm o carte care să corecteze această imagine (2000).

S-au lansat noi teme importante ale sociologiei: *geopolitica, noologia,* cu contribuţii de certă originalitate, teoria latenţelor în studiul popoarelor, enciclopedia valorilor reprimate; studii importante de demografie.

În anii 2001–2004 a fost o experienţă unică de colaborare a sociologiei cu guvernarea.

Prim-ministrul din acea perioadă, Adrian Năstase, jurist şi sociolog, a simţit nevoia de a iniţia o nouă orientare în politica socială românească. Politica socială tindea să fie redusă la suportul social pentru persoanele „cu risc": viziunea neoliberală. Era nevoie de o politică socială care, treptat, să-şi lărgească obiectivul la nivelul unei ample construcţii sociale.

În 2002 s-a înfiinţat prin HG *Comisia Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale* (CASPIS). Pentru a sublinia importanţa Comisiei, preşedintele acesteia era chiar premierul.

Comisia avea importante noi atribuţii:

a) supune Guvernului spre aprobare Planul Naţional Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale;

b) constituie un sistem de monitorizare a sărăciei şi incluziunii sociale şi a implementării Planului...;

c) sprijină autorităţile publice locale în elaborarea şi aplicarea unor programe anti-sărăcie şi promovare a incluziunii sociale;

d) promovează formarea unei culturi a acţiunii sociale: capacitatea de a identifica şi de a soluţiona problemele sociale.

În guvernarea Năstase s-a constituit un nou sistem guvernamental: *Comisia CASPIS* la nivel naţional şi a început să se construiască comisii judeţene.

S-a adoptat un *Plan naţional anti-sărăcie şi promovare a incluziunii sociale* (PNAinc) prin HG, în iunie 2002. (El poate fi găsit şi în Biblioteca virtuală de sociologie a ICCV.) Planul avea următoarele funcţii:

• un instrument de conştientizare colectivă a problemelor societăţii româneşti şi a direcţiilor construcţiei sociale, a dezvoltării culturii acţiunii antisărăcie şi de promovare a unei societăţi incluzive;

• un plan de acţiune globală, multisectorială (pe principalele sectoare ale vieţii sociale) şi multinivelară (nivel naţional, judeţean, local) de prevenire/absorbţie a sărăciei şi excluziunii sociale şi de promovare a incluziunii sociale.

• PNAinc este conceput ca un instrument de acţiune globală, care să stimuleze articularea planurilor de acţiune sectoriale şi locale;

• oferă un cadru de referinţă pentru implantarea în întreaga activitate publică a obiectivului dezvoltării unei societăţii prospere şi incluzive;

• un instrument de monitorizare a eforturilor guvernamentale de prevenire/absorbţie a sărăciei şi de promovare a incluziunii sociale.

În Prefaţa Planului, Adrian Năstase formula misiunea acestuia astfel:

„Planul National Anti-Sărăcie şi Promovare a Incluziunii Sociale oferă o abordare sistematică ... a problemei grave a sărăcirii din societatea românească... Alături de problema sărăciei, sunt luate în considerare efectele sociale dezagregative cu care societatea noastră se confruntă: dezorganizarea familiei, criminalitatea, corupţia, inhibarea simţului civic, dar şi reacţii timide şi nu întotdeauna suficient de adecvate ale autorităţilor publice la problemele persoanelor şi colectivităţilor. În fine, în concepţia partidului nostru, politica socială trebuie să deplaseze treptat accentul de la vindecarea rănilor, la o reconstrucţie socială globală. Este important să ne întrebăm ce fel de societate vrem să construim. Este aici formulat cu pregnanţă întregul nostru program politic: promovarea unei societăţi prospere economic, active, competente, coezive şi solidare."

Pe baza acestui document s-a formulat şi documentul *Joint Memorandum on Social Inclusion,* unul dintre documentele necesare pentru primirea României în UE.

Comisia şi *Planul* au avut o evoluţie care indică clar evoluţia tranziţiei româneşti. Noul prim-ministru, Călin Popescu-Tăriceanu, a desfiinţat în 2005 Comisia (CASPIS), doar titlul noii instituţii este transferat în Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, iar în septembrie 2006, prin HG, o desfiinţează. Odată cu ea au fost desfiinţate şi Comisiile judeţene.

Acord un spaţiu atât de mare acestui eveniment pentru că el a reprezentat o premieră în istoria ţării noastre. Cuplul CASPIS şi PNAinc a fost prima instituţie guvernamentală produsă şi condusă de sociologi. Şi, cu siguranţă provizoriu, desfiinţată.

Şi ce a mai făcut sociologia? Citez doar două programe importante pentru comunitatea noastră sociologică, ambele finalizate: *Istoria socială a României: 1800–2015* (2015) şi *Istoria sociologiei româneşti: 1900–2010* (2018).

O temă importantă în discuţiile sociologilor: *profilul distinct al societăţii româneşti* în perioada tranziţiei. În discursul politic domina imaginea României ca *o societate încă insuficient dezvoltată, dar aflată pe drumul bun.* A fost exprimat însă şi un alt punct de vedere: profilul României e diferit de cel al celorlalte ţări europene în tranziţie, *datorată strategiei tranziţiei folosite.*

Coagularea comunităţii sociologice. Pentru consolidarea comunităţii sociologice româneşti s-au dezvoltat mai multe programe de comunicare în interiorul comunităţii sociologice.

S-au lansat mai multe reviste sociologice ale institutelor Academiei Române şi ale secţiilor universitare de sociologie. De exemplu, în 1990 şi după, s-au lansat mai multe reviste ştiinţifice sociologice: *Sociologie românească*, continuatoare a revistei lansate de Gusti, *Calitatea vieţii. Revistă de politici sociale, Revista română de sociologie, Revista de asistenţă socială.* Chiar în 1990 s-a înfiinţat *Asociaţia Română de Sociologie.* Pentru a dezvolta comunicarea sociologiei cu comunitatea românească, încă din 1990, ICCV a lansat un nou tip de „produs": *Rapoartele sociale ale ICCV.* Rapoartele sociale reprezintă analize sociologice ale problemelor/evenimentelor importante ale societăţii româneşti. De exemplu, în ultimii doi ani, au fost difuzate 5 rapoarte dedicate efectelor sociale ale COVID. În cei 32 de ani de activitate, ICCV a difuzat în jur de 100 de Rapoarte sociale.

(Va urma.)

Vintilă Horia – Romanul ca poezie şi cunoaştere

Dan ANGHELESCU

Atunci a venit poesia
Şi-a deschis fără zgomot
Uşile şi ferestrele lumii
Făcând din mine măsura
Tuturor lucrurilor.
Vintilă Horia

Quelle est la situation de notre poésie? se întreba la un anume moment Vintilă Horia într-un studiu de amplă sinteză (*Poésie et liberté – Considérations sur la condition de la poésie dans le monde contemporain*) pe care îl regăsim publicat în *Acta Philologica* (Roma, 1959, vol. II, p. 83). Meditaţiile sale asupra fenomenului poetic porneau de la una dintre neliniştitoarele concluzii impuse de realităţile din contemporaneitatea sa: ideea că în aceste timpuri literatura nu va mai reprezenta decât o „expresie a omului aflat în criză". Iată de ce consideraţiile lui privitoare la starea poeziei erau departe de a fi optimiste, bazate fiind pe o analiză de o tulburătoare luciditate, unde concluziona: „Malgré les affirmations des poètes, elle se situe de plus en plus au delà de l'homme, elle évite les questions et la possibilité d'y répondre. /…/ Est-ce que «l'homo poeticus», efrayé et trop sensible, n'a plus le courage d'affronter le mal qui pèse sur les enfants du siècle? C'est qui nous frappe, en tout cas, c'est l'absence du poète, ou, ce qui est plus grave, son silence. Cette affirmation ne veut pas dire que la poésie se soit retirée du monde. Cette autodestruction /…/ signifiait la descente du poète dans l'anonymat, dans les ténèbre du non-être, devant la faillite de l'homme /…/ d'avoir compris et exprimé la vérité."

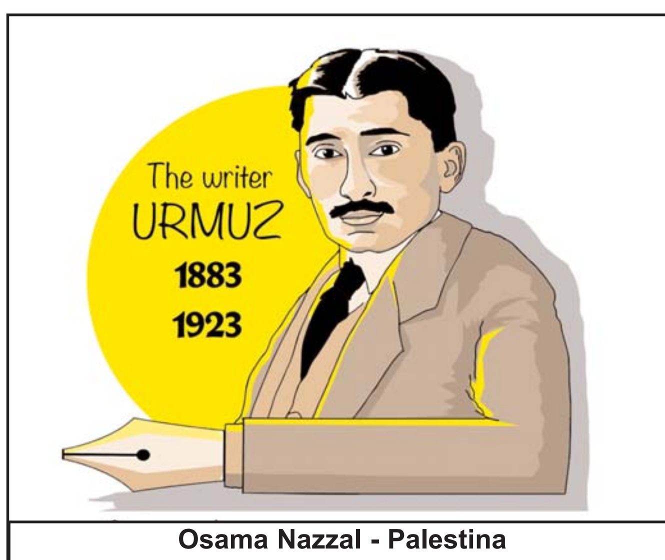
Veacul XX se vădise deja ca un timp de discreditare a marilor valori, timp al *întunecărilor sensului* şi al unor nesfârşite momente de criză generalizată, iar poezia intrase în directă consonanţă cu tot mai acut resimţita prezenţă a acelei „…inquiétude du poète devant la vie qui le depasse". Aşa cum vom vedea, într-o asemenea *stare de urgenţă,* Vintilă Horia avea să impună o nouă sintagmă, aceea a *romancierului-poet.* Sensurile termenului, iradiate fiind din noile şi severele realităţi ce surveniseră în literatură (şi nu numai!), deveniseră apte să-i fie aplicate, întâi de toate, chiar lui.

Potrivit analizei de mare acurateţe întreprinse de el, era evident că fiinţarea în sine a *Poeticului* nu mai putea fi gândită decât în strânsă legătură cu tot mai imperios necesarul „l'acte de conaître et de nommer". Cu o impresionantă forţă argumentativă, Vintilă Horia demonstrase că poezia şi de fapt literatura în întregul ei este – înainte de toate – *Cunoaştere!* Iar aceasta din urmă se configurează ca o *stare de împlinire interioară*, de natura celei pe care Martin Heidegger o înţelegea ca pe o *intrare în posesie de sine* (*Vereingentlichung*), situare sub orizonturi limpezitoare de sens. Dar prin faptul că realitatea poeziei era legată substanţial de *Cuvânt* (*Verbum erat apud Deum!!!*) ea însemna şi o apropiere de acel Ceva apt să devină şi „cel mai demn de a fi supus interogării (*das fragwürdigste Wort*)" (Heidegger, 2014: 46)

Preocupat de o reactualizare a rosturilor poeziei, cu precădere acela de a exprima „nos peines les plus graves et nos problèmes les plus angoissants et les plus actuels", Vintilă Horia ajungea la o soluţie care – numai în aparenţă – ar fi putut părea surprinzătoare, spunând că, într-o asemenea perspectivă, „Ceux qui sauvent la poésie, dans notre temps, /…/ sont les romanciers". Într-o asemenea stare de lucruri, romanul căpătase aproape un alt destin, devenind expresia „la plus intelligible et, parfois, la seule acceptable, de l'art poétique". Pentru a-şi susţine afirmaţiile, analistul aducea în discuţie numele unora dintre romancierii ce au devenit autorii a ceea ce el numeşte „poeme scrise sub formă de roman".

Între aceştia îi include pe Hermann Broch (*La mort de Virgile*), Romain Gary (*Les racines du ciel*), Dino Buzzati (*Le désert des Tartares*), dar şi pe compatriotul său Constantin Amariu (Amăriuţei) cu *La fiancée du silence.* Iar argumentaţia lui este convingătoare atunci când spune: „Selon ce point de vue, la poésie ne serait plus un genre littéraire, une forme fixe, mais une essence en train d'échapper aux instruments du poète et de renaître la valorisation de la poésie, qui, après la période de crise provoquée par les surréalisme, exprime de nouveau nos peines les plus graves et nos problèmes les plus angoissants et les plus actuels. D'ailleurs, les efforts prodigués par les poètes nouveaux indiquent, non pas un renouveau de la poésie, renouveau réalisé déjà par les romanciers-poètes, mai une recherche formelle capable d'actualiser la poésie comme telle, je veux dire comme langage poétique en soi."

Potrivit lui, în acest mod se realiza un răspuns adecvat crizei pe care o traversa poezia, criză aflată „en parfaite consonance avec celle de la condition humaine /…/ projetée sur une double dimension: celle du poète qui participe aux tourments de ses semblables, et celle du poète qui se pense incapable d'offrir une solution, car, même si cette solution existe, s'il existe une solution poétique de la crise, les hommes la repoussent ou ne se doutent même pas de son existence. /…/ Îl est évident que le message que la poésie contemporaine serait en état de proposer aux hommes, compt sur la liberté, comme base de départ pour tout voyage dans le temps – la littérature en général est, selon Kierkegaard, un voyage dans le temps. Il ne s'agira donc pas pour nous de choisir cette liberté comme une conclusion du processus de la désintegration, mais de l'accepter comme une promesse d'intégration. L'homme est coupé en deux. Il s'agit de le refaire."



Osama Nazzal - Palestina

În esenţă, va fi vorba despre un tot mai acut fenomen de criză pe care el îl urmăreşte şi încearcă să-i descifreze implicaţiile şi rezonanţa în diverse planuri. Desigur, chestiunea nu este nouă. În treacăt fie spus, noţiunea şi *ideea de criză* se mai regăsise în scrierile unor Oswald Spengler, Paul Valéry, Ortega y Gasset, la Husserl, întemeietorul fenomenologiei (*Die Krisis der europaeischen Wissenschaften und die traszendentale Phaenomenologie*). Dar şi la Heidegger, la Hans-Georg Gadamer, la muzicieni ca Olivier Messiaen ori la marii filosofi ai istoriei, Arnold Toynbee ori Jaques Soustelle, pe care îi intervievase în acea carte eseu (unică în lume) intitulată *Viaje a los centros de la Tierra*. „Diferenţa care există între teoria lui Spengler şi cea a lui Toynbee – observase Vintilă Horia – este că, după gânditorul german, civilizaţiile nu sunt relaţionate între ele, sunt cercuri închise, supuse unui determinism morfologic, mecanic aproape, în timp ce istoricul englez afirmă că există «paternitate» şi «filiaţie» şi că o cultură, cum ar spune Malraux, provine din altă cultură, ca şi o capodoperă." Pentru acest eseist marile culturi vor fi considerate asemenea operelor de artă şi, prin urmare, i se va părea potrivit ca, în legătură cu ele şi cu starea lor „primară, fericită şi stabilă", să reamintească versurile din *Faust*-ul lui Goethe: *Die unbegreiflich hohen Werke/ Sind herlich wie am ersten Tag (Înaltele şi Incomprehensibilele opere⁄ Sunt frumoase, ca în prima zi*).

Devine evidentă starea de perpetuă veghe a lui Vintilă Horia asupra rosturilor poeziei sub esenţialele ei raporturi cu omul. În deosebit de complexa şi subtila lui relaţie cu literatura, va trebui să remarcăm existenţa unui dezvoltat simţ al *trans-disciplinarităţii şi trans-culturalităţii,* termeni a căror provenienţă se reclamaseră de la un Jean Piaget, Edgar Morin sau, mai de curând, la Basarab Nicolescu. În egală măsură, poezia, romanele şi eseistica horiană pun în lumină, pe diverse planuri, nevoia tot mai imperioasă în actul de gândire „a unei transgresiuni jubilatorii a frontierelor dintre discipline, /…/ nevoia depăşirii pluri- şi inter-disciplinarităţii." (Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea*, Ed. Polirom, 1999, p. 5)

Aşadar, care este taina lumii, a omului şi a artei? Iată mobilul şi „interogaţia" al cărei răspuns Vintilă Horia îl va urmări aproape detectivistic. În vederea atingerii lui va iniţia ample şi deosebit de ostenitoare investigaţii, în tentativa mereu repetată de a se apropia de *înaltele centre ale inteligenţei* de pe acest pământ. Tot ceea ce îl nelinişteşte trebuie să capete un răspuns. Dar aceasta nu înseamnă că nu are chiar el ipoteze sau răspunsuri proprii. Însă va deveni evident: nu acceptă că lumea continuă să fie stăpânită de vechile viziuni despre ea şi nici că nivelul la care a ajuns cunoaşterea nu schimbă nimic din realităţile dure ale actualităţii. Să fie iluzorie altitudinea cunoaşterii, iar diferitele niveluri de realitate şi de percepţie ale acesteia să nu producă niciun efect asupra vieţii oamenilor? Arta să-şi fi pierdut oare puterea modelatorie faţă de oameni? Ne reamintim, desigur, că în introducerea la *Prelegerile de estetică* (*Vorlessungen über die Aesthetik*) Hegel avansase cutremurătoarea predicţie a unui *sfârşit al artei.* Să fi fost acela momentul ce prevestea devastatoarea implozie a culturii, urmată de *celebra şi tulburătoarea prevestire a unui sfârşit al istoriei?* Aproape instantaneu acesta declanşa o veritabilă obsesie pentru *mari sfârşituri anunţate*: Auguste Comte, urmat de Russell, Wittgenstein şi Carnap vor prevesti sfârşitul metafizicii, Nietzsche arunca în lume vestirea morţii lui Dumnezeu, Heidegger – sfârşitul filosofiei, Derrida pe cel al logosului, Foucoult pe al omului, Bell şi Lipset pe al ideologiilor, Lyotard al meta-narativelor. În fine, Vattimo şi alţii vor vorbi despre un sfârşit al modernităţii, iar Lucien Sfez despre cel al comunicării. Peste toate acestea se vor formula şi reformula întrebările privitoare la existenţa ori inexistenţa *Adevărului* în artă. Oare *punerea în operă a Adevărului* (*das Inswerksetzen der Wahrheit*) se va mai circumscrie în esenţa actului de creaţie? Vom mai relua rostirea Stagiritului cum că *poezia este mai filosofică decât istoria?* Instăpânită în teritorii care – potrivit acestuia din urmă – aparţin acelor *poietike episteme* (cunoştinţele şi capacităţile noastre de creaţie), prin vibraţia cărora ceea ce este omenesc în poezie este în esenţă o *cunoaştere?* Ştiinţele spiritului (*Geisteswissenschaften*) mai reuşesc ele să pună în lumină acele tipuri de experienţă a adevărului ce gravitează dincolo de sferele ştiinţei? Este vorba de experienţa artei, a filosofiei sau chiar a istoriei, acelea care vestesc o altfel de *Cunoaştere*, tocmai aceea ce nu poate fi verificată prin mijloacele ce guvernează în interiorul principiilor ştiinţei moderne. Sau poate că, totuşi, tărâm al frumosului şi contemplării, arta este ea însăşi *un fel de a fi* al filosofării şi al adevărului. (Să nu uităm că în antichitatea greacă în filosofie era inclusă şi muzica!...)

Dintr-o asemenea perspectivă, Vintilă Horia se va afla mereu în descifrarea orizonturilor spre care se îndreaptă *Omul şi Lumea.* Şi asta cu atât mai mult cu cât evoluţia mişcării timpurilor şi a lumii promiteau – şi promit în continuare – să devină tot mai îngrijorător de neclare.

→



Homo sapiens



Despre Coaxialism, sistemul filosofic al lui Sorin Cerin

Henrieta Anişoara ŞERBAN

Sorin Cerin, *Coaxialismul. Coaxiologie, numerologie, neoontologie şi neognoseologie,* Bucureşti, Editura Paco, 2007, 309 p. Această carte reprezintă o contribuţie temerară la filosofia contemporană. Nefiind o simplă sinteză, lucrarea aduce o viziune originală despre adevăr şi iluzie, despre absolut şi viaţă. „Ce suntem noi în afară de un vis nebun al unui înger complexat de Sine pierdut undeva în ierarhia numerologiei?” (p. 5), se întreabă autorul declanşând un captivant periplu filosofic, cu deschidere spre o filosofie a conştiinţei, contextualism şi filosofia minţii, precum şi către critica reprezentaţionalismului şi postmodernism.

Lucrarea este structurată în unsprezece capitole care pot fi interpretate în triade. Primele trei ar fi o introducere în aria tematică a coaxiologiei. Astfel, primul capitol tratează „Scopul, Ierarhia, Naşterea numerologiei şi a Factorului Primordial UNU”, cel de-al doilea „Instinctul, Matricea, Ordinea şi Dezordinea, Dogma”, al treilea „Starea de fapt, Cunoaşterea Deschisă şi Cunoaşterea închisă, Coaxialismul şi Coaxiologia”. Următoarea triadă ar fi constituită din interpretarea a trei aspecte ale exemplarităţii umane, prin capitolele „Amprentă şi Amprenta Karmică, Genialitatea”, „Iubirea sau Conştiinţa individuală a Omului” şi „Conştientizarea sau Cunoaşterea în Coaxiologie”. Ultima triadă, să zicem, de factură semantică şi hermeneutică, se preocupă de „Reflecţii asupra filosofiei, Străinul din Om, Dimensiunea Vieţii”, „Coaxiologia semantică” şi „Adevărul semantic, Cunoaşterea Semantică, Oglinda Semantică şi Motivul Creaţiei”. Capitolul al zecelea, „Ontologia Semantică, Neoontologia Semantică, Semantica Coaxiologică, Structuralizarea Semantică a Matricei Noastre”, valorifică ideile din arhitectonica filosofică precedentă. În fine, ultimul capitol oferă modelări matematice ale ideilor şi conceptelor expuse în lucrare, precum şi pentru relaţiile dintre acestea.

Într-o descendenţă ideatică schopenhauriană, nietzscheană şi wittgensteiniană, autorul enunţă principiile a ceea ce el numeşte „coaxialism”:

1. Unica filosofie adevărată este aceea care acceptă că Omul nu cunoaşte Adevărul, deci implicit, nici filosofia;
2. Omul nu va cunoaşte niciodată Adevărul Absolut şi nici Cunoaşterea Absolută, întrucât întreaga lui existenţă este axată pe Iluzia Vieţii;
3. Orice sistem filosofic sau filosof care va pretinde că spune Adevărul este un mincinos;
4. Coaxialismul este prin excelenţă filosofia care NU pretinde că spune Adevărul, dar care acceptă aplicaţii care susţin raportarea Iluziei Vieţii la Adevăr;
5. Esenţa Adevărului constă în reflectarea acestuia la Elementele apărute înaintea sa, cum sunt cele ale Cunoaşterii Deschise provenite din Starea de Fapt;
6. Coaxialismul acceptă operarea cu opuşii opuşilor Existenţei, cu sau fără a fi necesară raportarea la aceasta, determinând coaxiologia;
7. Fiecare Opus are la Infinit un alt Opus identic cu el;
8. Cu cât un Opus este mai depărtat, adică între el şi elementul opozabil sunt intercalaţi un număr mai mare de opuşi, cu atât similitudinile dintre aceştia vor fi mai pronunţate, iar cu cât numărul opuşilor intercalaţi între cele două Elemente va fi mai mic, cu atât contrastele dintre aceştia vor fi mai pronunţate;
9. Cum putem vorbi de Univers fără substrat în Existenţă, putem vorbi de Cunoaştere fără substrat în esenţă, deci fără subiect;
10. Factorul va fi întotdeauna opusul infinităţii faţă de care se va raporta ca finit, la fel cum Cunoaşterea se raportează la necunoaştere şi Viaţa la Moarte. În accepţiune Coaxială, Factorul va echivala cu Dumnezeu, Unicul Creator, dar şi Întâmplător faţă de lumile sale;
11. În lumile fiecărui Factor Creator şi Unic Întâmplător se vor reflecta toţi ceilalţi Factori Creatori şi Unic Întâmplători, sub formă de numere, de la UNU, care este Factorul Primordial, până la un Infinit minus UNU de Factori Creatori şi Unic Întâmplători. (p. 5-7)

Desigur, cineva s-ar putea întreba cum se susţine această cuantică unitară? Dar a ridica la modul serios această întrebare ar însemna să nu înţelegem că aici este vorba despre nişte modelări sugestive şi nu despre surprinderea Adevărului Metafizic (ceea ce ar contrazice tocmai principiile coaxiologiei). Abundenţa de majuscule şi evidenţieri din text vorbeşte foarte probabil despre experienţa americană a autorului, în acelaşi timp evidenţiind, cu o anumită ironie, setea pentru absolut, pentru perfecţiune, pentru adevăr şi pentru ideea pură a filosofiilor dintotdeauna. Astfel, prin citatul următor, putem în acelaşi timp exemplifica observaţia menţionată şi putem clarifica o idee-columnă a lucrării în discuţie: „Coaxiologia este filosofia ce poate determina mai în profunzime importanţa Factorului (…) – care este şi un număr, printre alte aspecte, n.m. – produs de Esenţa unui Element al Stării de Fapt Matriceale, de Instinct. (…) Factorul va fi demiurgul care prin propria sa capacitate de conştientizare va încadra în sine noi şi noi Elemente ale Cunoaşterii Închise, evaluând, fără să le cunoască în amănunt, şi Elementele Cunoaşterii Deschise. (…) Omul este un astfel de Factor, cu toate că se află la o scară ierarhică mult mai neînsemnată decât Marii Creatori.” (p. 51-52) Autorul ne explică modul coaxial (în cele din urmă, structuralist) de a privi lumea, ca amestec paradoxal de bine şi rău, de divin şi demonic, de uman şi raţional, ce dă naştere Iluziei Vieţii şi este susţinut, printr-un feed-back, tocmai de această Iluzie a Vieţii. (p. 53 sqq) „Nu ştii că numai în lacurile cu noroi în fund cresc nuferi?”, întreba, deja într-un mod „coaxial”, Lucian Blaga.

Poezia filosofică eminesciană a iluziei vieţii, ca un exemplu, în *Floare albastră* (un motiv romantic, dar şi coaxial, care apare şi în literatura germană, la Novalis şi la Leopardi), vorbeşte despre mariajul paradoxal al infinitului cu dorinţele, despre mariajul paradoxal dintre cunoaşterea filosofică, care tinde spre absolut, şi cunoaşterea terestră prin intermediul dragostei, tulburând inima omului, ca factor creator stimulat de iubire. Ca şi în literatura sa, Sorin Cerin îmbină valorificarea filosofiei universale cu cea a marilor reuşite filosofice romaneşti.

Spre ilustrare, cititorul poate să întrevadă străbătând paginile cărţii atât amprente din filosofia lui Schopenhauer (să ne amintim de faptul că omul ca subiect ştiutor se cunoaşte pe sine ca subiect înzestrat cu voinţă şi nu poate deveni subiect pur al cunoaşterii fără ca voinţa să dispară, pentru a elimina raportarea la ceea ce am putea dori în privinţa sa, deoarece reprezentarea este marcată de dorinţă, aşa cum reiese din lucrarea sa *Lumea ca voinţă şi reprezentare*), a lui Nietzsche (vezi spre exemplu ideea „Lumea aparentă este singura adevărată; lumea ‘reală’ este pur şi simplu o minciună”, din *Amurgul idolilor,* cap. 3, aforismul 2), a lui Wittgenstein (filosofia reprezintă (re)organizarea a ceea ce ştim dintotdeauna, iar limbajul este o „activitate”, un „joc” în cadrul unor „forme de viaţă”, o sumă de fenomene diferite, poate înrudite unele cu altele, dar în feluri foarte diferite).

Cât despre „adevăr”, îi putem asocia următorul citat sugestiv din *Philosophical Investigations,* Oxford, 1953, 9, § 68: „Tăria firului nu stă în faptul că o fibră merge de la un cap la altul, ci din suprapunerea mai multor fibre”. În acelaşi timp, ideea de factor creator care se „luptă” cu lumea prin efortul de a smulge adevăruri imparţiale şi din start paradoxale are ecouri puternice din filosofia misterului, aşa cum apare în opera lui Lucian Blaga.

Comparaţia cu Blaga nu se opreşte aici, putându-se identifica magistrale de investigaţie în direcţia cunoaşterii luciferice-paradisiace şi a cunoaşterii închise-deschise, a matricei, a factorului creator etc.

Lucrarea se remarcă şi prin valenţele literare, printr-un limbaj filosofic cu o amprentă puternic personalizată şi literară, nota distinctivă a unui debut filosofic interesant.

Acesta este, în fondul ei tragic, realitatea *Timpului ce i s-a dat* lui Vintilă Horia, *Timpul în care* – cum spune Spengler – *metropolele n-au mai adăpostit înlăuntrul lor un popor, ci o masă...* Iată de ce scrisul lui a gravitat în jurul tulburătoarei *probleme a timpului*. Confruntarea cu acest *effrayant Dieu sinistre* (Baudelaire) şi aspiraţia de evadare din *minciuna marelui timp mesianic* (cum îl numise Walter Benjamin) îl alătură, în ipostază de comiliton al lui Mircea Eliade. Azvârlit de un cataclism al *Istorie*i în destinul tristelor şi nesfârşitelor bejenii, modelul tipologiei pentru care optează în romanele sale este cel al rătăcitorului, al unui *Waldgaenger* abandonat în grija şi mila lui Dumnezeu. Iată de ce perspectiva religioasă asupra existenţei domină şi, de fapt, iluminează totalitatea demersurilor sale epice, iar confruntările capătă o evidentă aură mistică. În aceste romane-poem (*Les impossibles, Marta o la segunda guerra, Le Voyage à San Marcos*) exilul şi pelerinajul capătă reverberaţii ample nu numai ca trimitere la situaţia exilatului din Europa de Est, ci şi la o stare de lucruri cu mult mai generală, aceea care-l vizează, în esenţă, pe omul veacului XX, altfel spus, aceea care atinge condiţia şi determinările acestuia.

Iată de ce, privitor la configuraţiile apărute în romanele horiene, trebuie semnalată apariţia unor elemente de *nouă poietică* sub iradiaţia cărora, inevitabil, s-au aflat, pe lângă Vintilă Horia, şi mulţi alţii. Asupra acestei stări de fapt ni se vorbeşte – şi chiar cu ample referiri – în corespondenţa dintre poetul Horia Stamatu şi profesorul Paul Miron. Se consideră că apariţia acestor noi orientări de *poietică* s-a datorat apariţiei şi răspândirii *zguduitoarei introduceri la problema timpului din Was ist Metaphysik?* a lui Heidegger. De unde şi concluzia că acela a fost momentul când „existenţialismul se năştea în România.” (Miron, 2007: 83) În termenii ştiinţelor cuantice, am putea spune că *reacţia de fisiune* între roman şi marea marea poezie a lumii s-a datorat şi existenţialismului, desigur, dar şi acelei mari întunecări a tuturor sensurilor şi rosturilor vieţuirii. Să ne reamintim că în 1942 unul dintre tulburătoarele poeme ale lui Saint-John Perse se intitulase *Exil.* În rostirile sublime ale acelui (şi el) mare exilat, *nisipul, pietrele înalte în vânt, pământurile noi* deveniseră semne ale unei *lasciate ogni speranza.* Toate sunt, se spunea în poem „Portes ouvertes sur les sables, portes ouvertes sur l’exil. /…/ Et, sur toutes grèves de ce monde, l’esprit du dieu fumant désertes sa couche d’amiante.” (Porţi deschise înspre nisipuri, porţi deschise înspre exil. /…/ Şi, pe toate ţărmurile acestei lumi, spiritul zeului fumegând îşi părăseşte aşternutul de amiantă.”) Deci nu mai era niciun loc înspre care *Umanul* să îşi mai afle un adăpost, iar rosturile omenescului nu îşi mai puteau oferi un orizont sub care acceptarea inacceptabilului să capete un înţeles. Din acest motiv, cel considerat „suveranul incomparabil al poeziei” spunea: „Totul de reluat. Totul de spus din nou. Iar coasa privirii, peste tot a o fi purtat! /…/ Gloria mea e pe nisipuri /.../ Unde merg nisipurile la cântul lor merg Prinţii exilului.” (Saint-John Perse, *Poeme,* traduse de Aurel Rău)

Deci şi toate orizonturile poeziei, ca şi cele ale romanului, se deschiseseră către o mărturisire a acelor mari disonanţe ivite în lume, dat fiind că poemul de Exil al lui Saint-John Perse era – şi el – o prefigurare a tuturor devastatoarelor exiluri ce aveau să survină. Evident, creaţia literară se ridica – în cele mai importante paliere ale sale – la altitudinea *unei alte cunoaşteri şi al unei rătăciri* prin mari solitudini. Ceea ce părea să sugereze, ba chiar să impună, aspiraţia unei amplexiuni între poezie şi roman, ca formă de revoltă împotriva anti-umanului prezent al lumii. Ceea ce Vintilă Horia a întrezărit şi a adus în rostire, reuşind astfel şi o deslușire a semnificaţiilor profunde ce se exprimă din însăşi poetica exilului românesc.



Femeie şi mamă, un binom al divinităţii



Victor VERNESCU

Nu există măreţie fără simplitate.
Lev Nicolaevici Tolstoi

Voi **începe aceste rânduri** cu o afirmaţie care, în mod sigur, vă va şoca. Părerea mea este că progresul tehnologic se datorează… lenei. Sunt însă convins că după câteva rânduri îmi veţi da dreptate. Păi, să ne gândim puţin: omul nu ajungea să apuce fructul aflat mai aproape de vârful pomului. Pentru a-l lua ar fi trebuit să urce în copac, să se caţere din creangă în creangă, treabă destul de anevoioasă şi cu un consum energetic ce i-ar fi preluat o însemnată resursă din fructul mâncat după un asemenea efort. A găsit, în timp, soluţia salvatoare: s-a folosit de un băţ care să-i „facă" mâna mai lungă, să poată ajunge până la fructul dorit şi necesar. Efortul lui s-a diminuat, iar timpul de odihnă (lenevire) a crescut. Şi, tot astfel, omul a descoperit metode, căi şi mijloace (scule, dispozitive ajutătoare) care să-l ajute la ridicarea de greutăţi, în săpături adânci pentru aflarea apei, în înlesnirea deplasării lui şi a avuţiei sale, în uşurarea sarcinii la vânătoare etc., etc. Toate acestea, în primul rând, pentru a-i cruţa eforturile fizice, pentru a-i prelungi răgazul de odihnă, a-i împlini lenea.

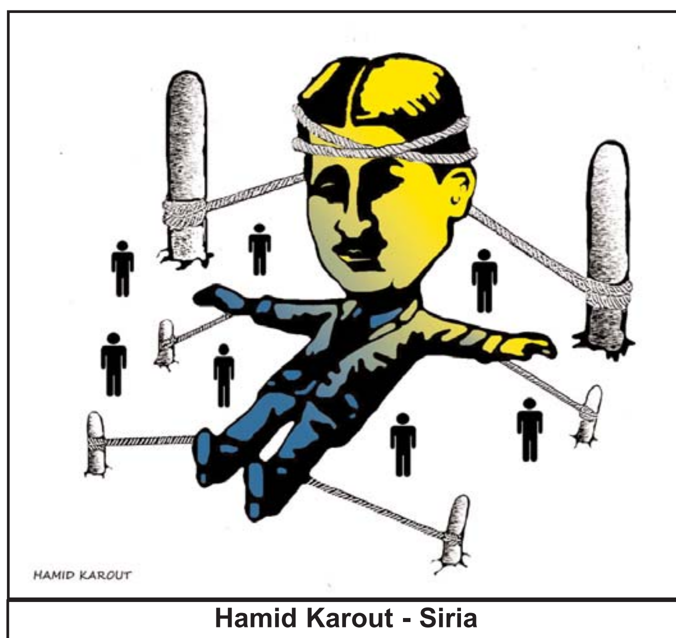
Nu-mi luaţi în nume de rău şi nu consideraţi o blasfemie, dar cred că omul a moştenit această capacitate de adaptare şi de creaţie în folos propriu de la însuşi Creatorul său. Dumnezeu, când l-a plămădit pe Adam, l-a făcut, potrivit Scripturii, după chipul şi asemănarea Sa. Şi, pentru că Dumnezeu era bărbat, şi-a făcut creaţia tot bărbat. Numai că misiunea Lui, pe care El însuşi şi-a luat-o, aceea de a popula Pământul, Îl obliga să tot modeleze chip după chip şi să-l însufleţească, răpindu-I mult timp, împiedicându-L astfel să realizeze şi celelalte creaţii ale sale: separarea apelor de uscat, a întunericului de lumină, a binelui de rău, păsările cerului şi vieţuitoarele din ape şi de pe uscat şi toate celelalte. Efortul i-ar fi fost mult prea mare şi atunci, în genialitatea şi atotputernicia Lui, Dumnezeu a făcut-o pe Eva. (Nu intru acum în amănunt cum a făcut-o. Puterea de creaţie a lui Dumnezeu este atât de mare încât orice imaginare de-a noastră, propriile lui creaturi, Îi este la îndemână şi proprie.)

Crearea **Evei** l-a eliberat Domnului şi timpul, dându-i lui Adam, mai înainte de toate, un interlocutor pentru discuţii şi pentru petrecerea timpului în care, în acele primordiale vremuri, nu avea de făcut ceva, netrebuind să se îngrijească nici de mâncare, nici de îmbrăcăminte. Totul îi era lui şi Evei la îndemână, nu aveau decât a dori şi totul le era satisfăcut. Povestea cu şarpele şi cu mărul este tot o creaţie a lui Dumnezeu. Nu găsea motivaţia şi nici nu avea impudicitatea de a le-o spune direct, atât lui Adam, cât şi Evei, prima pereche a lumii pământene, să se înmulţească, preluându-l astfel o sarcină de pe cap. Şi, trimiţându-i pe Pământ, Dumnezeu, printre altele, le-a dat ca pe o divină pedeapsă sarcina de a se iubi şi de a umple Pământul de copii ce vor deveni oameni maturi, cu sarcini, îndatoriri şi obligaţii, între care, înainte de orice, acelea de a-L recunoaşte pe El ca suprem judecător, de a-l respecta numele şi învăţăturile, dar şi de a se lepăda de posibile apucături nelegiute de El precum a fura, a preacurvi, a urî şi altele asemenea. Şi le-a mai spus atunci Dumnezeu să aibă grijă ca urmaşii lor să se împerecheze tot bărbat cu femeie pentru a nu cădea în păcatul nefacerii şi pentru împlinirea permanentă a misiei Sale de menţinere a Pământului populat. Că Eva şi urmaşii săi au îmbrăţişat, într-o vreme, şi altfel de dragoste, neprocreativă, L-a mâniat tare pe Dumnezeu, care a lovit cu foc, catran şi pucioasă, arzând din temelii cetăţile Sodoma şi Gomora, neîngăduind nimănui, în afara preacredinciosului Lot şi a familiei sale, să se elibereze din chinurile pedepsei.

Şi astfel, pentru cine a înţeles sensul acţiunii lui Dumnezeu şi nu a luat-o ca pe o răzbunare (Dumnezeu este deasupra oricărei răzbunări, misiunea pe care El însuşi şi-a preluat-o fiind de îndrumare, ajutor şi de judecată şi dreaptă pedepsire), ideea de dragoste a rămas de înţeles ca o poruncă şi ca o misie divină, cu rezultat final acela de a-L înlocui pe Creator în acţiunea de înmulţire a oamenilor Lui pe pământ. Aceasta este, aşadar, sarcina obişnuită a omului obişnuit.

Dar cine, din mulţimea oamenilor Pământului, este omul obişnuit?

În simplitatea mea, aş cuteza să spun: omul obişnuit este omul în sensul său generic, cel care este înainte de a fi împărat sau soldat, drept sau păcătos, sărac sau bogat. Nu-mi mai amintesc bine, dar parcă în romanul *Adolescentul,* Feodor (Foma) Mihailovici Dostoievski chiar a dat şi o definiţie a omului obişnuit, numindu-l simplu ca cel ce se naşte, trăieşte şi moare şi care, în acest ciclu, face cel puţin un copil pe care să-l educe, să-l crească şi să-l predea societăţii ca pe un participant activ la viaţa intra-socială; omul obişnuit trebuie să-şi facă o casă, să sădească un pom şi să sape o fântână. Şi, făcând toate acestea, se cheamă că omul obişnuit şi-a încheiat dumnezeiasca sa misie pe Pământ, pe care-l poate părăsi cu fala îndeplinirii voinţei şi întru bucuria şi satisfacţia lui Dumnezeu, unicul observator, călăuzitor şi judecător suprem. În definiţia dată de marele scriitor sunt câteva elemente pe care, neluându-le doar la propriu, putem înţelege un cod suprem de îndatoriri, obligaţii şi împliniri. A face un copil este, în fapt, esenţa existenţei noastre în trecerea prin lume.



Hamid Karout - Siria

A **face un copil** impune, însă, obligativitatea apropierii între bărbat şi femeie. Orice altfel de apropiere rezultă ca un păcat, o dragoste doar pentru sine, alături şi în afara poruncii primordiale a Domnului de a-l uşura sarcina de Creaţie. Este adevărat că a face un copil atrage după sine creşterea acestuia, educarea lui şi predarea sa către societate cu toate obligaţiile omului comun, omului obişnuit. Toate acestea fac parte din osânda cu care Creatorul i-a trimis pe Pământ pe Adam şi pe Eva, osândă în cadrul căreia parcurgem toţi ciclul îngăduit de la naştere până la moarte. Cu bucuriile şi cu tristeţile de parcurs. De raportul între acestea două, bucurie şi tristeţe, suntem singuri responsabili, după felul în care ştim să nu ne abatem de la codul de bună înţelegere a poruncii. Ce înseamnă, în fond, predarea către societate a unui vlăstar responsabil altceva decât omul care este pătruns de adevărul că munca şi ascultarea poruncii Domnului sunt singurele aducătoare de viaţă, de bucurii sau de necazuri?!

Mai spune definiţia că omul obişnuit trebuie să facă o casă. În accepţiunea Scripturii, minunat tălmăcită de Constantin Noica, a face o casă este însăşi chintesenţa creaţiei, casa însemnând o familie (nu face niciun om sănătos o casă doar pentru sine), familie capabilă să procreeze, procreare care asigură permanentizarea vieţii pe Pământ. De procreare nu sunt scutite nici vieţuitoarele apelor, ale cerului şi ale pământului, chiar dacă toate acestea nu au fost dăruite de Creatorul primordial cu darul gândirii înţelepte şi raţionale şi al vorbirii.

Sădirea pomului este misiunea primită de a ne îngriji de viaţa Pământului şi a aerului, este menirea de a cuceri şi bucuriile şi bunăstarea prin muncă, prin dăruire, prin abandonarea vieţii uşoare care se traduce în risipire, aducătoare de bucurii trecătoare, de tristeţi permanente şi de necazuri distrugătoare. În ce mă priveşte, după o viaţă pe care îmi permit s-o apreciez prea lungă, am ajuns singur la concluzia ce confirmă faptul că doar munca, cinstea şi adevărul sunt creatoare de linişte sufletească, de satisfacţii personale şi de viaţă lungă. Orice acumulare, mai îndestulată sau mai săracă, dacă este rezultatul principiilor impuse omului obişnuit este la fel de satisfăcătoare. Este oare mai fericit cel care s-a îmbogăţit prin fraudă, prin rapt sau prin crimă decât cel care, neacumulând bogăţii, îşi duce viaţa în rosturile ei, dar fără grija unor judecăţi pământene şi, cu atât mai mult, de apoi?

Mai spune definiţia că omul obişnuit trebuie să sape o fântână, asta însemnând sufletul omului, dărnicia sa care salvează alte suflete, însetate. Iar a fi milostiv cu semenii nu este altceva decât imitarea subconştientă, la nivel de profan, a milosteniei proniei asupra noastră.

Creând-o **pe Eva,** Dumnezeu i-a dat şi caracteristici care să o diferenţieze de Adam. Eva, care întruchipează femeia universală, nu are puterea fizică a bărbatului, dar are puterea iubirii şi a dragostei, bucuria ocrotirii copilului ce urmează să permanentizeze existenţa. Femeia are cercul ei de calităţi care o fac egala bărbatului în limitele necesare creaţiei şi muncii, fiecare în specificul propriu. Sarcina de mamă, dacă este să mă întrebaţi pe mine, este esenţială pentru femeie. Mama, luată nu numai ca dătătoare de prunc, dar şi cu sarcina de creştere a acestuia. Mama este cea care are, în mod principial, cea mai puternică amprentă asupra caracterului şi formării noului vlăstar. De aceea, indiferent de misia ei în angrenajul social, femeia devenită mamă trebuie să aibă puterea de a renunţa la multe (funcţie, atribuţii profesionale, sarcini sociale), pentru a se dedica pruncului, în alăptarea, alinarea şi odihna căruia să nu aibă restricţii din partea altor griji, altor gânduri, altor preocupări. Toate acestea trebuie lăsate, în primele luni, în primii ani de viaţă ai pruncului, bărbatului. În epoca de care ne-am despărţit în decembrie 1989 femeile însărcinate, viitoare mame, beneficiau de câteva luni concediu pre şi post natal. După trecerea acestei scurte perioade (motiv pentru care majoritatea femeilor împingeau data intrării în concediu prenatal cât mai aproape de data naşterii, oferind astfel cât mai mult timp copilului nou-născut), mamele erau obligate să-şi reia obligaţiile profesionale şi sociale. De grija pruncului urmau să se ocupe instituţii profesionalizate, creşe-grădiniţe-şcoala, răpindu-i mamei posibilitatea asumării responsabilităţii de creştere, formare şi educare. Acum, i se oferă (prin lege) mamei posibilitatea asumării (cu compensări salariale de care nu se putea vorbi înainte) unui concediu post-natal de până la doi ani. Ei bine, tocmai cele care nu conteneau să înfiereze caracterul inuman al vieţii de dinainte de 1990 renunţă acum şi la perioada aceea de câteva luni şi, la numai câteva săptămâni (două-trei) de la naştere, se reafişează în câmpia muncii şi a datului cu gura în curioasa câmpie a politicii. Carierismul mamei, frica (adesea reală) de a nu-şi pierde „scaunul" sau locul de muncă (nu-i mai garantează nimeni menţinerea timp de doi ani a locului de muncă şi reîncadrarea sa obligatorie „cum stipula legislaţia muncii de dinainte de 1990", sau efemera poziţie socială) o face să abdice de la cel mai nobil şi înălţător obiectiv din viaţă, titlul de mamă. Exemplul tinerei mame-abandon este nociv, atât pentru funcţia de mamă, cât şi pentru cea de om de partid.

→



Istoria de lângă noi



Ardealul – pământ românesc

Pagini alese de istorie şi etică politică

Alexandru MĂRCHIDAN

Rândurile de faţă nu au decât rolul de a atrage atenţia asupra unei lucrări de referinţă ce prezintă dovezi clare asupra modului cum s-a acţionat secole de-a rândul împotriva drepturilor românilor din Transilvania. Un genocid cultural şi deseori în sens propriu. În faţa datelor istorice, sociale şi culturale, nedumeririle ziaristului american, atunci când se referă la himerele maghiare revizioniste, sunt din nefericire de mare actualitate, dacă avem în vedere recentele atitudini sfidătoare şi provocatoare la adresa românilor.

Cartea lui Milton G. Lehrer ocupă un loc aparte în rândul lucrărilor de istorie a românilor, pentru că este scrisă de o persoană detaşată de interese (fireşti, chiar şi pentru un istoric obiectiv) privind binele propriei naţiuni. În fond, un american bine documentat şi bine intenţionat, dirijat de un spirit al corectitudinii ştiinţifice, scrie *sine ira et studio* despre un popor aflat la mii de kilometri depărtare de ţara sa. Ce poate fi mai captivant pentru un român decât să vadă cum este cunoscut, văzut şi înţeles de către un străin. Cartea lui Milton Lehrer ne oferă privilegiul unei întâlniri cu noi înşine prin ochii altuia, un privilegiu cultural deosebit, date fiind amploarea şi calitatea informaţiilor, precum şi frumuseţea şi claritatea expunerii. Autorul reuşeşte să parcurgă o literatură uriaşă, ce cuprinde numeroase tomuri de istorie (istorici italieni, germani, maghiari, francezi, englezi, români), articole din presa românească şi internaţională, opere politice, literare, memorialistice etc., cu o solidă justificare a fiecărei teze şi de multe ori chiar cu ironie amară la adresa celor care se prezintă în lume, cu toate trâmbiţele, drept mari civilizatori în spaţiile cucerite. Din aceste motive, România trebuie să îi păstreze vie recunoştinţa.

Ediţia princeps a cărţii (*Ardealul – pământ românesc. Problema Ardealului văzută de un american*) a apărut în anul 1944, la Bucureşti, iar ediţia din care citez a apărut în 1989, la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, prefaţa, notele şi îngrijirea acestei ediţii fiind asumate de conf. univ. dr. Ion Pătroiu.

Talentul autorului face ca această carte să fie citită aproape ca un roman poliţist având o anvergură naţională şi regională, vizând soarta milioanelor de români din Transilvania, dar şi a celorlalte popoare asuprite, urmărind evoluţia evenimentelor politice şi sociale în centrul şi sud-estul Europei. Meritul cărţii este deosebit, fiind o realizare net superioară pe această temă, din moment ce îmbină o cantitate uriaşă de informaţii istorice (obţinute cu sprijinul prietenilor săi, istorici şi politicieni democraţi), cunoştinţele juristului specialist în drept internaţional şi talentul gazetarului de talie internaţională.

Din „Prefaţă" aflăm că ziaristul american s-a născut în 1906, în Brooklyn – New York. A făcut o parte a studiilor în ţara noastră, pentru că părinţii săi erau evrei români care au revenit în România. Astfel, el a învăţat bine limba română, reuşind să se exprime comparabil cu marii noştri scriitori, aşa cum dovedeşte cartea *Ardealul – pământ românesc,* scrisă direct în limba română. Lehrer îşi continuă studiile la Paris, obţinând titlul de doctor în drept internaţional. În aceeaşi perioadă a devenit corespondent de presă al săptămânalului parizian *Tribune des Nations,* unde va relua colaborarea după Al Doilea Război Mondial. Va colabora la diferite publicaţii europene şi la ziarul israelian *Al Hamismar.* După încheierea războiului, Milton G. Lehrer devine preşedintele asociaţiei corespondenţilor de presă străini din România.

Milton G. Lehrer
ARDEALUL PĂMÂNT ROMÂNESC
Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică

În nefericitul an 1940, când au fost rupte suprafeţe uriaşe din teritoriul ţării noastre, el se afla în România, fiind trimis de revista pariziană pentru a realiza un reportaj cu privire la situaţia minorităţilor. Pentru că nu revine în Franţa ocupată de nazişti, Lehrer va cunoaşte direct reacţiile societăţii româneşti faţă de Diktatul de la Viena, consemnând şi relatările refugiaţilor din teritoriile cedate Ungariei horthyste. Nedreptăţile pe care le-a observat l-au determinat să înceapă documentarea pentru cartea *Ardealul – pământ românesc,* realizând două versiuni, în franceză şi în română. Finalizată în martie 1944, lucrarea n-a putut fi publicată în vremea regimului antonescian, care evita orice formă de polemică ce ar fi putut amplifica tensiunile între puterile axei. Ca atare, cartea a fost publicată imediat după 23 August, când soarta războiului devenise destul de clară, iar geopolitica avea să se schimbe, făcând necesară prezentarea unor argumente clare referitor la drepturile româneşti asupra Transilvaniei, cu atât mai mult cu cât opinia publică internaţională fusese mai multe decenii sub tirul propagandei revizionismului horthyst.

Versiunea în limba franceză (*Le problème transylvain vu par un américain. La Transylvanie – terre roumaine*), trimisă spre publicare în Elveţia, conţinea în plus faţă de cea în limba română, în prima parte, un consistent preambul istoric despre problema continuităţii daco-romane pe teritoriul Transilvaniei înainte de năvălirea ungurilor, însă, din nefericire, nu a fost publicată, fără a se şti ce s-a întâmplat cu manuscrisul.

După cum afirmă semnatarul prefeţei, Ion Pătroiu, „originalitatea şi eficacitatea cărţii lui Milton G. Lehrer stau însă, mai presus de toate, în economia ei interioară, în ierarhizarea problemelor luate în dezbatere şi în succesiunea capitolelor. Acolo unde istoriografia românească era tentată să discute mai ales în planul istoric, să argumenteze, *să apere*, ziaristul american nu face decât să expună şi să explice, cu metodă, elementele unui litigiu şi dreptatea intrinsecă a unei cauze. El nu pledează într-un proces. El explică în ce constă monstruozitatea Diktatului de la Viena şi neruşinarea cinică, minciuna sfruntată, falsul deliberat, ca «metode» esenţiale ale propagandei revizioniste ungare. Curajul minciunii – fenomen din păcate nu specific veacului nostru, dar care a atins în secolul nostru, al celor mai perfecţionate mijloace de informare, culmile fără precedent ce-i conferă specificitate, este un fenomen pus în lumină cu o consecvenţă implacabilă de-a lungul celor 432 de pagini ale cărţii." (p. 23)

→

Exemplul acestor mame-abandon (din motive carieriste sau inconştientă şi trecătoare „mărire" socială) poate fi folosit ca argument şi ca motivaţie de alte şi alte mame care-şi părăsesc copiii (plecând la muncă aiurea în lume), lăsându-i în seama bunicilor ori a instituţiilor de ocrotire (atât de deprofesionalizate în aceste ultime două decenii). O realitate de care nu cred că se mai îndoieşte cineva, cu rezultate, în cele mai dese cazuri, dezastruoase, atât în viaţa copiilor, dar şi pentru viitorul societăţii. La fel de certă este şi ruptura dintre vorbă şi fapte în viaţa politică. Ce să mai înţeleagă bietul cetăţean onest când constată, vede, aude cum omul politic de azi una spune şi alta, exact pe dos, face? Ajungem la proverbul profan că e bine să faci ce spune popa, nu ce face popa!? O pacoste mai mare nici că se poate.

Nu zice nimeni, noi în primul rând, că femeia nu trebuie să se afirme în faţa cetăţii. În orice domeniu al vieţii practice au fost, sunt şi, indiscutabil, vor mai fi femei celebre, unele care chiar au uimit lumea cu capacităţile lor extraordinare. Chiar fiice ale acestui pământ românesc au dat dovadă de largi posibilităţi fizice, intelectuale şi de îndemânare şi pricepere în cele mai variate domenii ale vieţii: medicină, fizică, paraşutism, aviaţie, militar etc., etc. Dar acestea sunt excepţiile care întăresc regula. Niciuna dintre acestea nu şi-au abandonat misia, atunci când a fost să fie, de mamă, de formatoare a viitorului cetăţean al cetăţii, astfel încât, sfatul meu este să nu se uite dictonul (chiar dacă sunt şi dintre cei care spun că ar avea nuanţe fasciste) că nu există om de neînlocuit. Viaţa oricărui om este, din păcate sau din nefericire (nici nu ştiu cum trebuie interpretat, înţeles), limitată în timp. Un neurochirurg celebru şi unic în priceperea lui, să luăm acest exemplu, ajunge la limita vieţii active, când trebuie să se retragă. Dacă nu ar face-o, ar da mai multă moarte decât viaţă. Crede cineva că nu se va mai opera nimeni pe creier pentru că celebrul medic a ajuns la capătul potenţelor sale? Păi nu sunt destui discipoli care pot prelua cazurile ce vin din urmă? E drept, poate că nu cu aceeaşi pricepere, dar în mod cert cu aceeaşi eficienţă. Unicitatea fiecărui om stă în anumite particularităţi şi nu în ceea ce trebuie să îndeplinească. Ei bine, întorcându-mă la rolul mamei, voi întreba: cine sunt acei discipoli, care-l vor înlocui pe maestru? Nu sunt ei produsul caracterului şi al educaţiei, al muncii investite de prima educatoare, în primele clipe de viaţă, educatoarea care nu este alta decât mama?

Spunea profesorul Mânzatu că omul îmbrăţişează caracterul locului din care bea prima înghiţitură de apă. Extrapolând, îndrăznesc să spun că mai este un factor în formarea caracterului: primul cuvânt înţeles de prunc şi, pentru perenizarea voinţei şi caracterului cetăţeanului în devenire, acest prim cuvânt înţeles trebuie să fie rostit de mamă.

Dacă este să exemplific aceste prime inputuri asupra sufletelor abia apărute, voi da taina botezului. Copilul este adus spre închinăciune în faţa altarului la o vârstă în care conştiinţa de sine nu este formată. Află ulterior credinţa în care, fără consultarea sa, a fost închinat. Ei bine, aceasta îi va fi călăuză tot restul vieţii, chit că, formal, ea poate fi schimbată în cursul vieţii. Îl iau exemplu în această privinţă pe celebrul Cassius Marcellus Clay, alias Muhammad Ali (de două sau de trei ori campion mondial de box la categoria grea), care şi-a schimbat, formal, religia pentru a nu fi trimis la nedreptul război, cum îl considera el, dus de ţara sa împotriva micului dar bravului popor vietnamez.

În concluzie, dragi femei, rămâneţi femei pe întreaga dumneavoastră durată de viaţă. Rămâneţi, totodată, credincioase rolului de femeie, de dătătoare de viaţă. Nu vă opreşte nimeni să îmbrăţişaţi orice muncă, orice profesiune, orice funcţie către care aspiraţi. Dar nu renunţaţi, pentru nimic în lume, la misia dumneavoastră de femeie. Sunteţi, prin această misie, mult mai aproape de Creator decât bărbatul, cel care în această biunivocitate nu furnizează decât lutul. Mâinile care-l modelează, Dumnezeul care-i dă chip şi viaţă sunteţi voi, ca mamă, calitate care este mai presus de orice profesie, meserie, demnitate. Toate celelalte nu vă sunt interzise, la niciun nivel, dar sunt şi vor rămâne subsidiare calităţilor de iubite, de partenere şi de mame!



Iată care sunt, în ordine cronologică, principalele teme expuse în cartea lui Milton G. Lehrer. Partea I („Transilvania după năvălirea ungurilor"): Alföldul (Panonia), organizaţiile politice ale românilor transilvăneni, luptele cu românii şi cucerirea Transilvaniei, stăruinţa formelor de viaţă autohtonă, deznaţionalizarea românilor prin secuime, prin religie, prin şcoală, prin armată, prin administraţie, idealurile imperialiste ale maghiarilor, coloniştii germani, Unio Trium Nationum, interesul românilor pentru o Mare Unire, revoltele românilor şi amplificarea atrocităţilor împotriva lor, Horea, Cloşca şi Crişan, Supplex Libellus Valachorum, machiavelismul revoluţionarilor lui Kossuth, Proclamaţia lui Simion Bărnuţiu, Revoluţia din 1848 şi Avram Iancu, personalităţi marcante în lupta pentru drepturile românilor, dualismul austro-ungar, procesul Memorandumului şi reacţiile din Apus, propaganda ungurească, Regele Carol I şi românii ardeleni, renaşterea luptei românilor din Transilvania pentru dreptul de a fi trataţi (în propria ţară) asemenea celorlalte naţionalităţi, maghiarizarea prin violenţă, Iuliu Maniu, Marele Război, Revoluţia din 1918, 1 Decembrie 1918, haosul din Ungaria. Partea a II-a („Ungaria de la Trianon"): Ungaria de la Trianon, stat unitar şi omogen, revizionism cu orice preţ („stat mic cu ambiţii nemăsurate"), „injustiţia" de la Trianon, ofensiva propagandei maghiare şi efectele ei fructuoase, oportunismul metodelor maghiare, modestia românească, Roma şi românii, românii la Budapesta, „civilizaţia" maghiară şi „barbaria" română. Partea a III-a („Regimul minorităţilor sub unguri şi sub români"): maghiarizarea numirilor toponimice, a numelor de persoane, regimul presei minoritare sub unguri şi sub români, reforma agrară şi optanţii unguri, şcoala sub unguri şi sub români, Diktatul de la Viena, teroarea ocupaţiei maghiare în Ardealul de Nord, „apărătorii creştinismului" – dărâmători de biserici.

Mărturiile şi impresiile despre unguri sunt numeroase în cronicile popoarelor care au avut de-a face cu ei (vezi, de pildă, la subcapitolul „Cavalerii misionarismului civilizator"), însă atrag atenţia în mod deosebit cuvintele cronicarilor secui, precum Mihály Nagyajtai Cserei (secolul al XVII-lea), care descrie setea de sânge a ungurilor, uneori fără niciun câştig, şi prezintă motivele „simţămintelor duşmănoase pe care secuii le-au nutrit dintotdeauna faţă de unguri. «Nenorocirea Transilvaniei, spune el, din ţara ungurească şi de la unguri s-a tras întotdeauna. Aşa am pierdut şi ţara şi libertatea».

Şi, adresându-se în urmă Transilvaniei, pe care în 1940 Ciano şi Ribbentrop au ciuntit-o pentru a înlesni – ce crudă ironie – unirea secuilor cu ungurii, Cserei exclama: «Fie-ţi de învăţătură de acum înainte, o Transilvania, iubita mea patrie! Cu ungurii să nu te întovărăşeşti ca să nu suferi înfricoşător, precum suferi acum!»

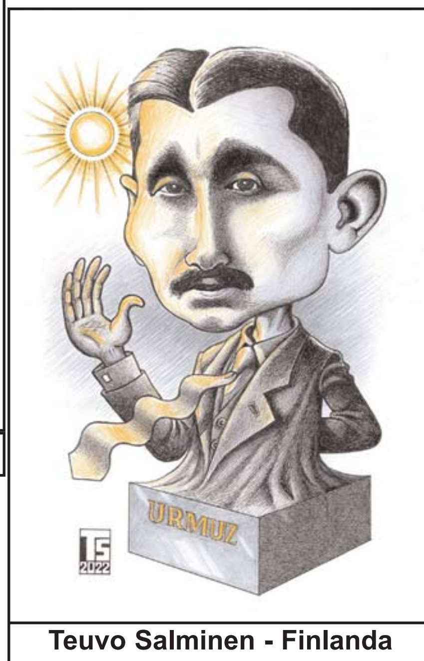
Dacă, faţă de toate aceste dovezi categorice mai este necesar a mai dovedi sentimentele ostile care i-au animat dintotdeauna pe secui faţă de unguri, cităm din istoria Transilvaniei o împrejurare întrutotul concludentă. Când, la începutul secolului al XVII-lea, domnul român Mihai Viteazul a intrat în Transilvania, secuii s-au alăturat lui pentru a lupta împotriva ungurilor. Secuii au preferat deci în trecut suveranitatea şi guvernarea românească asprei dominaţii maghiare." (pp. 377-378)

Într-o amplă notă de subsol (pp. 378-380) unde este citat cronicarul secui Nagy Szabó Ferenc (sfârşitul secolului al XVI-lea, începutul secolului al XVII-lea), martor ocular al evenimentelor din timpul domniei lui Mihai Viteazul, este redat cu multă durere tratamentul diabolic de care au avut parte iobagii secui – eliberaţi de Sigismund Báthory – care au răspuns chemării voievodului muntean şi au participat, sub conducerea lui Albert Király, la bătălia de la Călugăreni şi, ulterior, la alungarea otomanilor la sudul Dunării:

„Întorşi acasă, ei au fost însă aspru pedepsiţi de către nobilime şi readuşi în starea de iobăgie, decretată la 1562 de către marea nobilime maghiară. Profitând şi de plecarea la Praga a lui Sigismund Báthory, nobilii – arată cronicarul secui Nagy Szabó Ferenc – «au ţinut sfat între ei; au ridicat oaste şi toată oastea din curte în fiecare cetate de scaun, au ridicat călăreţi, pedestraşi şi au scos durde, tunuri; acestea însă atât de tainic faţă de nevolnicii aceia de secui, încât în veci n-ar fi putut prinde aceia de veste că oastea era contra lor, că nemeşii pe ei vor să-i reducă la iobăgie. Eu nici c-am auzit să se fi adunat în vreun scaun secuii aceia, în propria lor apărare.

De aceia apoi, precum au fost hotărât în taină între ei, fruntaşii secui s-au năpustit asupra lor toţi odată – în aceeaşi zi în toate scaunele – şi au fost înregistrat ei, cine pe cine să prindă în fiecare scaun; şi, căzând ei aşa, către seară asupra lor, i-au surprins în pat pe cei ce i-au fost scris. Aşa au făcut în fiecare scaun. Pe cei pe care i-au putut prinde i-au târât apoi legaţi în cetăţile de scaun şi acolo au fost ucişi în număr mare bieţii nevinovaţi, care spânzuraţi, care traşi în ţeapă, care schingiuiţi şi daţi pieirii altminteri, ciumpăviţi de nas, de urechi, care, iarăşi, ciomăgiţi într-atâta, încât au murit.


Makmun Amoeng Bungsu - Indonezia



Teuvo Salminen - Finlanda

Ca şi în alte cetăţi de scaun, fruntaşii secui din scaunul Mureş au adunat oaste şi aici, în Târgu Mureş şi au scos în piaţă multe arme de foc. Într-o seară, pe la asfinţit, am văzut că şi călăreţii se pregătesc, dar nimeni nu ştia, în afară de ei, unde merg. Am văzut doar că au plecat în toate părţile. Şi au mers dară în scaunul Mureş şi – precum, am scris şi mai sus – au înhăţat capii secuilor pe care i-a fost slobozit mai demult Sigismund Báthory. Pe care i-au găsit peste noapte în pat, aşa i-au luat în casele lor, de lângă neveste. Spre dimineaţă dar, ostaşii au revenit şi aşa i-au adus, bieţii de ei, ca pe cine ştie ce răufăcători. Deloc n-au tărăgănat, ci chiar a doua zi au pus să se cioplească mulţime de ţepi din pădurea oraşului şi ţepile s-au cărat la spânzurătoare. Acolo i-au târât şi pe secui şi pe mulţi din ei, sărmanii, i-au tras în ţeapă, pe mulţi i-au spânzurat. Spre seară, din nou au trimis şi au adus, în acelaşi fel, alţii. Până în cealaltă dimineaţă au răpit şi adus alţi robi secui, pe care i-au măcelărit tot aşa, sub spânzurătoare.

L-au adus şi pe unul, Károly András – acesta le-a fost căpetenie; pe el l-au târât legat de coada unui cal şi l-au tras în ţeapă cu capul în jos, sărmanul, şi cu picioarele în sus, către cer – aşa l-au batjocorit pe nevinovat. Din nou au spânzurat, sumedenie; zile-n şir, tot aşa au stat lucrurile. Odată şi-odată li s-a făcut lehamite de uciderі; le-au lăsat baltă, dar s-au apucat să le reteze nasurile, urechile, dar şi aceasta cu atâta sălbăticie, încât nasul îl retezau cu buze cu tot, de le rămâneau, sărmanilor, doar dinţii şi aşa au şi murit mulţi, din asta; şi pe cei cărora le retezau urechile îi jupuiau până spre gât. La asemenea sălbăticii s-au dedat cu ei. Până la urmă, au dat-o încolo şi pe asta şi au poruncit să fie doar snopiţi; şi au pus să se facă o spată de lemn atât de mare, încât era de speriat, însă i-au cioplit tăiş şi muchie; cu aceasta, trăgeau nouă lovituri cu latul, dar ultima o trăgeau peste fund, cu tăişul palei, care – am văzut – cădea atât de greu, încât oasele şezutului se făceau mici fărâme din asta. S-a vorbit că mulţi nenorociţi au murit şi din asta. S-au purtat atunci tare urât cu bieţii secui eliberaţi, care au fost mers cu Sigismund Báthory în Ţara Românească. Treaba aceasta a fost în 1596. Acestea, cu ochii mei le-am văzut». (*Marosvásárhelyi Nagy Szabó memoriálejá* / Memorialul lui Nagy Szabó Ferenc din Târgu Mureş,/ în Mikó Imre: *Erdélyi történelmi adatok/Date istorice transilvănene*,/ vol. I, Cluj, 1855, p. 45-47; vezi şi Baranyai Décsi János, *Istoria ungară*, în *Monumenta Hungariae Historica Scriptores*, XVIII, 1866, p. 246-247).

Pe bună dreptate, cronicarul secui se întreba cu amărăciune «ce-au câştigat nemeşii unguri cu aceea că pe secuii care au fost mers pentru slobozenie cu Sigismund Báthory asupra turcului, în Ţara Românească, şi venind acasă de acolo i-au măcelărit acasă şi i-au făcut iarăşi iobagi? Nici păgânii n-ar fi săvârşit una ca asta, din contra, le-ar fi fost milă de ei de-ar fi văzut-o» (*Marosvásárhelyi Nagy Szabó memoriálejá,* în *loc. cit*., p. 53).

În 1599, când se pregătea să treacă la înfăptuirea unirii ţărilor române, Mihai Viteazul «le-a trimis în mare taină răvaş şi secuilor – acelora care fuseseră repuşi în iobăgie, cu mare vărsare de sânge, în anul 1596», «şi – menţiona acelaşi cronicar, Nagy Szabó Ferenc, – s-a legat să le dea acelora, dar şi celorlalţi, slobozenie. Văzând răvaşul voievodului, pe dată secuii au început să se pregătească» (*Ibidem*, p. 52). Pentru ajutorul primit, după intrarea sa triumfală în Alba Iulia, Mihai Viteazul a confirmat secuilor oficial eliberarea lor din iobăgie şi a impus dietei nobiliare, întrunită la 20-28 noiembrie 1599, să recunoască vechile lor drepturi şi libertăţi (I. Lupaş, *Documente istorice transilvănene*, vol. I, 1599-1699, Cluj, 1940, p. 3-7).

După înfrângerea lui Mihai Vodă Viteazul la Mirăslău, nobilii unguri s-au răzbunat din nou sângeros asupra iobagilor secui. «Sus, pe un deal înalt, – relata acelaşi cronicar secui – stătea secuimea fugită – o ceată mare de oameni, cică erau optsprezece sute, dar eu nu i-am văzut – pe care-i chemau jos de-acolo, să se predea, însă ei au spus că nu coboară, fiindcă se tem că-i taie; şi, dacă tot trebuie să moară, mai bine mor cu arma-n mână. Auzind aşa, nemeşimea l-a trimis acolo pe Daczó János şi el s-a legat cu jurământ faţă de ei; însă aveau să vadă ei ce fel a fost jurământul, iar sărmanii aceia au coborât cu încredere şi, cu tot jurământul, nemeşimea s-a năpustit asupra lor fără să-i pese de nevinovaţi şi, împresurându-i, i-a tăiat pe toţi, bieţii de ei, cu răcnete asurzitoare, într-atâta încât mormanul de trupuri a fost cât un deal. Cică a curs pârâu sângele de sub trupuri.

Aşa a răzbunat nemeşimea plecarea secuimii la Sibiu, lângă Mihai-Vodă şi aşa i-a redus-o iarăşi la iobăgie, precum i-a fost măcelărit şi în anul 1596, când cu plecarea lor în Ţara Românească» (*Marosvásárhelyi Nagy Szabó memoriálejá,* în *loc. cit.,* p. 56-57)."

Dacă aşa au fost trataţi secuii de către nobilii maghiari, înţelegem ce sentimente (exprimate ostentativ, de altfel) aveau faţă de români, mai ales când aceştia se revoltau, nemaiputând îndura iadul robiei. Imaginile descrise de la pedepsirea lui Gheorghe Doja şi a lui Horea şi Cloşca sunt emblematice...

Încheiem cu acest citat din atât de multele care ar putea fi extrase, în speranţa că cititorii revistei vor lectura cartea lui Milton G. Lehrer, pentru a înţelege măcar o parte din jertfele pe care s-a clădit România Mare:

„Legile «Approbatae et Compilatae», votate de Dieta transilvăneană în anul 1653, sunt cea mai fidelă icoană a prigoanei la care erau supuşi românii transilvăneni din partea principilor calvini şi a nobililor care roiau în jurul lor. Iată una dintre cele mai faimoase dispoziţiuni, privitoare la românii din Transilvania, a acestei colecţii de legi:

«Românii sunt toleraţi numai, şi aceasta în chip provizoriu (*pro tempore*) în această ţară, atâta timp cât va place principelui domnitor şi nobililor (*usque bene placitum principum et regnicolarum*)».

La bunul plac al nemeşilor unguri! Numai aceste cuvinte sunt suficiente spre a reda tragica situaţiune a ţărănimii româneşti din «ţara clasică a toleranţei».

Neputându-i converti la calvinism prin metoda persuasiunii, principii Transilvaniei recurg la o serie de măsuri meschine împotriva românilor, constituind o pată pe blazonul – şi aşa atât de sumbru – al principilor calvini.

Astfel, se interzice românilor de a poseda arme, de a avea cai, de a purta cizme şi pantaloni de stofă, de a purta cămăşi de pânză fină şi, – *last but not least* – cităm pentru ilustrarea metodelor feudale, o lege care prevedea chiar interzicerea portului pălăriilor... în valoare mai mare de un florin!" (pp. 98-99)



Istoria de lângă noi



André Lecomte du Noüy, arhitectul „restaurării stilistice” din România

Filofteia PALLY

Toţi din vremea aceea, de pe la 1890, când se discuta de arhitecţii noştri chestia restaurărilor, se mărgineau la generalităţi şi la sinteze, iar niciunul la analiză. Dar cum să ajungi la sinteză, dacă în prealabil nu s-a strâns şi nu s-a făcut analiza materialului? Critica în această chestie era ca şi critica politică a epocii. (Arhitect Spiridon Cegăneanu)

Istoria arhitecturii româneşti a fost şi a rămas legată de personalitatea arhitectului Émile-André Lecomte du Noüy (1844-1914), rolul său fiind definitoriu în cele mai importante şantiere de restaurare ale unor monumente reprezentative, cu atât mai mult cu cât polemicile pe care le-a generat nu par a fi domolite nici până astăzi.

Câteva date biografice sunt edificatoare pentru înţelegerea profilului ştiinţific şi moral al arhitectului nostru, atât de profund ataşat de cultura şi societatea românească, în care a trăit şi a creat mai mult de jumătate de viaţă.

S-a născut la Paris, la 7 septembrie 1844, într-o familie cu rădăcini italiene (zona Piemont), beneficiind de o atentă educaţie artistică, alături de fratele său mai mare, Jean-Jules Antoine (1842-1923). S-a format la cursurile École Imperiale de Dessin et Mathématique, a fost elev al lui Joseph Auguste Émile Vaudremer, Anatole de Baudot şi al lui Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc, participând la numeroase lucrări despre care se păstrează, din păcate, puţine informaţii. Între anii 1864-1866, a condus lucrări de restaurare la Palatul din Monaco; din 1868, a coordonat proiectul de la aşezământul Pater Noster, de pe Muntele Măslinilor (Ierusalim) (1), construit în beneficiul statului francez de prinţesa De la Tour d`Auvergne. În această perioadă, a cercetat şi s-a documentat, făcând relevee şi desene şi altor monumente din Jaffa sau Gaza. Din consemnările lui, aflăm că, începând cu anul 1869, a avut funcţia de inspector ataşat al Comisiei Monumentelor Istorice. În această calitate, Viollet-le-Duc i-a încredinţat misiunea de a restaura două capele ale catedralei din Cahors (între anii 1872-1875).

În 1873 a participat la expediţia arheologică din Palestina, condusă de Charles Clermont-Ganneau, membru al Institut de France, ale cărei rezultate au fost publicate la Londra, în 1899, în două volume, cu ilustraţii şi numeroase relevee. (2)

Amănunte privind familia lui Lecomte du Noüy aflăm din consemnările lui Tzigara-Samurcaş (3) şi ale Sabinei Cantacuzino (4). S-a căsătorit în februarie 1877, cu fiica pictorului Eugène Stanislas Oudinot (scriitoarea Hermine Auguste Eugénie, 1855-1915, presupusă colaboratoare a lui Guy de Maupassant), cu care a avut un fiu, Pierre Lecomte du Noüy (1883-1947), despre care se ştie că a fost un scriitor erudit şi fermecător care, la începutul Primului Război Mondial, era angajat la Curtea de Apel de la Paris; apoi, locotenent de artilerie în armata franceză, iar după război, a devenit un apreciat matematician şi biofizician.

Sabina Cantacuzino ne oferă mai multe informaţii despre tânărul cuplu, determinat să se separe destul de repede, din cauza diferenţelor de personalitate, André fiind predispus spre atmosfera aproape sihastră a şantierelor de restaurare, în vreme ce Hermine era dornică de o viaţă socială şi culturală strălucită şi intensă. André s-a stabilit la Curtea de Argeş, fiind vizitat, uneori, de familia sa, dar şi de membrii familiilor Golescu şi Brătianu (5), apropiaţi prieteni, care veneau cu trăsurile încărcate cu preparate delicioase, petrecând împreună zile memorabile şi analizând marile probleme ale realităţii româneşti.

Deşi venise pentru numai doi ani (interesantă coincidenţă cu medicul Carol Davila care, în 1853, a venit în Ţara Românească, de asemenea, pentru doi ani, rămânând până la sfârşitul vieţii!), interval considerat necesar pentru executarea restaurării bisericii episcopale din Curtea de Argeş, prelungirea lucrărilor, datorită unor aspecte neprevăzute iniţial, dar şi faptul că i s-au propus proiecte la fel de importante, l-au legat definitiv de România. Atât de ocupat a fost cu munca, încât nu a putut merge în Franţa, la căsătoria fiului său, în decembrie 1911, de organizarea acestui eveniment ocupându-se doar soţia sa, el fiind reprezentat de fratele său, Jean Jules, prin intermediul căruia i-a oferit, ca dar de nuntă, un cec şi un covor oriental. (6)

„Având o fire blândă, o erudiţie adâncă şi devotându-se cu totul operei ce întreprinsese, Lecomte du Noüy a avut relaţii strânse cu elitele culturale şi politice româneşti. Membru corespondent al Academiei Române, din 1887, Lecomte du Noüy a fost un intim al Brătienilor, al Goleştilor şi al familiei regale. Relaţia cu Titu Maiorescu a fost, la rândul ei, una apropiată şi de lungă durată, prin intermediul acestuia cunoscându-l pe I.L. Caragiale, la începutul anilor `80 revizor şcolar la Curtea de Argeş.” (7)

Cel mai apropiat colaborator român al arhitectului francez a fost, o perioadă, Nicolae Gabrielescu, „băiat de viaţă şi cu fantezie” (8), pe care, după lucrările de la Curtea de Argeş, l-a propus „conductor” al şantierului de restaurare de la biserica Trei Ierarhi, din Iaşi.



Aici, au apărut divergenţe care au condus la despărţirea celor doi, în vara anului 1889, după o îndelungată colaborare (1876-1889), Gabrielescu fiind concediat de minister, din funcţia deţinută la Trei Ierarhi. Polemica aceasta s-a concretizat în broşura publicată de Gabrielescu, la Iaşi, cu titlul *Privire generală asupra monumentelor naţionale şi mijlocul de a împiedica distrugerea lor*. (9) O colaborare profesională încheiată într-un mod regretabil, printr-o evidentă exprimare publică a nevoii de stigmatizare a marelui specialist francez în faţa opiniei publice, fac din Nicolae Gabrielescu un restaurator ale cărui afirmaţii trebuie citite cu rezerve. Curentul de opinie creat de această scriere nu s-a generalizat în mediile de specialitate, şi atunci, ca şi acum, existând argumente pro şi contra.

„Principala acuzaţie se referea la modificările geometrice (de detaliu sau de ansamblu) aduse monumentelor atacate. De la mici omisiuni sau adăugiri (fleuroanele şi şenoul de la Curtea de Argeş, continuarea benzilor decorate, supraînălţarea bazelor turlelor la Trei Ierarhi), autorul şi-a permis, treptat, inovaţii mai ample. După reconstituirea baldachinului de la Curtea de Argeş şi transformarea turlelor de la Trei Ierarhi – Iaşi, Lecomte du Noüy a ajuns să schimbe total gabaritele (de regulă, prin amplificare), cum e cazul la Sfântul Dumitru – Craiova şi să renunţe la componente importante (e adevărat, realizate ulterior şi deci fără valoare din punct de vedere al restaurării stilistice), precum Sfântul Nicolae Domnesc din Iaşi sau Mitropolia Veche – Târgovişte.” (10)

Această acuzaţie privind modificările prin pierderi de substanţă originară, ceea ce presupune că respectivele construcţii au fost refăcute cu aproximaţie, vine din partea unor voci cu autoritate, care s-au raliat curentului Gabrielescu, dintre care îi menţionăm pe Theodor Aman, Karl Storck, Alexandru Săvulescu, G.D. Mirea, Gh. Tattarescu, Ion Mincu şi alţi tineri arhitecţi sau sculptori, care au tipărit şi lansat o serie de proteste oficiale, adresate atât ministerului, cât şi publicului larg. Interesant este că tocmai Nicolae Gabrielescu, ferventul detractor al restaurărilor făcute de Lecomte, este cel care îi scria acestuia, la Bucureşti, în 1888, următoarele: „Am dărâmat cu grijă la Sfântul Nicolae (de la Iaşi, n.n.) zidurile care erau încă deasupra solului, pentru a vedea dacă nu cumva există vreo dispoziţie particulară, care nu fusese observată”. (11)

Ca urmare a acestor proteste, în 1890, va fi chemat Henri Revoil (arhitect şi specialist în restaurări monumente istorice, membru corespondent al Institut de France) ca să arbitreze obiectiv punctele de vedere divergente. În *Raportul despre restaurarea Bisericei de la Curtea de Argeş şi despre construirea Residenţei Episcopale* (12), acesta menţionează: „...Mă simt fericit că noul şi eminentul arhitect de la Curtea de Argeş a uşurat atât de mult judecata mea, pentru că dânsul este scutit de orice imputare şi poate declara sus şi în toată sinceritatea că în această lucrare a bine-meritat nu numai de la România, dar şi de la Franţa, patria sa, care trebuie să se simtă mândră de a număra pe un astfel de artist printre arhitecţii săi cei mai învăţaţi şi cei mai îndemânatici.”

Un punct de vedere similar şi argumentat îl găsim şi la Spiridon Cegăneanu (1880-1973, unul dintre întemeietorii criticii de arhitectură din România), care, cu prilejul apariţiei *Frescei arhitecţilor care au lucrat în România în epoca modernă* (13), face următorul comentariu în apărarea lui Lecomte (14): „În ce priveşte restaurările, trebuie procedat cu multă prudenţă, deoarece, în această chestie, pe lângă nepricepere, s-a întrebuinţat şi multă patimă în campania ce s-a dus... La Curtea de Argeş, lipsa şenourilor făcea să se scurgă apa pe turlă şi să se degradeze zidul. A făcut oare rău că, cu totul în caracterul stilistic al bisericii, a făcut acel şenou spre a apăra biserica? Dar dacă acel şenou ar fi fost făcut pe vremea lui Brâncoveanu sau a altui voievod ulterior, n-ar fi căpătat caracter istoric? De ce n-ar avea acest privilegiu şi Carol I? ...Să ţinem seama de epocă şi să fim foarte prudenţi în învinuiri.” Arhitectul Cegăneanu subliniază nu numai că întreaga agitaţie negativă este o ilustrare a invidiei faţă de realizările strălucite ale unui străin în România, ci şi expresia atitudinii antidinastice, care era la modă în acea perioadă. În concluzie, scrie el: „Nu era nimeni pregătit pentru aşa ceva, în acel moment, Şi, din nenorocire, nici mai târziu nu s-a găsit. Căci nimeni nu s-a înhămat la o muncă migăloasă, de amănunt, să cerceteze fiecare fragment, fiecare cărămidă, fiecare crăpătură, să compare, să discearnă şi să aleagă aurul adevărului din încâlcitura dărâmăturilor şi adaosurilor succesive.” (15)

În acest context, a fost necesară, mai mult ca oricând, şi a apărut *Legea pentru conservarea şi restaurarea monumentelor publice,* promulgată prin Decret regal, la 17 noiembrie 1892, care prevedea, printre altele, înfiinţarea Comisiunii Monumentelor Istorice (16).

Printre adepţii metodelor de lucru ale lui Lecomte du Noüy trebuie menţionaţi, alături de Casa Regală, Academia Română (care i-a recunoscut oficial valoarea prin acordarea titlului academic), precum şi numeroşi membri ai Comisiunii Monumentelor Publice, constituită din 1874. Toţi aceştia au înţeles şi acceptat, ca modalitate temeinică de salvare a monumentelor, „teoria restaurării stilistice” care domina deja producţia arhitecturală franceză, teorie dezvoltată de Viollet-le-Duc şi aplicată de discipolul său în lucrările de restaurare româneşti. Această atitudine s-a grefat perfect pe rădăcinile carteziene ale ştiinţei arhitecturii din Franţa (arta grădinilor, urbanismul, restaurarea).

„Drumul spre integrarea în Europa, începând după Pacea de la Adrianopol (1829), trebuia continuat în grabă şi cu toate mijloacele. Pentru formarea structurilor culturale, ştiinţifice şi tehnice, paralel cu înfiinţarea reţelei de învăţământ şi trimiterea tinerilor la şcoli străine, s-a încurajat venirea în ţară a specialiştilor europeni. Mulţi au venit căutând un loc mai bun de muncă, alţii au fost invitaţi anume pentru realizarea unor obiective reprezentative.

→



Originea românilor (XX)
Întemeierea Ţării Româneşti

Dan D. FARCAŞ



La **începutul secolului XIII,** cel de al doilea ţarat Bulgar şi-a extins autoritatea la nord de Dunăre, în dauna cumanilor. În acest context, ungurii ocupă în 1233 Oltenia, înfiinţând aici Banatul de Severin, cu capitala în cetatea Severin, care a devenit şi sediul unei episcopii catolice. Ambele vor supravieţui, cu unele întreruperi, până în 1524 când cetatea a fost ocupată de turci, fiind lăsată apoi să se ruineze.

După retragerea tătarilor, regele Ungariei, Béla IV, a dorit să aşeze în Banatul de Severin Cavalerii Ospitalieri Ioaniţi (ulterior numiţi „de Malta"). În diploma pe care le-a dat-o în acest sens, în 1247, pământurile oferite erau delimitate de cele ale altor conducători locali care i se declaraseră vasali. În acest document scrie, de pildă: „Cu excepţia teritoriului voievodului Litovoi pe care îl lăsăm vlahilor aşa cum l-au stăpânit aceştia până acum". Un alt voievod pomenit este Seneslau. Aceste nume sunt evident slave, dar îi vedem cârmuind români, între care erau probabil demult asimilaţi.

Cumanii din Ungaria au beneficiat de anumite privilegii în cadrul regatului ungar. Statutul lor este ilustrat şi de faptul că Elisabeta, fiica unui nobil cuman, a devenit regină a Ungariei şi chiar conducătoarea *de facto* a ţării, între anii 1272-1277, în timpul minorităţii fiului ei, viitorul rege Ladislau IV zis „Cumanul" (1272-1290).

Litovoi, care stăpânea şi ţara Haţegului, pe lângă nord-vestul Olteniei, refuză, între 1277 şi 1280, să se mai supună regelui maghiar; acesta trimite oaste şi Litovoi cade în luptă. Succesorul lui va fi fratele său, Bărbat (de această dată un nume pur românesc!), care acceptă suzeranitatea maghiară.

În acest context apare în scenă Thocomer/Thoctomir (latinizat în documente drept „Thochomerius"). El avusese o relaţie particulară cu regele Ladislau „Cumanul", care i-a oferit feudele de la Făgăraş şi Sâmbăta. Doar după ce în 1290 regele Ladislau este asasinat, fostul voievod transilvan, Ugrinus, posesorul de drept al acestor teritorii, a reclamat raptul noului rege, Andrei III, şi a fost repus în drepturi. În consecinţă, Thocomer s-a văzut obligat să-şi transfere reşedinţa. Optează să treacă la sud de Carpaţi, însoţit de oastea sa.

Datele pe care le-am avut la îndemână m-au făcut să ader la ideea, controversată, că Thocomer este unul şi acelaşi cu legendarul „Negru-Vodă". Iar numele său provine probabil din cuvântul cuman *Toq-Tamir,* însemnând „oţel călit" (Neagu Djuvara, *Thocomerius – Negru-Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Ţării Româneşti,* Humanitas, 2007). El va descăleca, în primă instanţă, la Câmpulung Muscel (în germană Langenau). În acest oraş exista deja, la sfârşitul secolului XIII, o comunitate săsească de origine transilvăneană, având în frunte un comite (greav), ultimul cunoscut fiind comes Laurencius de Longo Campo (decedat în 1300), dar probabil şi o populaţie românească.

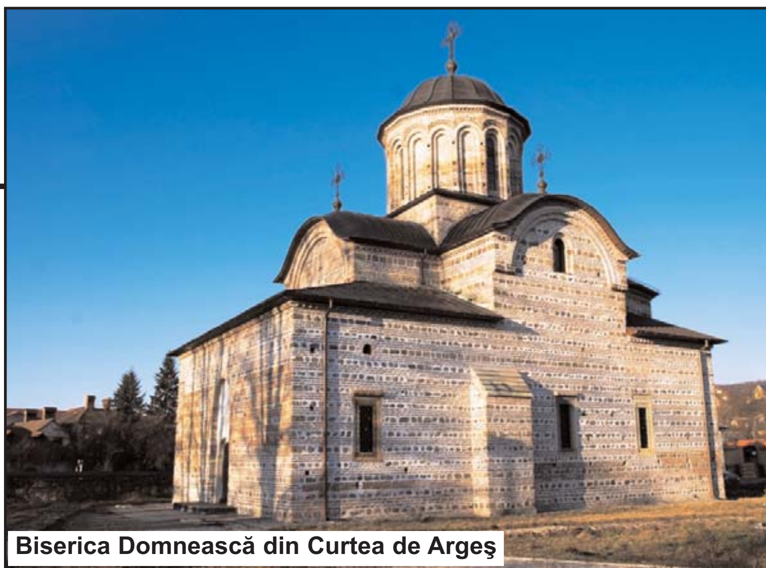
Aşa cum au consemnat, ulterior, letopiseţele, văzând şi armata care îl însoţea pe Negru-Vodă, voievozii şi cnejii dintre Carpaţi şi Dunăre i se închinară „cu toată boerimea ce era mai 'nainte". Adevărul complet este însă că, în acelaşi an 1290, „emirul" tătar Nogai, cu reşedinţa la Isaccea, a întreprins o acţiune de amploare în vest, până la Porţile de Fier, impunându-şi hegemonia pe tot teritoriul Munteniei şi Olteniei. Concomitent, documentele consemnează, pentru o bună bucată de vreme, dispariţia banului de Severin din ierarhia funcţiilor regatului ungar, marcând întreruperea suzeranităţii ungare asupra Ţării Severinului. În acel moment îi erau deja vasale lui Nogai şi ţaratul bulgar şi regatul Serbiei. În acest context, Nogai l-a preferat pe Thocomer ca vasal, cu autoritate asupra Munteniei şi Olteniei, poate şi pentru că, aşa cum s-a spus, Thocomer ar fi avut şi o ascendenţă mongolă, fiind strănepotul lui Batu Khan.

Dar în 1299 Nogai este ucis într-o dispută între clanurile Hoardei de Aur. Urmaşii săi nu au mai avut aceeaşi putere de a menţine unitatea teritoriilor supuse. Acest moment este exploatat de Thocomer/Negru-Vodă, care, împreună cu vasalii săi, porneşte acel proiect care se va numi Ţara Românească.

Este plauzibil, în spiritul unei cunoscute legende, ca Negru-Vodă să fi reîntemeiat şi Curtea de Argeş, care fusese distrusă de năvălirea tătară din 1241. Conform unor săpături arheologice, pe la 1200 aici existase o mică reşedinţă voievodală şi o bisericuţă. Unii specialişti cred chiar că aici şi-ar fi avut curtea voievodul Seneslau.

Thocomer va domni până în jurul anului 1310, urmat fiind de fiul său voievodul Basarab I (c. 1310-1352). Filiaţia este atestată într-un document din 1332 al regelui Ungariei, Carol Robert de Anjou (1308-1342), în care scrie: „Basarab, fiul lui Thocomer, valahul nostru schismatic, infidel" („Basarab, filium Thocomerii, scismaticum, infidelis Olahus Nostris"). Deci se atestă că Basarab era „schismatic" (stăpânind o populaţie ortodoxă) şi „valah", ceea ce înseamnă că era deja asimilat român. Pe de altă parte, numele său „Bassaraba" înseamnă „tatăl rege", în limba cumană, încă un argument că era de origine cumană, ca şi tatăl său, probabil şi acesta deja parţial asimilat român. →

Din această ultimă categorie (alături de francezii Albert Ballu, Bernard Cassien, Albert Galeron, Paul Gauttereau, italianul Giulio Magni, germanul Oscar Maugsch) a făcut parte şi Lecomte du Noüy. Nu este exclus, aşadar, ca el să se fi lăsat influenţat de entuziasmul înnoirilor la care ceilalţi – autori de mari edificii publice şi numeroase clădiri particulare într-o bună arhitectură continentală, care a modernizat înfăţişarea Bucureştilor şi altor oraşe româneşti – au contribuit masiv. Ipoteza pare cu atât mai verosimilă, cu cât, prin utilizarea principiilor restaurării stilistice, monumentele puteau fi aduse la o stare ideală, presupusă a fi cea de început." (17)


Biserica Domnească din Curtea de Argeş

Seriozitatea cu care aborda activitatea de restaurare se constată din întreaga sa atitudine: de la strădania de a învăţa limba ţării până la minuţiozitatea cu care executa numeroase fotografii, relevee, copii de fresce, detalii de execuţie, mulaje sau piese originale, desene şi schiţe (aşa cum nu există la niciun alt arhitect român!!), arhivă documentară donată, în 1911, Fundaţiilor Regale, prin intermediul lui Tzigara-Samurcaş, în prezenţa regelui Carol I, toate orânduite în rafturi speciale, depozitate într-o cameră încuiată (18). Ca recunoştinţă pentru această inestimabilă donaţie, regele a comandat executarea unui bust al arhitectului, pentru galeria donatorilor. (19)

Lecomte du Noüy era adeptul rigorii, preciziei, păstrării informaţiei din cercetare, pentru adoptarea celei mai potrivite soluţii de salvare. A cercetat atent, la toate monumentele, structura de rezistenţă, constatând nereguli la fundaţii şi socluri. A evitat soluţiile paliative, pentru a acorda trăinicie edificiului, cu atât mai mult cu cât construcţiile restaurate de el nu aveau fundaţii solide, nu fuseseră folosite materiale de calitate sau acestea nu erau tratate corespunzător, aspecte cărora li se adaugă efectele dezastruoase ale seismelor specifice teritoriului românesc.

Contestat sau admirat, Lecomte du Noüy rămâne una dintre figurile cele mai proeminente ale arhitecturii şi restaurării monumentale, nu doar din România. Astfel, în 1867, Serbia l-a decorat cu Medalia Sf. Sava, Bulgaria cu Meritul civil în grad de comandor, clasa I; Austria cu Coroana de Fier; în 1878, el a fost decorat Bene Merenti clasa I, primind din partea regelui Carol I şi Steaua României în grad de ofiţer; în 1891, Franţa i-a acordat Ordinul Legiunii de Onoare în grad de cavaler, alături de numele său consemnându-se „architecte, chargé de mission artistique en Roumanie"; în 1892, Congresul arhitecţilor francezi, organizat de École des Beaux–Arts, i-a acordat medalia de argint pentru arheologie, iar în 1912, Academie des Beaux-Arts de la Paris l-a ales corespondent al secţiunii de arhitectură. (20)

Putem afirma, în încheiere, că Lecomte du Noüy este unul dintre pionierii de vază ai restaurărilor monumentale din România, timpul ce va să vină urmând a demonstra, cu argumente de fiabilitate materială şi artistică, dacă metodele sale au fost inspirat alese, conferind strălucire autentică edificiilor istorice a căror salvare poartă amprenta semnăturii sale.

Note

1. *Dictionnaire national des contemporains contenant les notices des membres de l`Institut de France, du gouvernement et du parlement français de l`Académie de médicine,* Tome V, sous le dir. de C.E. Curinier, Paris, Office général d`ed. de librairie et d`impr., 1899, p. 188, apud Nicolae Şt. Noica, *Istoria restaurării bisericii episcopale de la Curtea de Argeş (1863-1886)*, Bucureşti, 2017, Ed. Vremea, p. 119.
2. Nicolae Şt. Noica, *op. cit.*, p.119.
3. Alexandru Tzigara-Samurcaş, *Memorii,* vol. II, Bucureşti, Ed. Grai şi Suflet, 1999, p. 77.
4. Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu, 1821-1891*, ediţia a III-a revăzută, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2013, p. 126.
5. *Ibidem.*
6. *Le Figaro,* 13 decembrie 1911.
7. Nicolae Şt. Noica, *op.cit.*, p.120.
8. Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I.L. Caragiale,* Bucureşti, Ed. Humanitas, 2012, p. 268.
9. *Analele Arhitecturii,* 1890, pp.148-152, 150-162.
10. Nicolae Şt. Noica, *op.cit*, pp. 103-104.
11. Apud Grigore Ionescu, *André Lecomte du Noüy şi restaurarea monumentelor istorice în România,* în *Revista Muzeelor şi Monumentelor,* anul XLVII, nr. 2/1978, p. 36.
12. *Raportul despre restaurarea Bisericei de la Curtea de Argeş şi despre construirea Residenţei Episcopale,* 20 iulie 1890, Sinaia, reprodus în *Analele Architecturei,* anul II, nr. 2, pp. 2-27.
13. Toma T. Socolescu, *Fresca arhitecţilor care au lucrat în România în epoca modernă,* Ed. Caligraf, Bucureşti, 2004.
14. Grigore Ionescu, *Revista Muzeelor..., op.cit.*, p. 107.
15. Toma T. Socolescu, *op.cit.*, pp. 106-108.
16. Oliver Velescu, *Preliminariile Legii din 1892. Fapte istorice, juridice şi deprinderi estetice,* în *Revista Monumentelor Istorice,* nr. 2/1992, p. 12.
17. Peter Derer, *Cazul Lecomte du Noüy,* în *Revista Monumentelor Istorice,* 1992, nr. 2, An LXI, pp. 68-71.
18. Alexandru Tzigara-Samurcaş, *Memorii* II, *op.cit.*, p. 16.
19. *Ibidem,* p.17.
20. Nicolae Şt. Noica, *op.cit,* p. 121.



Istoria de lângă noi



Al nostru steag

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Mereu mi-a fost greu să ţin minte ordinea în care sunt dispuse pe steagul României cele trei culori. Ce era la catarg, roşul, sau albastrul? Ca să-mi fie mai uşor, mi-am imaginat că albastrul cerului ar sta legat de lance.

Nu ştiu de ce, situaţia aceasta m-a incomodat. Când se întâmplă să văd culorile patriei fluturând în vânt, îmi lasă impresia că însuşi cerul, mai precis libertatea pe care o simbolizează, ar fi restricţionate, neputându-se desfăşura în voie. La fel, roşul mi se pare şi el plasat la loc nepotrivit, „flotând”, cum zic specialiştii, adică risipindu-se fără rost (zic eu) la capătul opus.

Ce-i drept, de sânge vărsat fără noimă n-am dus noi lipsă de-a lungul istoriei. Să ne fi fost oare steagul un semn sau o prevestire? Totuşi, eu sunt de părere că ar fi fost mai bine dacă în locul albastrului ar fi stat roşul fixat la hampă, pe post de ancoră statornică, liant la baza trăiniciei noastre, sângele strămoşilor.

Despre galbenul ogoarelor, n-am nimic de zis. Între cer şi pământ mi se pare amplasat numai bine, gata să hrănească idealurile şi iluziile noastre. Plecăm de la glie, trecem prin sacrificiu şi ne întindem spre cer, ca spicele. Pâinea noastră cea de toate zilele, dea Domnul să crească liberă!

O să-mi spuneţi că e inutil şi copilăros să ne ocupăm cu astfel de speculaţii. Ba chiar periculos, căci s-ar putea interpreta ca blasfemie. Dar puţine au rămas lucrurile care nu suportă comentarii în ziua de astăzi. Eu zic aşa: câtă vreme există specialişti care se dedică heraldicii şi vexilologiei, relaţiei dintre cod şi mesaj, dintre semn şi discurs, nici „sfântul steag” nu poate să rămână un subiect tabuizat. Mă încumet aşadar să constat că, aşa cum bine ne-am obişnuit să spunem, mesajul steagului nostru este fără echivoc: pe el stă scris UNIRE.

Pare de la sine înţeles ca un steag să transmită o astfel de idee. Cu toate acestea, nu toate ţările au aceleaşi idealuri cu noi. Măcar între ţările cu steaguri asemănătoare ne-am putea aştepta să găsim înrudiri, dar lucrurile nu stau deloc aşa.

Ţin minte cum, în copilărie, îmi plăcea să cred că am avea multe lucruri în comun cu fraţii noştri francezi, pentru că steagul lor diferă de al nostru doar printr-o culoare, în locul galbenului ogoarelor, ei arborează albul egalităţii din lozinca „Liberté, Egalité, Fraternité”. Ca să nu mai vorbim despre steagul Ciadului, care e aproape identic cu al nostru, dar culorile lui simbolizează cu totul alte lucruri (galbenul speranţei, roşul gliei africane şi albastrul cerului pe care, iată, totuşi, îl avem în comun)!

Întâmplarea face ca şi steagul Andorrei să semene leit cu al nostru, cu deosebirea că s-a format din combinaţia celui spaniol (roşu şi galben) cu cel francez, de la care a luat albastrul. Surprinzător este faptul că mesajul îndepărtatei Andorre seamănă cu al nostru („Forţă prin unitate”).

Se pare însă că până şi steagul roşu-galben-roşu al Spaniei ar fi avut cândva o dungă de albastru-violet, dar s-a renunţat la ea din motive practice, adică din lipsă de pigmenţi adecvaţi. *Rohigualda* actuală (de la roşul *rojo* şi galbenul extras din planta *gualda*) ne confirmă astfel doar o jumătate de frăţie de... sânge. Da, sânge zic, la propriu şi la figurat, chiar dacă pe steagul spaniol nu provine din venele vitejilor, ci de prin sacrificări ritualice crude în lupte taurine: potrivit legendei, domnitorul pasionat de coride ar fi dat ordin să i se aducă o cupă cu sânge proaspăt de taur, pe care l-ar fi răsturnat pe pânza galbenă, care simboliza fertilitatea ogoarelor iberice. Şi iată, din nou, cum aurul grâului carpato-dunărean-pontic are un pandant tocmai la celălalt capăt al continentului.



Khoiril Mawahib - Indonezia



Kamran Sokhanpardaz - Iran

Cine s-a eliberat de sub jugul colonial păstrează adesea pe steag un element care face trimitere la stăpânii din trecut. Stranie tentă de autoflagelare, aş spune eu, dar poate numai mie mi se întâmplă să o interpretez aşa.

Bucuria victoriei şi întunericul ocupaţiei, de exemplu, se alătură umăr la umăr, negru pe auriu în stindardul german. De altfel, nemţii folosesc o sintagmă grăitoare când vor să spună că îşi declară ferm o convingere: „Farbe bekennen” spun ei, adică „îţi revelezi culoarea”.

Steagul românesc este, fără putinţă de tăgadă, o instituţie, un bun care s-a format pe parcursul unei decantări îndelungate. Alte state, cum e Canada, şi l-au ales deliberat. Nu sunt sigură dacă am înţeles de ce cele două oceane care încadrează albul gheţii pe steagul canadian sunt roşii, dar simpatizez cu frunza de arţar. Noi românii, fraţi cu codrul, nutrim o îndreptăţită smerenie faţă cu natura. În fapt, ne putem descoperi suprapuneri cu mai toate popoarele lumii, dacă avem răbdarea şi bunăvoinţa de a le căuta.

Dar, în fond, ce este un popor? Definiţia n-ar trebui să creeze probleme, orice copil de şcoală poate răspunde acestei întrebări. Aşa să fie oare? Doar la prima vedere, căci nu putem miza nici pe criteriul geografic, nici pe cel istoric, nici politic, religios sau lingvistic. Nimic nu trece proba definitiv. Avem popoare răspândite prin mai multe state, există state cu mai multe limbi oficiale, sunt religii tolerate concomitent şi paralel, guvernanţii pot fi unici sau multipli, liberi aleşi sau stabiliţi pe căi genealogice, administratorii se pot concentra într-o capitală sau răsfira pe entităţi federale etc. Nici religia nu este proprie unui popor sau altuia.

Şi invers, o limbă poate servi drept „patrie” mai mult decât unui sigur popor (vezi engleza, spaniola, germana etc.). Aceasta nu le împiedică să o considere un bun cultural propriu, dar nici să aibă neînţelegeri între ele, deşi stăpânesc perfect toate nuanţele aceluiaşi grai. Criteriul geografic, aşadar, nu se verifică nici el. Avem conaţionali de-o parte şi de alta a graniţelor şi comunităţi izolate prin diverse enclave.

Spinoasă, problema naţională scapă oricăror eforturi de definire, încăpăţânându-se să ne dea de lucru, ba chiar motivând războaie absurde. În schimb, puţine lucruri sunt atât de clare şi fără echivoc cum este steagul unei naţiuni, al unui popor. Binele şi răul, realitatea şi ficţiunea, albul şi negrul, curcubeiele se împletesc pe pânzele care fac să tresalte inimi, atunci când se înalţă pe la festivităţi oficiale sau competiţii sportive. Istorie şi legendă se îmbină cu nuanţele stindardelor noastre, impecabil drapate prin spatele diriguitorilor aşezaţi la masa tratativelor, sau atunci când susţin discursuri oficiale. Drapelul unei ţări ne poate vorbi mai mult decât o mie de cuvinte, dacă ştim să-i descifrăm mesajul. Un singur lucru nu ne poate spune: cine suntem în inima noastră.

Cu ce rămânem? Cu steaguri fluturând sub acelaşi cer idealizat, întotdeauna albastru.

(Spania, noiembrie 2022)

În Câmpulung a fost identificată arheologic acea „biserică mare şi frumoasă”, ctitorie a lui Negru-Vodă şi Basarab, în care cei doi vor fi fost, probabil, depuşi, aşa cum sugerează un act de danie emis la mijlocul secolului XIV de voievodul Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab. Dar în vremea lui Basarab, capitala a fost mutată la Curtea de Argeş.

După câţiva ani, teritoriul noului stat intră în sfera de interes a Ungariei, iar, în 1324, Basarab era închinat regelui Ungariei. Dar un an mai târziu, domnitorul român ocupă cetatea Severinului (sediul banatului de Severin şi al episcopiei catolice), iar din 1327 Basarab refuză să mai plătească şi tributul de vasal. Ca răspuns, regele Carol Robert de Anjou va aduna, în 1330, o oaste la Timişoara (unde stabilise chiar capitala Ungariei între anii 1316 şi 1325) şi va porni, pe văile Timişului şi ale Cernei, o expediţie de pedepsire. După ce oferta de pace şi de supunere a voievodului Basarab a fost refuzată, oastea maghiară s-a confruntat cu o tactică a pământului pârjolit, găsind inclusiv capitala, Curtea de Argeş, incendiată. Pe drumul de întoarcere, întreaga armată a fost atrasă într-un defileu îngust, numit Posada (probabil în Ţara Loviştei, dar sunt şi alte localizări), unde a fost blocată şi măcelărită de românii instalaţi pe versanţii înconjurători, regele scăpând doar pentru că şi-a schimbat îmbrăcămintea cu un nobil, care a fost ucis în locul său. Prin această luptă, Ţara Românească şi-a reconfirmat independenţa.

Basarab, în ultimii ani ai domniei sale, după ce s-a împăcat cu noul rege al Ungariei, Ludovic cel Mare, a reuşit să cucerească, sub suzeranitate ungară, la nord de Delta Dunării, între Prut si Nistru, o fâşie de teritoriu prin care Ţara Românească obţine, pentru mai multe decenii, ieşire la Marea Neagră, teritoriu numit Basarabia, nume extins apoi de ruşi, după 1812, asupra întregii zone dintre Prut şi Nistru.

Între anii 1352-1364, pe tronul Ţării Româneşti a stat Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab I. Acesta a consolidat poziţiile interne şi internaţionale ale ţării, înfiinţând la Curtea de Argeş prima mitropolie ortodoxă a ţării. Tot prin strădania lui s-a terminat construcţia Bisericii Sf. Nicolae domnesc care va deveni necropola domnilor români dintre Carpaţi şi Dunăre.

Primii domni ai Ţării Româneşti puteau fi, la origine, de confesiune catolică, cumanii fiind convertiţi în masă, în rit catolic în 1228, în regiunea Milcovului. În 1327, din Avignon, Papa Ioan XXII i se adresează lui Basarab cu termenii „principe credincios catolic” (*princeps devotus catholicus*), iar în 1345, tot din Avignon, Papa Clement VI îl lăuda pentru devotamentul său catolic pe „nobilul bărbat Alexandro Bassarati”. Istoricul Daniel Barbu notează că abia în 1359, Alexandru, dornic să fie consacrat cu titulatura „domn autocrator” (sl. *samodîrjavnîi*), se adresează patriarhului de la Constantinopol, care mută pe mitropolitul de la Vicina la Curtea de Argeş, înfiinţând Mitropolia Ungrovlahiei. Cu acest prilej, Alexandru îşi adaugă numele de Nicolae (nume care nu apare în niciun document anterior). Prin dobândirea credinţei ortodoxe se vor îmbunătăţi semnificativ relaţiile cu Imperiul Bizantin. (Va urma.)

[Despre descălecatul din secolul XIII la Câmpulung, o versiune alternativă poate fi găsită în numărul din iunie 2012 al revistei, în articolul „Câteva consideraţii despre cea mai veche stemă a Ţării Româneşti”, semnat de Florin Horvath – nota red.]



Polivalenţa matematicienilor români

Eufrosina OTLĂCAN



În memoria profesorului meu Solomon Marcus (1 martie 1925 – 17 martie 2016). Eufrosina Otlăcan

În discursul despre Martha Bibescu de la Academia Belgiană, ţinut în 18 februarie 1977, Mircea Eliade spunea: „Aparţin unei tradiţii culturale care nu acceptă incompatibilitatea între investigarea ştiinţifică şi activitatea literară. Numeroşi mari savanţi români – Cantemir, Hasdeu, Iorga, Pârvan – au fost în aceeaşi măsură străluciţi scriitori; cel mai ilustru poet român, Mihai Eminescu, a fost de asemenea un filosof original şi unul din marii erudiţi printre contemporanii săi. În ceea ce mă priveşte, consider că există o analogie între munca ştiinţifică şi imaginaţia literară.” (Citează Mircea Handoca în „Tabelul biografic” din Prefaţa volumului *Romanul adolescentului miop,* Editura Minerva, Bucureşti, 1989.)

Mircea Eliade a vorbit de acea româncă, fără de asemănare, care a uimit prin polivalenţa activităţii şi operei sale. A fost poetă, romancieră, om politic, istoric dovedit în multe scrieri; a obţinut de două ori Premiul Academiei Franceze pentru literatură şi Marele Premiu pentru întreaga activitate.

Mă opresc la rândurile discursului lui Mircea Eliade în care mărturiseşte apartenenţa sa la tradiţia culturală a românilor, căci această tradiţie a împletirii muncii de creaţie în diverse domenii o întâlnim la marii matematicieni români. Ne spunea Solomon Marcus: „Marile personalităţi ale secolului al XVIII-lea şi al XIX-lea, în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, au fost oameni buni la toate, au început cu teologia, au continuat cu istoria, limba şi literatura, s-au dedicat problemelor de educaţie şi învăţământ, s-au luptat pentru un învăţământ în limba română, au contribuit la alcătuirea primelor manuale şcolare în limba română, de la matematică până la istorie şi de la fizică până la literatură”. Deşi urmaşii celor numiţi mai devreme s-au concentrat, cu rezultate de excepţie, pe creaţia matematică, ei nu au rupt cu interesul pentru alte domenii ale culturii, manifestat uneori ca o adevărată vocaţie.

Opera matematică a celor la care mă voi referi mai jos este descrisă în *Istoria matematicii în România*, iar mulţi dintre ei sunt menţionaţi de istoria universală a matematicii. Ei toţi au devenit clasici ai literaturii matematice, de aceea, vorbind despre polivalenţă, voi aduce doar argumente din viaţa şi creaţia lor extra-matematică.

Plec la drumul prin ce-au fost matematicienii noştri când erau nu doar matematicieni, de la primul reper, cel dintâi român doctor în matematici la Sorbona Parisului, *Spiru Haret* (1851-1912), cel care a uimit comunitatea ştiinţifică prin teza sa ce demonstra că axele orbitelor mari în sistemul planetar sunt variabile şi nu fixe pentru totdeauna. Reformele învăţământului, pentru care este nemuritor, şi cartea de sociologie matematică, *Mecanica socială*, dau multipla vocaţie a sa. Astronomii i-au fost recunoscători, botezând cu numele românului matematician-astronom un crater pe faţa nevăzută a Lunii.

Traian Lalescu (1882-1929), cu doctoratul în matematici la Sorbona şi cu diploma de inginer de la Şcoala Superioară de Electricitate din Paris, căruia i se datorează înfiinţarea Politehnicii din Timişoara, este şi cel care a scris primul tratat din lume despre ecuaţiile integrale. Dar Lalescu este universitarul care scria la Paris în anul 1918 articole în revista *La Roumanie,* susţinând interesele ţării noastre atunci când se pregăteau Tratatele de Pace; aici a publicat studiul *Le problème ethnographique de Banat,* necesar trasării frontierelor după Primul Război Mondial. Deputat în Parlamentul României interbelice, a elaborat Raportul general asupra Proiectului de Budget General pe anul 1925. Şi sub acest aspect, Traian Lalescu se dovedeşte a fi „om de mare omenie, învăţat cu recunoaştere în crenelurile lumii ştiinţifice, cetăţean cu adânc respect pentru treburile cetăţii, parlamentar, patriot” (Daniel Dăianu în volumul *Traian Lalescu. Opere,* Editura Academiei Române, 2009).

Gheorghe Ţiţeica (1883-1939), cu o solidă cultură generală, cu un orizont larg de cunoştinţe în multe ramuri ale ştiinţei, cu o preocupare continuă de a dărui unui public cât mai larg o orientare în înţelegerea ştiinţifică a vieţii, se manifestă cu competenţă în multe domenii peste frontierele matematicii. În 1905, împreună cu chimistul Gh. Longinescu, fondează revista *Natura,* publicaţie de cultură generală şi pentru răspândirea ştiinţei. În *Gazeta matematică,* Ţiţeica dezvoltă şi teme de istoria ştiinţei sau recenzii ale cărţilor unor autori de seamă. În cuvântările sale, face „admirabile lecţii de morală, de care participanţii îşi vor aduce mereu aminte, pentru că în aceste clipe sufletul său se dăruieşte ascultătorilor şi îi face să vibreze sub impulsul energic al minţii sale.” (M. Botez) „De la tribuna Caselor Naţionale ca de pe un adevărat amvon a pledat timp de 20 de ani, cu o râvnă de apostol, o învăţătură simplă, ce se adresa direct minţii şi inimii, prin exemple luate din viaţa de toate zilele.” (N. Ciorănescu) Şi tot dincolo de matematici, Gheorghe Ţiţeica rosteşte la 22 mai 1933 în Academia Română răspunsul la discursul de recepţie prezentat de George Enescu.



Mostafa Elshekh - Egipt

Victor Vâlcovici (1885-1970) a fost creator în domeniul matematicilor în general, al mecanicii şi hidrodinamicii în special, numele său rămâne înscris în tratatele de specialitate şi în istoria mondială a tehnicii, iar ca dascăl desăvârşit rămâne neşters şi în memoria mea, mai ales pentru cursul de Mecanica Relativităţii, căci am avut şansa de a mă afla în amfiteatrul în care profesorul îşi ţinea lecţiile, cu claritate şi eleganţă rar întâlnite. Preocupat de filosofia ştiinţelor, Victor Vâlcovici a tratat problema incertitudinii, aspecte ale *fundamentelor mecanicii,* scoţând în relief rolul modelului în construirea unei ştiinţe. A fost şi ministru al Lucrărilor Publice pe timpul guvernului Iorga (1931-1932), contribuind mult la dotarea ţării cu şosele moderne, asfaltate. Calităţile excepţionale ale personalităţii care comunică social şi politic în interesul naţional sunt ilustrate şi de *cuvântările în Parlamentul României,* în calitatea sa de ministru. În discursul său din 23 februarie 1923 avem un exemplu de parlamentar, aşa cum rar vedem astăzi: „D-lor, închei făcând un apel la toţi d-nii deputaţi […] să se dezbrace de orice prejudecată politică şi să se gândească mai cu seamă la picătura cristalină de curăţenie, pe care a pus-o alegătorul în urnă atunci când ne-a dat votul, trimiţându-ne aici în Parlament, fiindcă el, atunci când ne-a trimis aici, nu s-a gândit ca noi să reprezentăm curente sau doctrine politice, ci, în mijlocul necazurilor care s-au abătut pe capul lui !! s-a gândit la altceva: că poate, cine ştie, cel puţin în faţa prăpastiei, oamenii înţelepţi ai acestei naţiuni vor şti să colaboreze strâns, sincer, fără niciun gând ascuns, ca să găsească soluţiunea să scoată carul statului din greutăţile în care este astăzi.”

Simion Stoilow (1887-1961), directorul Institutului care astăzi îi poartă numele, personalitatea care a ocrotit, cu toate mijloacele ce i-au stat în putinţă, colegi şi tineri cercetători în perioada dictaturii comuniste de sorginte sovietică. Ambasador la Paris în anii 1946-1948, a creat în Franţa o atmosferă prietenească faţă de ţara noastră. A reluat contactul cu cercurile ştiinţifice şi culturale franceze, a realizat „zilele prieteniei franco-române”, a organizat spectacole de gală în care actori români i-au jucat pe I.L. Caragiale şi M. Sadoveanu în limba franceză, s-a cântat muzică de Enescu, Sabin Drăgoi, Ion Dumitrescu. Citez din cartea *Simion Stoilow*, autori Cabiria Andreian Cazacu şi Solomon Marcus: „Filtrate printr-o cultură superioară, trăsăturile psihice şi morale ale mamei sale au devenit la Stoilow concretizarea unei probităţi şi rectitudini care-l situează printre cele mai de seamă conştiinţe morale ale întregii noastre istorii de după Primul Război Mondial”.

Petre Sergescu (1893-1954), recunoscut istoric al matematicii din lumea largă, neobosit organizator al învăţământului din România, căruia i se datorează congresele internaţionale ale matematicienilor români de la Cluj (1929) şi Turnu Severin (1932), scria în *Gândirea matematică*, publicată la Cluj în 1928, că însuşirea teoremelor este asemenea cunoaşterii gramaticii unei limbi, iar aşa cum un scriitor mare trebuie să cunoască gramatica limbii în care scrie, cine vrea să creeze sau să înţeleagă matematica trebuie să studieze mai întâi materialul ei, căci gramatica şi literatura sunt lucruri diferite. Omul de cultură Sergescu face un paralelism între creaţia artistică şi cea matematică, ilustrând cu exemple din sculptură şi muzică inspiraţia în matematică şi zborul imaginaţiei literare. Şi despre rolul şcolii în formarea caracterului scrie ca fiind „o ţintă mult mai însemnată pentru binele omenirii şi al individului, decât îmbogăţirea cu cunoştinţe”. Nicolae Iorga scria despre autor în Prefaţa cărţii lui Petre Sergescu, *Scrisori din Varşovia*: „Un om foarte cult şi care ştie să scrie, un matematic care-şi ştie cumpăni gândul şi rostul…”

Dan Barbilian (1895-1961) mi-a fost profesor în facultate timp de două semestre, îi păstrez recunoştinţă şi amintirea vie. Este un vârf al matematicii româneşti, cu recunoaştere universală a *spaţiilor şi a geometriei lui Barbilian,* iar opera poetică semnată cu pseudonimul *Ion Barbu* a avut un impact deosebit în literatura naţională. Pentru această valenţă a sa redau aprecierile celor competenţi. George Călinescu este cel care nu face o disjuncţie între matematician şi poet, redând şi pagini din scrierile matematice alături de exemplele din poezia sa: „Matematician de profesie, poetul a fost ispitit să desprindă numai spiritul disciplinei sale, adică alunecarea de la şes la pisc, zborul în absolut spre ultima esenţă, şi să-l aplice liricii în înţelesul că, dată fiind o ascunsă ordine în univers, jocul simbolurilor să fie o cheie de iniţiere; […] opacitatea aparentă a stilului lasă să se întrevadă gândirea organizată.” Hermetismul literar al lui Ion Barbu se va numi *barbism* (*Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Ed. Minerva, 1982). Adaug şi alt mod de a-l vedea pe poet: „Limbajul poetic barbian apare îmbogăţit tocmai prin irigarea sa profundă cu termeni ştiinţifici şi cu învăluirea unor vechi înţelesuri în formule care la o primă citire par aproape criptice, dar care înfrumuseţează şi provoacă în acelaşi timp… A nu se uita, Ion Barbu avea drept cărţi de căpătâi scrisorile lui Ion Ghica şi versurile lui Anton Pann…” (Mihaela Călinescu, *Studii şi Comunicări*, 2011, Ed. Mega, p. 365) Să ne amintim că poetul-matematician ne-a lăsat şi traducerea piesei *Richard al III-lea* a lui Shakespeare.

Nicolae Ciorănescu (1903-1957), doctor în matematici la Paris, profesor la Politehnica bucureşteană, rector între anii 1944 şi 1947, membru post-mortem al Academiei Române. La moartea sa, rectorul Politehnicii bucureştene spunea că a fost „un prinos de bogăţie intelectuală” pus în slujba învăţământului superior tehnic, a făcut din meseria de profesor un apostolat. Într-un articol dedicat scriitorului Alexandru Ciorănescu, Al. Săndulescu scria: „Fratele mai mare, Nicolae, matematician, era un asiduu cititor de reviste şi de poezie, ca şi confratele său de breaslă, Miron Nicolescu, viitorul preşedinte al Academiei Române. Era prieten cu Ion Barbu şi cu Alexandru Rosetti, fiind numiţi «cei trei stâlpi de la Nestor», pentru că se întâlneau zilnic la această cafenea, punând ordine în regatul poeziei şi al imaginaţiei”.

→



In memoriam

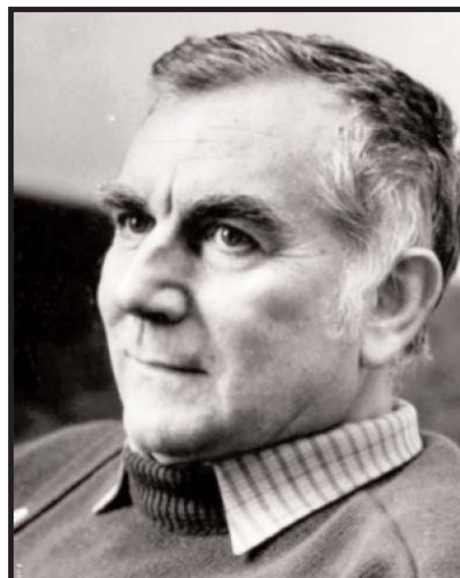


Calendarul câinelui fosforescent (II)

Theodor CODREANU

Fireşte, abuzul ca agresare a limbii duce la inflaţie, la beţie de cuvinte (Titu Maiorescu), cum i s-a întâmplat textualismului fără măsură. Asta spune şi paralelismul dintre babilonizarea limbilor şi babilonizarea zborului, ambele intruziuni care duc la babilonizarea Logosului, surprins de strigătul hamletian „Vorbe, vorbe, vorbe", după ce poeţii cuceriseră cerul ca o compensaţie a marii veşti aduse de Friedrich Nietzsche: *Dumnezeu a murit!* Dacă nu mai există speranţă/credinţă în Dumnezeu, poeţii au înţeles că a venit vremea *mântuirii* prin poezie, Cuvântul lor devenind *suficient sieşi,* în splendoarea *gratuităţii,* a ceea ce s-a numit *poezie pură,* autonomă faţă de *adevăr.* Aceasta a făcut gloria poeziei moderne, triumfând irezistibil în postmodernism. Nu e de mirare că un căutător al Adevărului ca Eminescu a fost declarat „anacronic", adică un *întârziat* din specia asumată de Baudelaire. Noii profeţi au crezut că ei înşişi sunt variante de Iisus, *panestetici,* uitând că Iisus nu s-a născut decât o singură dată, duplicaţii neputând fi decât homunculi antihristici: „Pruncul nu mai poate sta în pântecul mamei/ Tremură, ţipă, se zbate./ Ea e palidă şi-ar vrea să scape/ Şi nu poate!/ Intră moartea pe uşă ca o căţea/ Hameşă, în cerul gurii neagră./ Pielea pământului se zbârceşte sub nea/ Ca de pelagră./ Şi fătul turbă în placentă înecat/ Ca într-o galaxie de colastră./ Dumnezeu se naşte doar odat'/ Sub lumina cerului albastră" (*Noul Iisus, Luni, 7 februarie*). Am „analizat", dacă se poate spune aşa, la D.R. Popescu, *apocalipsa fără finalitate* din inegalabilul ciclu de romane *F.* Cred că şi poezia o arată în toată „fosforescenţa" câinelui de pază al absurdului absurdoid, arătându-şi propria neputinţă. Căci Noul Iisus *panestetic* (cum se pretinde) trăieşte însă eşec după eşec: „Nu înţeleg de ce cu tălpile mele/ Asprite de fierbinţeala dulce a nisipului/ Nu pot umbla peste ape./ Ridic mâna şi-i spun mortului/ Să-şi ia patul său şi să umble,/ Şi el nu mă ascultă!/ Şi-i zic lui Petru că-i voi da/ Cheile împărăţiei cerurilor –/ Şi el surâde./ Sunt şi eu din carne şi oase/ Făcut, şi am gură şi urechi, ca şi/ El. Dar degeaba fug după oaia/ Cea pierdută, căci n-o mai găsesc!/ Şi toţi îşi zic când îi învăţ/ Adevărurile: De/ Unde are el înţelepciunea aceasta/ Şi puterile?/ Nu-i cunoaştem/ Noi mama, surorile, verişoarele,/ tatăl, fraţii, verişorii?/ Pot spune şi eu ca şi/ El: Nu este prooroc dispreţuit/ Decât în patria lui şi în casa lui./ Căci în patria lui n-a făcut minuni nici/ El, din cauza necredinţei lor./ Şi totuşi l-au răstignit./ Pe mine nimeni nu vrea să mă pună pe cruce. Sunt/ Sunt siguri că eu nu m-aş ridica/ La ceruri. Râd şi-şi/ Dau coate, iar eu nu/ Înţeleg de ce nici chiar acum,/ Când mângâi cu palma ochii acestor doi orbi,/ Ochii nu văd nimic şi nu/ Mă urmează" (*1995, Miercuri, 16 Februarie*).

În acest poem, citat integral, se ascunde tragedia lumii moderne care crede că s-a lepădat de toate tragediile pământului, cuprinse, altminteri, în întreaga poezie (şi operă) a lui D.R. Popescu, care este *Calendarul de la facerea lumii* până la *Calendarul nebunilor,* ca într-un nou catalog al corăbiilor din *Iliada* universală. De data asta, ameninţat oricând a fi unul pe… Dos. Presimţit încă de divinul Michelangelo, care-şi mărturisea, ca şi Eminescu, neputinţa artei sale: „Nici dalta, nici penelul nu mai poate/ s-aline duhul meu cuprins în braţă/ de Cel ce ni le-a-ntins murind pe cruce" (*Rime,* 285). D.R. Popescu îi vine pe urme relatând marea pasiune a „filosofului zăpezilor", Lorenzo Magnificul, moştenită de fiul său cel mare, Pietro, care, uimit de o ninsoare ce s-a abătut asupra Florenţei şi de oamenii de zăpadă iviţi prin grădini, „Şi-a zis că numai Michelangelo/ Poate fi în stare să-i fixeze într-o idee./ Drept pentru care a hotărât să-l cheme./ Michelangelo a fost adus şi pus/ Să facă statuia efemerului om de zăpadă./ Lucru ce s-a şi întâmplat, relatează o/ Mărturie contemporană. Popoarele/ Şi oraşele care vor triumfa în tot felul de bătălii/ Vor avea geniul de partea lor./ Ascultaţi cum curg zăpezile de altădată!/ Iar în grădini?.../ În grădini şi în pieţe publice, statuile oamenilor de zăpadă/ Stau gânditoare" (*Michelangelo Statuia omului de zăpadă, Luni, 3 ianuarie*).



19 august 1935, Păuşa-Bihor – 2 ianuarie 2023, Bucureşti

Restul e tăcere

Există o veche rivalitate între cele patru forme de cunoaştere: *arta, filosofia, ştiinţa şi teologia.* Fiecare (exceptând teologia, deşi Evul Mediu pare să fi fost momentul propriei expansiuni autonomizante, ca epocă a *scolasticii*) îşi rezervă o anume independenţă sau supremaţie, ca orice s-a născut din *punctul mort* al creaţiei. Fiecare eră istorică a dat câştig de cauză uneia dintre ele. Filosofii, de la vechii orientali, Platon şi Aristotel la Kant, Hegel, Schopenhauer, au pariat pe *filosofie*, până ce Marx a degradat-o în *ideologie,* iar Nietzsche şi Heidegger au pus capăt *metafizicii,* ultimul salvând-o, totuşi, în *ontologie fundamentală,* rămânând aproape de Sfântul Dionisie Areopagitul, cum crede Christos Yannaras *(Heidegger şi Areopagitul,* Atena, Editura Domos, 1977, ed. rom. Bucureşti, Editura Anastasia, 1996). La rândul ei, *arta* a străbătut veacurile, asumându-şi gloria *mântuitoare* în modernitate, pentru ca postmodernitatea s-o arunce, poate fără voie, la marginea culturii. *Teologia,* prima între puterile cunoaşterii, a dat impresia, prin scolastică şi Inchiziţie, că este rivala *ştiinţei,* care n-a ezitat să se răzbune şi să-i ia locul începând cu Iluminismul şi culminând cu secolul al XX-lea. A trebuit să vină era cuantică pentru ca ştiinţa să se reîntoarcă cu faţa spre teologie. Deşi a „năruit" metafizica şi odată cu ea teologia creştină, fiind mai aproape de artă, Nietzsche n-avea cum să nu-şi descopere neputinţa, murind cu imaginea tulburătoare a Crucificatului. L-a urmat, altminteri, Heidegger, care a recunoscut că numai un Zeu ne mai poate salva. Doi dintre românii noştri de geniu, Cioran şi Noica, unul a continuat să-l urmeze pe kynicul Nietzsche, războindu-se cu Demiurgul cel Rău, găsindu-şi însă *mântuirea*, mai degrabă *supravieţuirea*, în eminesciana *Rugăciunea unui dac*, pe când celălalt a încercat să salveze metafizica, rugându-se şi el pentru *fratele Alexandru* şi sprijinindu-se pe acelaşi *om deplin al culturii româneşti.* Or, ştim şi noi că *om deplin* n-a fost decât Iisus, Crucificatul lui Nietzsche. Între toate, teologia pare ieşită irevocabil din istorie. Cei mai în vogă „gânditori" vorbesc de postcreştinism. John D. Caputo şi Gianni Vattimo scriu, fireşte, *După moartea lui Dumnezeu* (2007), ca să mă limitez la un exemplu. Iar un filosof creştin ortodox, Christos Yannaras, în numele teologiei creştine, încearcă să salveze creştinismul scriind o carte cu titlu derutant, *Contra religiei* (2011, versiunea românească), argumentând că ortodoxia nu este o *religie,* între altele, cum tinde să devină catolicismul, care ameninţă cu o influenţă insidioasă asupra Bisericii Răsăritene, silind-o să devină „progresistă".

Cu intuiţia lui genială, Shakespeare, prin Hamlet, pune în balanţă formele cunoaşterii, ratându-le, rând pe rând, pe toate: filosofia (*a fi sau a nu fi?*), teologia iubirii (eşuând în faţa iubirii pentru Ofelia), arta (pe care a pus-o în prim plan, prin spectacolul *Moartea lui Gonzago*), ştiinţa (în faţa craniului lui Yorick).

→

În cartea sa intitulată *Linii drepte, drumuri strâmbe,* apărută la Tiparul Universitar în 1939, are cugetări profunde, cu ţelul precis de a îndrepta atât de multe drumuri strâmbe pe care s-au lăsat purtaţi şi oamenii timpului său, dar care ne impresoară şi astăzi. Am putea chiar spune, parcurgând filele cărţii, că Nicolae Ciorănescu este contemporanul nostru. Din capul locului, în al său Cuvânt înainte, autorul îşi motivează scrierea: „Deşi paradoxal, nu este mai puţin adevărat că, cu cât viaţa devine mai complexă, cu atât se cugetă mai puţin, noile generaţii nu se mulţumesc că ignorează calea raţiunii, ci o şi dispreţuiesc".

Grigore C. Moisil (1906-1973), pe care l-am avut profesor în facultate, am dat examen cu domnia sa, totuşi eu nu aş avea curajul să scriu despre acest uriaş al ştiinţei matematice din România şi, mai ales, despre înclinaţia sa spre arte. De aceea apelez la Adevărul.ro din 2 august 2014, articol scris de Anca Vancu: „Închipuiţi-vi-l pe profesorul Moisil, la masa restaurantului Corso din centrul Iaşiului, ascultând o orchestră care-i cânta un vals compus de el! Partitura există şi astăzi. O strofă: «Un cântec vechi şi trist/ cântat doar în surdină/ Pe-o veche mandolină/ De un bătrân artist»… A avut dintotdeauna curiozităţi diverse. I-a plăcut muzica, fără să fie el însuşi vreun executant sau vreun amator foarte rafinat. A citit literatură enorm, enorm. N-a existat lucru important, de la Biblie la Proust şi înapoi, pe care să nu-l citească. Vă spun, îmi lua cărţi din bibliotecă până în ceasul morţii. Plus că scria la reviste de cultură. A preluat, după moartea lui George Călinescu, «Cronica optimistului» de la *Contemporanul.* Şi începuse să apară şi în emisiuni de televiziune. Tudor Vornicu a avut instinctul omului de televiziune şi şi-a dat seama că poate să facă din el un star. În ciuda faptului că nu era un om fe frumos, pentru că avea nasul borcănat... Putem spune că era chiar un bărbat urât faţă de ceilalţi fraţi. Cu toate astea, făcea furori!"

Victor Săhleanu (1924-1997), medic şi matematician, cu valenţe literare dovedite în cărţi precum *Marea şi dragostea, Poem didactic, Cosmos uman.* Legat de tema articolului, preiau câteva cugetări dintr-o cărticică a sa: „Unele întâmplări şi unii oameni pot avea densitatea şi bogăţia de semnificaţii a unei plăsmuiri artistice", „Există oameni de ştiinţă la care se constată (în opera căròra se constată) nostalgia artei; alţii, la care se constată intuiţia artistului sau tensiunea artistică spre perfecţiune", „Artiştii şi oamenii de ştiinţă sunt, în multe privinţe, ochi (şi organe de simţ perfecţionate) ai omenirii." (*Ecce Homo* (caiet fişier), Ed. Ramida, Bucureşti,1995)

***Solomon Marcus* (1925-2016),** dacă nu mi-ar fi fost asistent la cursul de analiză matematică în primul an de facultate, dacă nu aş şti nimic despre lucrările publicate de analiză şi, mai ales, despre cele de lingvistică matematică, citind doar volumele sale editate de Spandugino, aş paria că este un om de litere. Este realmente critic literar, iar poziţia sa critică nu se limitează la literatură; este cel care pune sub o lupă critică şcoala, învăţământul, societatea, chiar şi critica literară. În multe domenii ne trezim cu întrebările pe care ar fi trebuit să ni le punem singuri şi aflăm în cărţile lui Solomon Marcus răspunsurile de care avem nevoie. „Devenit clasic încă din timpul vieţii, nu mai are demult nevoie de elogii, fiindcă este de decenii arhicunoscut în calitatea prin care s-a ilustrat, dincolo de vremuri şi de regimuri politice, aceea de personalitate ştiinţifică de valoare naţională şi internaţională. (…) Matematicianul Solomon Marcus, devenit eseist, prozator, artist câteodată, înnobila în mod constant cultura noastră, îi dădea relief şi relevanţă", o spune preşedintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop. (*Odiseea limbii latine,* Editura Spandugino, 2016)

M-am oprit aici doar la 11 personalităţi, semnalând câte ceva din viaţa lor, în afară de marea lor valoare în profesia de matematician. Dar cine ar putea nega polivalenţa la Octav Onicescu sau la Alexandru Froda?!, despre care am mai scris în revista *Curtea de la Argeş.*

Într-o succintă concluzie, putem spune că nu doar ştiinţa matematică rămâne îndatorată acestor personalităţi, pe care au practicat-o cu vocaţie şi pasiune, ci însăşi cultura românească trebuie să le fie recunoscătoare.



In memoriam

Le vom găsi şi în opera lui D.R. Popescu, inclusiv în poezia lui (*Yorick, Ofelia, Lear, Polonius, Duminică, 2 Ianuarie* ş.a.). Epuizându-le, în cele patru vânturi de *Vorbe, vorbe, vorbe*, Hamlet are revelaţia ultimă: *Restul e tăcere.* Abia aici se ascunde *enigma*, în *punctul mort,* tăcerea primordială, grea ca piatra de pe mormântul Mântuitorului, care i se arată astfel şi lui D.R. Popescu. Fiecare formă de cunoaştere are atâta adevăr, câtă tăcere. Teologul german Rudolf Otto a încercat să egalizeze, sub spectrul *tăcerii,* cele trei forme centrale de cunoaştere: arta, filosofia, teologia. Ştiinţa se vede umbrită din cauza guralivităţii ei: *ce-i azi drept mâine-i minciună,* va avertiza şi Eminescu, la 20 de ani (*Epigonii*).

Când Michelangelo a fost chemat să sculpteze statuia omului de zăpadă, el a înţeles că se cuvenea să pună în piatră *tăcerea albă* a zăpezii, să înveşnicească fenomenul efemer, dar fascinant, abătut asupra Florenţei. Dificultatea a recunoscut-o în *Rime.* Retorica vorbelor romantismului minor şi a poeziei moderniste a născut reacţia *esteticii tăcerii* (Lucian Blaga), fundamentată, în modernitate, de cărţi precum cea semnată de americanca Susan Sontag, *The Aesthetics of Silence* (in *Styles of Radical Will,* Picador, 2002). În sculptură, estetica tăcerii va triumfa prin Brâncuşi. La început a fost tăcerea, iar din tăcere s-a născut Cuvântul, prin care toate s-au făcut. *Câtă tăcere, atâta sacru,* va spune unul dintre cei mai profunzi teologi ai noilor generaţii, George Remete. Între principalele forme de cunoaştere, teologia este axa gravitaţională a sacrului ca *supremă tăcere*, cu toate că şi arta şi filosofia „o pot încorpora desăvârşit": „Dar arta şi filosofia nu ajung la sacrul în sens propriu; ele sunt numai o ambiţionare în faţa fiinţei şi de aceea ajung numai la porţile sacrului. Sacrul este totuna cu iubirea; ştiind că iubirea se deschide numai smereniei – adică iubirii – şi nu ambiţiei, ne dăm seama că sacrul se deschide numai umilinţei." (George Remete, *Cunoaşterea prin tăcere,* I-III, ediţia a 5-a, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, p. 153 din vol. I) Nietzsche a confundat *smerenia* creştină cu *umilirea* omului. Desigur, arta şi filosofia aspiră şi ele către sacru şi-l exprimă, ajungând până la umilinţă, însă nu o pot face decât dacă trec „obligatoriu în teologie": „Faţă de ele, teologia este însă experimentarea sau gustarea fiinţei. Oricât ar impresiona, arta nu poate avea pretenţia de a gusta sau oferi fiinţa. Ştim bine că arta nu poate mântui pe nimeni, în niciun sens; este extrem de semnificativ că supremul conştiinţei artistice este tocmai acela care mărturiseşte limita şi neputinţa artei." (*Ibidem*, p. 154) Aşa cum au făcut-o Michelangelo, Shakespeare şi Eminescu.

Artistul nu se poate substitui Mântuitorului, euharistiei, încât D.R. Popescu a înţeles că aceia care se iluzionează că pot fi *Noul Iisus* cad în *cloaca maxima* a istoriei. În schimb, pot să intre în *Calendarul nebunilor,* se pot mira şi traversa lumea ca în călătoriile călugărului irlandez Sfântul Brendan, care „Şapte ani a bântuit cu barca pe valuri/ Voind să afle unde apune soarele,/ Sau poate căutând raiul?!/ Vânturile l-au împins peste ape fără de mal,/ Furtunile l-au răsucit în vârtejuri de/ Mercur, ca într-un/ Univers ilegal./ Dar călugărul irlandez, dimineaţa,/ Sculându-se năuc, privea înainte,/ Căutând tot timpul epilepsia apelor/ Raiul natal, unde te poţi odihni/ Lepădându-te de toate obsesiile văzute şi nevăzute./ Cerceta chiar nimicul,/ Pentru că numai păgânii nu caută pe nimeni,/ Doar ei trăiesc într-o eternitate/ Nepăsătoare, fericiţi de propria lor făptură,/ Şapte ani, călugărul irlandez rătăci pe valuri./ Am venit pe lume să nu facem nimic?/ Se întreba, încercând, de şapte ani,/ Să ajungă cu arca sa în/ Paradisul promis" (*Sfântul Brendan, Sâmbătă, 15 Ianuarie*). În sfârşit, a ajuns pe insula căutată, în „Sfintele zile ale Paştelui", raiul pe care a stat patruzeci de zile, închinându-se lui Dumnezeu, pentru ca să afle că insula era chiar chitul care-l va înghiţi pe Iona lui Marin Sorescu: „Cine simte balena sub picioare, pe mare,/ Scapă de normele gravitaţiei./ Prin paşii făcuţi pe neţărmurita balenă, unu-doi,/ Călugărul irlandez s-a exclus/ De la Judecata de Apoi".



Mihai Cătrună - România

Eminescu a creat filosofia şi arta *încercării,* urmând, intuitiv, *teologia încercării* lui Iov şi a lui Iona: „În orice om o lume îşi face încercarea,/ Bătrânul Demiurgos se opinteşte-n van;/ În orice minte lumea îşi pune întrebarea/ Din nou: de unde vine şi unde merge floarea/ Dorinţelor obscure sădite în noian?" Încercarea este destinul omului pe pământ, gloria lui sau eşecul. Cine cade răpus în încercarea fiinţei, se pietrifică, îngheaţă unul în sclav, altul în împărat, ca regele Lear: „Astfel umana roadă în calea ei îngheaţă,/ Se pietrifică unul în sclav, altu-mpărat,/ Acoperind cu noime sărmana lui viaţă/ Şi arătând la soare-a mizeriei lui faţă/ – Faţa – căci înţelesul i-acelaşi la toţi dat" (*Împărat şi proletar*). Poema *Sfântul Brendan* este o capodoperă a esteticii şi filosofiei *încercării,* cei care *se încearcă* fiind nebunii/ sfinţii din *Calendarul nebunilor,* care se adaugă calendarului *ars poetica* din *Câinele de fosfor:* Atila, Ludovic al II-lea, Leopold Nestorescu, Vasile, Petru, apostolul, Noe, Iuda, Timur-Tamerlan, Lear, Pavel, Paraschiva, notarul, Yorick, Luiza, Iulius Cezar, Ulise, Ioachim, mitraliorul, Samuel Beckett, Filimona, Ofelia, Ludovic al IV-lea, Homer, Clitemnestra, Polonius, Michelangelo, Danton, Gaston şi Isabela, Don Quijote, Nuţa, Terente, Chioara, Maria Tănase, Măriţa, Timandra, Elena Herta-Urdăreanu, Zizi, Ruxandra, Silvia şi Ion, Frusina, Silviu, Domnica, Dominic, Erik Olafson, Caligula, Traian Popescu, Homer, Mitică, Florentina, David, Frosa, Mihai, Gheorghe, Sârba Ignatovici, Caycus, Sandu Căprarul, Marin Pârvu. Lelea Marie, Machiavelli, Ariadna, Eva, Bella Linda, Iov. Fireşte, nu toţi au geniul încercării şi al răbdării, precum călugărul Brendan sau Don Quijote: „Nimic pentru sine, în vitejia/ Vântului, mereu./ Aripile, în vijelie. Curge/ Alba făină. Şi tărâţele curg/ În saci de cânepă./ Ca nişte hlamide/ De pulbere trec încoace şi încolo/ Cei veniţi cu porumbul./ Cu grâul şi secara./ Se lasă seara. Vuind,/ Macină, macină./ Nimic pentru sine, mereu./ Aripile se-nvârt în viforul/ Vântului, certificând/ Nefiinţa acestui/ Miraj atât de războinic./ Între flacără şi fum/ Golul nebun.// În depărtare, himeric,/ Călăreţul sfânt aşteaptă clipa,/ Lustruindu-şi scutul şi sabia" (*Don Quijote Moara de vânt, Sâmbătă, 8 Ianuarie*). (A se vedea şi volumul de eseuri Dumitru Radu Popescu, *Corul morilor de vânt,* Focşani, Editura Pallas Athena, 2015, prefaţă de Constantin Coroiu.)

Moara aceasta macină toate destinele lumii, iubiri împlinite, dar mai ales eşuate, nemărginită tragicomedie umană: „Scrie Carlos Drmmond de Andrade/ În Cadril:/ João o iubea pe Teresa care-l iubea pe Raimundo/ care o iubea pe Maria care-l iubea pe Ioaguim care o/ iubea pe Lili/ care nu iubea pe nimeni./ João a plecat în Statele Unite, Teresa a rămas fată bătrână,/ Ioaguim s-a sinucis, iar Lili s-a căsătorit cu J. Pinto Fernades/ care nu s-a amestecat deloc în povestea asta.// Dar în Cehov e altfel sau în Racine?/ Oreste o iubeşte pe Hermiona care-l iubeşte pe Pyrrhus/ care o iubeşte pe Andromaca (virgulă) care îl iubeşte pe Hector/ Şi aşa mai departe.// Iar despre unchiul Vanea ce să/ mai povestim? E lată rău!/ Exact ca în faptul divers citit/ Aseară în fiţuica aia greţoasă./ Sile s-a sinucis pentru că o iubea pe Marghioala/ care îl iubea pe Gigi Spoitoru, care/ a plecat în fosta Germanie democrată/ cu Geta, care făcuse un copil cu/ unchi-său Clăpăugea, care/ îşi procura cu perseverenţă, zilnic, maximum de plăceri,/ ca o consecinţă a materialismului/ istoric şi dialectic şi a/ cinismului anistoric, în timp ce/ Sile" (*Viaţa ca în tragedii şi comedii, Luni, 31 Ianuarie*).

Şi aşa se dovedeşte că abia citind şi recitind poezia lui Dumitru Radu Popescu eram îndreptăţit să închei cartea mea din anul marii ciume pandemice, 2020, titrată Dumitru *Radu Popescu – Istoria absurdoidă* (Iaşi, Editura Tipo Moldova), ajungând la diagnosticul că este şi un poet extraordinar, cu nimic mai prejos decât prozatorul şi dramaturgul.

Lacrima Anei



Ion Ionescu-Bucovu (n. 15 ianuarie 1938, Râca, Argeş), este profesor de limba română, a scris lucrări de specialitate (*Monografia comunei Râca*), romane (*Martirii lui Eros – Eminescu şi Veronica Micle, Izvorul fericirii, Fiasco, Priveghiul*), volume de versuri (*Cutia cu amintiri, Aripi către infinit*), publicistică (*Îngerii si demonii revoluţiei*). A colaborat la un mare număr de reviste şi antologii.

Poemul alăturat este inedit, a fost circulat pe Facebook.

Ana şi Manole

**În ziua când
a fost zidită Ana,
Manole, sfântul,
şi-a visat mormântul
şi a zburat ca un Icar
spre stele,
cu aripi de şindrilă,
fără schele,
dar a căzut
şi-a sărutat pământul
şi-acolo şi-a găsit
deja mormântul.
în locul lui
ieşit-a un izvor,
de-atâta dragoste,
de-atâta dor,
că Ana lui striga
mereu din zid,
de ce, Manole,
m-ai zidit?
sunt singura icoană
sub crucea
mănăstirii
pe care ai jertfit-o
în numele iubirii.
ochiul domnului
princiar
era soare pe altar,
se bucura,
se desfăta
că nu văzuse-aşa ceva,
se terminase-n
zori zidirea,
sclipea în soare
mănăstirea,
numai glasul Anei trist,
se-auzea în acatist:
Manole, Manole,
zidul m-a cuprins,
viaţa mi s-a stins,
pieptul rău mă doare,
copilaşul moare…
vocea lui Manole
grea,
din fântână-i
răspundea:
culcă-te, Ană,-n icoană,
draga nenii,
dragă Ană,
că această mănăstire
va rămâne pomenire
şi ea va fi
drept mormânt
pentru pruncul
nostru sfânt,
ţie, dragă,
la picioare,
ţi l-am pus
pe sfântul soare
şi la ţâţe, romaniţe,
iar la cap,
doar flori de mac,
la mijloc
ai busuioc,
iară ochii – două stele,
ce cad în apele mele
şi în veci
ne-om revedea
aici în poiana mea.
bagă, Doamne,
luna-n stele
să mă duc
unde mi-e jele,
bagă, Doamne,
luna-n nor,
să mă duc
unde mi-e dor,
la Anuţa în pridvor,
adă, Doamne,
luna-n prag
să mă duc
unde mi-e drag,
foaie verde
de sulfină,
sunt izvor
cu apă lină,
toate stelele
mă-ntreabă
unde-mi este
Ana dragă,
eu le spun
că Ana mea
s-a făcut pe cer
o stea
pe cărarea cerului
Ierui-Ieruilerului.
mănăstire,
mănăstire
toţi privesc uimiţi
la tine
dar la rădăcina ta,
am zidit
dragostea mea
şi de dorul
dragei mele
plâng pietrele
din vâlcele,
şi din lacrime de dor
a ieşit acest izvor…**



Seniori ai culturii



De vorbă cu Mircea Radu Iacoban (II)

Rodica LĂZĂRESCU

– Aveţi vocaţie de ctitor şi diriguitor cultural. Editura Junimea, revista Cronica, apoi Cronica veche, două teatre cărora le-aţi asigurat directoratul (Naţionalul „Vasile Alecsandri" şi „Luceafărul"). Care este realizarea cea mai dragă?

– Ar putea fi cel de al treilea teatru, de la Suceava, de nu l-ar concura suveran ctitorirea Editurii „Junimea". E uşor şi simplu de spus „Editura Junimea s-a înfiinţat în 1969": enunţul nu poate nici măcar sugera dificultăţile ce au precedat convingerea şi determinarea autorităţilor. Aveam 28-29 de ani şi, cu experienţa dobândită când am militat pentru înfiinţarea revistei *Cronica* (1966), în toate luările de cuvânt cu felurite prilejuri aduceam în discuţie, fie că se încadra în tematica manifestării, fie că nu, necesitatea acută a unei edituri în oraşul care tipărea carte încă de la 1643. Am ajuns să nu mi se mai dea cuvântul: „O să înceapă iar cu editura!" În acelaşi timp, am presărat articole unde şi cum s-a putut. N-am fost, desigur, singur: era o doleanţă ieşeană veche, susţinută mai ales de intelectualitatea universitară – numai că aprobarea trebuia să vină de la Bucureşti. Erau nişte ani ceva mai dezgheţaţi, Ceauşescu încă nu-şi dăduse cu totul arama pe faţă, se pare că exista şi un context internaţional în care România dorea să-şi arate susţinerea culturii în proiecte regionale, nu mai ştiu ce alţi factori favorizanţi vor fi fost, dar în decembrie 1969 am adus din Capitală ca un preţios trofeu documentele de înfiinţare. Totul trebuia luat de la zero. Am început prin a căuta scaune şi birouri prin diverse magazii de mobilier casat, am rezolvat chestiunea clanţelor, telefoanelor, becurilor, preşurilor, maşinilor de scris (dăruite generos, cu aprobare de la Miliţie, de alte instituţii), după care am alcătuit o redacţie numai din tineri absolvenţi de filologie şi filosofie, cu toţii complet lipsiţi de experienţă editorială, însă foarte dornici să şi-o însuşească. N-a trecut mult timp şi „Junimea" a devenit (şi avea să rămână) o prezenţă respectată în peisajul editorial naţional. Cum să nu-mi fie cea mai dragă realizare?!

– Au fost şi rateuri?

– Ei, ba nu! Cu toată jena, despre asta se tace: îţi vei menţiona vreodată într-un CV eşecurile? Succesele sunt, de regulă, publice, înfrângerile, tot de regulă, aparţin laturii private şi tăinuite a existenţei fiecăruia. Toţi credem că succesele ne aparţin sută la sută, eşecurile fiind trecute în contul vinovăţiei altora – trădarea amicilor, regimul neprieten, interese oculte, gelozii, invidii, incompatibilităţi, poziţia aştrilor… Belşug de eşecuri; scrutate din urmă, acuză momente de naivitate, aventurism şi erori de apreciere, dând la iveală investiţii (şi) sufleteşti flagrant ratate. Puteau fi evitate? Desigur – dar… cu mintea de acum. Primul: gazeta lui Aristide Buhoiu, *Universul*, transplantată aidoma număr de număr din America şi asezonată cu ceva realităţi româneşti. Mergea, am izbutit să-i construiesc şi o ediţie de Chişinău, până când un contabil alcoolic şi panglicar a îngropat definitiv un ziar ce părea promiţător. Te-ntrebi: n-ai nicio vină? Ba ai: ce ai căutat acolo? Am înfiinţat apoi, tot la Bucureşti, o editură şi o gazetuţă cu existenţă efemeră. Patronul (pur şi simplu l-am îmbogăţit tipărind pentru prima oară în România şi-n tiraj „de masă" cărţile marchizului de Sade) habar n-avea de gazetărie, d-apoi de literatură. Pare-mi-se, i-am întâlnit numele mai târziu prin gazete, implicat în tot soiul de procese penale. Trei luni din viaţă: acolo, ce-ai căutat? Nici gazeta *Românul* (lucram în redacţie) n-a avut viaţă lungă; barem mi-a prilejuit un an-doi, în calitate de corespondent de front la războiul de la Nistru, aventura basarabeană ce a născut cărţi altfel niciodată scrise. Devenit director al cotidianului *Realitatea,* am trudit aproape un an încheiat cu o echipă improvizată şi neprofesionistă, dar nu ţinuta gazetei, ci rezultatul alegerilor a decis tragerea imediată a obloanelor. Aş mai trece pe listă şi dispariţia Teatrului de la Suceava, ce figura ca secţie a Naţionalului ieşean. În numele meu a hotărât atunci efemerul şi înfierbântatul „Comitet revoluţionar" de la Teatrul Naţional (din care, desigur, directorul nu făcea parte). Responsabilitatea s-ar cuveni s-o împart cu sucevenii ce n-au ştiut să profite de largheţea momentului 1989 asumându-şi patronajul unei instituţii care avea să renască acolo mult mai târziu şi-n altă formulă de organizare. Se rânduiesc, apoi, în şiragul eşecurilor, prieteniile. Unele, le crezi de-o viaţă. După decembrie 1989, parcă s-a apăsat o tastă *delete* şi destule amiciţii „eterne" s-au topit pur şi simplu. S-au ivit altele; n-au rezistat toate, poate şi din pricină că o anume experienţă de viaţă te face excesiv de suspicios. Dar să concluzionez: cred că nu succesele, ci eşecurile oferă marea şi adevărata lecţie de viaţă, rememorarea şi analizarea lor sinceră putând oferi mult mai multe învăţăminte decât contemplarea raftului cu premii, diplome, ordine şi medalii!



– Iar dintre multele distincţii, la care ţineţi cel mai mult? Am uitat să vă-ntreb: ce grad aveţi?

– Are vreo importanţă? În Livretul meu militar scrie că-s căpitan de infanterie. Avansări în grad, adio! Cel mai preţios mi se pare Premiul Academiei Române, iar dintre decoraţii (patru ordine şi o căciulă de medalii) o preţuiesc mult pe cea mai mică, Medalia de stat Eminescu, conferită de Preşedintele Republicii Moldova – şi nu de Emil Constantinescu, care s-a grăbit să-i decoreze cu medalia Eminescu taman pe cei care l-au declarat pe Eminescu inutil, depăşit, nul ş.a.m.d. (aş aminti că, între altele, am iniţiat colecţia „Eminesciana", care a împlinit 50 de ani şi a trecut de suta de titluri, am scris scenariul singurului lung metraj, *Un bulgăre de humă,* cu Eminescu şi Creangă personaje principale, precum şi romanul *Căminarul,* al cărui erou este tatăl poetului, Gheorghe Eminovici, am organizat şapte din cele opt ediţii ale Festivalului internaţional „Mihai Eminescu", am publicat sumedenie de articole dedicate poetului naţional…).

– Eu mă gândeam la gradul de Cavaler din 2002, când aţi primit Ordinul Naţional Serviciul Credincios! Dar, să continuăm! Regretaţi ceva? De pe pragul celor aproape 83 de ani, ce se zăreşte înapoi?

– Regret multe. Şi nu le spun.

– Mai există editori? „Editarea a devenit o simplă prestare de servicii", scrieţi dumneavoastră. Aş adăuga: de foarte proastă calitate în unele cazuri. Că nu mai există cenzură, e în regulă, dar nu există nici cenzura bunului-simţ. Şi, la fel de grav, nu mai există nici corectorul care să scoată virgula dintre subiect şi predicat şi să adune ortogramele răsfirate la capăt de rând… Întreb şi eu ca Lenin: ce-i de făcut?

– Drumul cărţii, care într-o vreme era extrem de dificil şi de complicat, amar şi chiar dureros uneori, a devenit de tot slobod – care bucurie a adus după sine şi tristeţea editării abuzive şi complet necontrolate: „dai un ban, publici cartea, care-i problema?" Niciuna de-ar fi vorba de gogoşari, ciorapi de damă ori şuruburi în cruce, multe şi deloc mărunte când discuţia ajunge la locul şi rolul tot mai şubred al editorului în cultura română. Nimic nu se pune pe piaţă fără barem un aviz de conformitate – nici gogoşarii, nici ciorapii, nici şuruburile. În cazul cărţii, cine, de ce, şi cu ce îndreptăţire să avizeze? Slavă Domnului, suntem liberi în liberă ţară, cenzură nu mai există, toate celelalte stavile şi filtre similare au dispărut, doar n-o să regretăm acum ceea ce altădată jinduiam! Poate să pară paradoxal, dar când mi se tipăresc propriile cărţi regret sincer inexistenţa unui alt ochi avizat care să parcurgă textul de la cap la coadă şi să-mi spună o vorbă bună-rea, implicându-se cât de cât într-o „facere" culturală ce n-ar trebui să fie înţeleasă doar ca… afacere. Ajuns în pragul tiparului, autorul rămâne de tot singur, mulţi dintre editorii de azi lepădându-se cu grăbire de sarcina citirii manuscrisului – vorbesc despre simpla lectură de informare, nu numaidecât o citire critică – şi de-o fac sau n-o fac, tot una-i: cartea apare fiindcă editura trebuie să trăiască şi viaţa costă bani. Doar câteva case de presă mai respectabile păstrează în schemă posturi de redactori şi corectori, în rest, prevalează condiţia prestatorului de servicii inert cultural, care trimite în librării, cum argotic se spune, „pe neve", orice prostioară, banul să iasă! *Micul Dicţionar academic* (ed. a II-a) defineşte astfel editorul: „Persoană care stabileşte, pe baza unei cercetări amănunţite, forma unui text în vederea publicării", la fel se pronunţă şi DLRLC, dar celelalte dicţionare sunt cât se poate de permisive: „editor, adică persoană care editează". Simplu: „pescar, adică persoană care pescuieşte"! Putem pretinde oştilor de editori de toate calibrele să se pronunţe, ba chiar să şi acţioneze în temeiul unor aprecieri de ordin valoric? Ce i-ar îndreptăţi? Nici cenzura de pe vremuri n-avea treabă cu artisticul, editorul de azi să aibă? Adevărat, cunosc nu puţini care se trudesc cu bună credinţă să ţină steagul sus şi au prezenţa în plan cultural deplin îndreptăţită, dar care-s obligaţi să rămână dependenţi de felurite subvenţionări, din ce în ce mai puţine şi mai costelive. Respingerea unei oferte de editare înseamnă gaură în buget. Cine să-şi permită? Cât priveşte eventualitatea că s-ar introduce în fişa postului corectorului şi eliminarea virgulei dintre subiect şi predicat, ea trădează, de fapt, agramatismul multor astfel de texte. Scriitorul care nu-i în stare să scrie corect româneşte (dar toţi editorii or fi ştiind?) s-ar putea asemăna cu şoferul care n-are habar unde-i ambreiajul! Marea întrebare rămâne aşa cum a formulat-o Lenin: ce-i de făcut? Şi făr-de răspuns. Editor a ajuns cine şi când a vrut; la începutul începuturilor, prin 1992, s-a încercat introducerea unei atestări, a funcţionat chiar şi o comisie în Capitală, după care, repede, româneşte, totul s-a uitat şi certificatul de editor nu-l mai găseşti pomenit nici la *history* pe Google. Îl ai, nu-l ai, n-aş crede că mai contează. În USA există cursuri pentru profesiunea de editor, ba chiar şi de corector, ambele cu durata de 3-4 ani şi necesitând în prealabil o diplomă de licenţă în jurnalism, engleză sau comunicare (ciudat, corectorii sunt denumiţi „rescriptori" de cărţi, ceea ce sugerează o prea consistentă implicare a corectorului în destinul cărţii)! La noi, nu poţi fi nici administrator de bloc fără atestat, dar ca să publici cărţi, n-ai nevoie! Sigur că micile case de presă tipăresc şi opuri onorabile, uneori chiar de mare excepţie, dar regula tirajului minuscul acţionează draconic, şi când nu există acces la vreo modalitate de difuzare, editarea devine mai degrabă o afacere de familie. Sau, cum spuneam cu alt prilej, o simplă „prestare de servicii" situată între onorabil şi regretabil.

– „Bolnav de dor de ducă", o „luaţi razna" periodic – şi nu doar prin Bucovina, Neamţ ori până-n capitală, ci hăt departe, prin „patru continente" cum ziceţi, dacă între timp nu s-or fi făcut mai multe! Opţiunea pentru expresia a o lua razna *mă face să cred că acest dor de ducă este o adevărată nebunie, deşi Domnia Voastră vorbiţi de un… ritual. Care este cea mai recentă călătorie? Într-un clasament al locurilor vizitate, ce-aţi pune pe primele trei poziţii?*

– Cea mai recentă călătorie? Rhodos, în octombrie. O ierarhizare? Aş pune pe primul loc India, dacă la sosirea pe aeroportul New Delhi… nu mi-ar fi fost furat geamantanul, drept care am rămas numai cu paşaportul în buzunar şi, mare noroc, cu un card bancar! Aşa că refac clasamentul: Egipt, China, Canada. Poate şi, n-o să credeţi, Mongolia, Cuba, ţările nordice.

– Înainte de a vă mulţumi pentru răbdarea cu care v-aţi angajat în acest taifas, v-aş ruga să vă definiţi în trei cuvinte!

– În trei cuvinte? Poftim: iubăreţ (de toate cele care sunt), truditor cu peana (nu mă ridic cu zilele de la masa de scris), incomod (întrucât mereu vreau să văd şi ceea ce nu se vede).

(Noiembrie 2022)



Vasile Burlui



S-a născut la data de 18 februarie 1943, în satul Suceveni din judeţul Galaţi. În anul 1967, a absolvit Facultatea de Stomatologie a Institutului Medico-Farmaceutic Iaşi. În anul 1976, obţine titlul de doctor în medicină şi devine medic specialist (1971), apoi medic primar (1980), în Clinica de Protetică Dentară a Facultăţii de Stomatologie, specialist în chirurgie maxilo-facială, deţinând şi competenţa în implantologie orală, estetică dento-stomato-facială şi gnatologie stomatologică. În perioada 1968–1992, parcurge toate treptele carierei academice la Universitatea de Medicină şi Farmacie „Gr.T. Popa" din Iaşi, iar din anul 1993 a devenit şi îndrumător de doctorat. A fost şef al Clinicii de Protetică Dentară (1981), apoi decan al Facultăţii de Stomatologie şi rector al Universităţii de Medicină şi Farmacie „Gr.T. Popa" din Iaşi.

A publicat peste 500 de lucrări ştiinţifice, în calitate de prim autor sau coautor, în domeniile: gnatologie, implantologie, medicină regenerativă, estetică dento-stomatofacială, fiziologia normală şi patologică a sistemului stomatognat, gerontostomatologie, ergonomie, reabilitare orală complexă şi a publicat cărţi de referinţă în domeniu: *Gnatologie clinică* (1979); *Protetica dentară* (1989); *Ergonomie stomatologică* (1997); *Gnatologie* (2000); *Malrelaţia cranio-mandibulară* (2002); *Clinica şi terapia edentaţiei totale* (2003); *Clinica şi terapia edentaţiei parţial întinse* (2004). A fost conducător a trei granturi CNSIS şi a două contracte internaţionale, realizând aparate şi instrumente de concepţie originală utilizate în medicina dentară. Este director al Editurii Apollonia, al Editurii Cartea Românească Educaţional, coordonator al Colegiului de redacţie al revistei *Medicina Stomatologică*, membru al colegiilor de redacţie ale revistelor *Actualităţi în stomatologie*, *Revista de stomatologie* şi *Însemnări ieşene.*

A primit distincţii: Premiul „C.I. Parhon" al Academiei Române; Doctor Honoris Causa al Universităţii Pro-Deo Roma, Vatican, 1999; distincţia de onoare şi medalia, primite de la Papa Benedict al XVI-lea, Medalia oraşului Atena, Doctor Honoris Causa al Universităţii „Dunărea de Jos", Galaţi etc. În prezent, este vicepreşedinte al filialei Iaşi a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România; membru titular al Academiei de Ştiinţe Medicale din România; membru al Academiei Naţionale Franceze de Chirurgie Dentară; membru al Societăţii Franceze de Implantologie şi Biomateriale (SFBI); membru al Royal College of Surgeons of England; membru al Asociaţiei Stomatologice Internaţionale (ASI); membru al Federaţiei Dentare Internaţionale; membru al Academiei Europene de Implantologie; membru al Uniunii Medicale Balcanice; vicepreşedinte al Asociaţiei Balcanice de Stomatologie; membru al Societăţii Internaţionale Alpha Omega International Dental Fraternity; director al Centrului de Colaborare OMS.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iaşi, autor a peste 20 de volume de poezii în limba română şi în limba franceză: *Philemon şi Baucis,* 2011; *Concert Melancolic,* 2011; *De Anima,* 2012; *Pianissimo,* 2012; *Înger răstignit,* 2012; *Rendez-vous sideral* (RO), 2012; *Rendez-vous sideral* (FR), 2013; *Interogaţiile lui Aşur,* 2013; *Solilocvii,* 2014; *Via Dolorosa,* 2014; *Concert Brandenburgic,* 2015; *Câmpiile Okavango,* 2016; *Concerto Brandebourgeois,* 2016; *Sărutul Leprosului,* 2016; *Vingt et un poèmes,* 2017; *Mesaj către Criton,* 2018; *Galacticele,* 2019; *Poemele oraşului,* 2020; *Sfidarea timpului,* 2021.

Este preşedintele senatului Universităţii *Apollonia* din Iaşi, directorul general al postului *Apollonia TV,* care emite în aproape 30 de judeţe din ţară. Este, de asemenea, fondator al Fundaţiei Oamenii Cetăţii şi al revistelor *International Journal of Medical Dentistry* (IJMD) şi *International Journal of Communication Research* (IJCR), fiind editor-şef la aceste publicaţii, ambele recunoscute internaţional.



Opt decenii de distilare culturală

Mina-Maria RUSU

Aşezat cu temeinicie între spiritul renascentist şi complexitatea cunoaşterii contemporane, **Vasile Burlui** merită cele mai înalte onoruri academice, printr-o distincţie *Doctor Honoris Causa* pe care prietenii, duşmanii sau indiferenţii ar putea, deopotrivă, să i-o acorde, cu mâna pe inimă şi cu respect faţă de adevăr. Pentru că sintagma latină *honoris causa* defineşte o existenţă culturală exemplară, concretizată în merite de necontestat, prin dimensiunea profesională şi socioculturală a unei personalităţi din sfera academică sau dinafara acesteia. În cazul universitarului Vasile Burlui, destinul profesional s-a construit încă din vremea anilor de şcoală, prin lucrarea verbului *a învăţa,* conjugat zilnic în adâncul fiinţei sale, cu vocaţia semănătorului din parabola biblică.

Şi a rodit însutit sămânţa culturii sădită în loc fertil, pretutindeni, pe unde a trecut, în cei 80 de ani pe care tocmai i-a împlinit!

În timpul şcolii primare, ca elev eminent, apoi mai departe, treaptă cu treaptă, până la finalizarea studiilor în orăşelul Târgu Bujor şi continuând ca student al Medicinii ieşene, a fost fascinat de cultură, de cunoaşterea deschisă, de conexiunile evidente între domenii şi de un verb dinamic, prin care şi-a desăvârşit existenţa profesională: *a descoperi!* Vocaţia cercetării ştiinţifice a produs, în timp, o personalitate complexă, care poartă un nume de referinţă în domeniul medicinii dentare la nivel naţional şi internaţional. Stau mărturie titlurile academice care îi împodobesc cariera de magistru, doctor în medicină, conducător de doctorate, manager performant în domeniul medical.

Peste trei ani, Vasile Burlui va sărbători o jumătate de veac de când a devenit doctor în medicină, după doar 9 ani de la absolvirea facultăţii, în urma susţinerii strălucite a tezei cu titlul *Contribuţii la studiul fiziologiei ocluzale – implicaţii clinice şi terapeutice* (1976). Am ales acest reper din cariera de excepţie a Profesorului, pentru o demonstraţie de necombătut, obiectivă şi riguroasă, a valorii acestuia, confirmată şi de primirea sa în cadrul Academiei Oamenilor de Ştiinţă, filiala Iaşi. Cele 29 de tratate universitare de medicină stomatologică şi cele peste 500 de lucrări publicate în reviste internaţionale de prestigiu în domeniu, implicarea ca editor al unor reviste de medicină şi de comunicare, recunoscute internaţional, susţin temeiul deciziei ca Vasile Burlui să devină membru al AOŞ. Ca decan al facultăţii de profil şi apoi ca rector al Universităţii de Medicină şi Farmacie de la Iaşi, Vasile Burlui a demonstrat calităţi manageriale înnăscute, pentru ca apoi să şi le folosească în diriguirea activităţii de la Universitatea particulară *Apollonia*, cu profil de medicină dentară şi de ştiinţele comunicării, contribuind astfel la sporirea strălucirii Cetăţii Iaşi – capitală culturală a României.

Cei 80 de ani de viaţă rodnică certifică realitatea că biologicul trecător păleşte în faţa zidirilor culturale perene. Este o încântare şi o mare favoare a destinului să-l priveşti în ochii care cuprind lumea cu dragoste de frumos şi temeinic, compunând astfel un *modus vivendi* născut din zbaterile cotidiene ale lumii contemporane, dar nealterat de acestea. Un spaţiu contemporan după modelul grădinii lui Academos, primitor pentru toţi discipolii convinşi că viaţa trebuie cuantificată în valoare! Dintr-o astfel de convingere a Magistrului, s-a născut universitatea patronată spiritual de Sfânta Apollonia, care s-a jertfit în data de 9 februarie a anului 300, după ce a fost schingiuită şi i s-au scos dinţii. Şi o coincidenţă pe care o punem pe seama predestinării: în luna februarie, pe data de 18 a anului 1943, se năştea la Suceveni, Galaţi, Vasile Burlui – Profesorul, viitorul doctor în medicină dentară, fondator de şcoală academică, poet, editor şi unul dintre filantropii acestor vremuri. Să fie oare o vocaţie a sacrificiului pe care, asumându-şi-o conştient, Vasile Burlui a ridicat-o la rang de model de viaţă?

Din spirit civic, a înfiinţat Televiziunea *Apollonia,* care emite în 27 de judeţe, susţinând cultura autentică, prin dezbateri cu invitaţi de renume din ţară şi din străinătate, pe teme de interes major pentru lumea contemporană, moderate de însuşi Profesorul. Şi, din acelaşi spirit civic, dominat de filantropie, a găsit soluţia de a-i oferi mediului rural din România toată recunoştinţa pentru certitudinea primilor săi paşi în cunoaştere, generând o competiţie naţională de factură transdisciplinară, destinată elevilor din mediul rural, pentru a-i sprijini pe aceştia şi pe profesorii lor, în devenirea prin raportarea la modele. Denumită sugestiv *Universul cunoaşterii prin lectură,* olimpiada este cunoscută în toată ţara prin abrevierea UCL şi a reuşit să ofere şanse egale elevilor şi profesorilor din mediul rural, capabili de performanţe înalte. O premieră în activitatea competiţională patronată de Ministerul Educaţiei! Astfel, gesturile sale de dăruire culturală au sporit sub semnul aceleiaşi parabole biblice a semănătorului. Ca recunoaştere a rolului important în susţinerea şi promovarea excelenţei în medii defavorizate, comunitatea din Suceveni, localitatea în care s-a născut, a dat şcolii numele lui!

În Iaşul contemporan, Vasile Burlui este o personalitate recunoscută prin susţinerea necondiţionată a culturii autentice. An de an, Congresul internaţional organizat sub patronajul Universităţii *Apollonia* a devenit o adevărată instituţie internaţională, care adună la Iaşi oameni de cultură, specialişti de înaltă clasă, academicieni de pe toate meridianele lumii, dăruind ţării an de an, de 33 de ediţii, o primăvară culturală eternă, ca simbol al unei germinaţii ciclice a valorii. Desigur că această idee pusă în operă de Profesor aduce strălucire Iaşului şi ţării noastre, astfel încât cei care, în calitate de invitaţi, îi trec pragul îşi asumă un jurământ de fidelitate şi astfel, an de an, se primenesc spiritual. Pentru studenţii *Apolloniei,* cele patru zile în care participă la activităţile din cadrul Congresului creează un reper în devenirea ca viitori specialişti. Certificarea valorii academice a Profesorului şi a universităţii pe care a oferit-o capitalei moldave a fost consolidată, an de an, de mari personalităţi culturale din ţară şi din străinătate care au acceptat propunerea făcută de Senat de a li se acorda distincţia academică Doctor Honoris Causa: Solomon Marcus, Gheorghe Păun, Cristian Sorin Calude (Noua Zeelandă), Sanda Golopenţia (S.U.A.), Christelle Delaite (Franţa), Irinel Popescu, Ceslav Ciobanu (S.U.A.), Gabriel Ionescu (Africa de Sud) şi multe alte personalităţi. De remarcat este faptul că la Iaşi vin invitaţi din diaspora românească, intelectuali de prestigiu internaţional, alături de nume celebre ale ştiinţei medicale şi ale comunicării din alte ţări. An de an, primăvara, România profundă, împrăştiată pretutindeni, revine la matcă, validând ceea ce Solomon Marcus susţine, în *Paradigme universale,* despre beneficiile globalizării şi germinând cunoaştere autentică, substanţă academică, valoare! Şi, înainte de toate, Congresul aduce în aceeaşi matcă românii de pe ambele maluri ale Prutului, într-o unitate de neam şi limbă, ţinând viu sentimentul iubirii de aceeaşi ţară. Oricât de orb ar fi cineva, nu va putea anula certitudinile culturale pe care le construieşte Vasile Burlui!

→



Seniori ai culturii

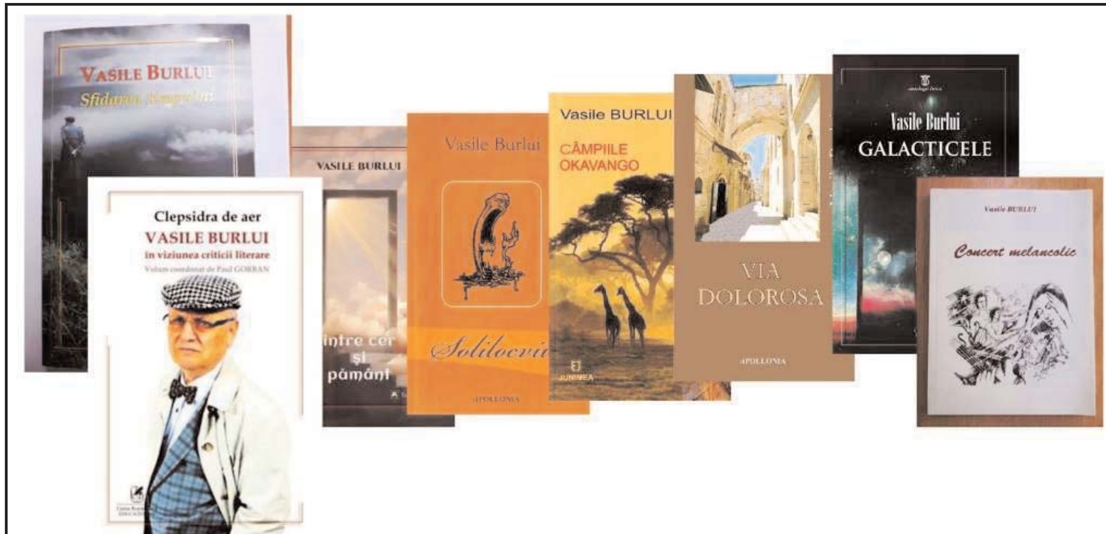
Din spiritul enciclopedului rafinat de o cultură solidă, a germinat cuvântul poetic – o construcţie complementară rigorii ştiinţifice, stilului argumentativ şi obiectiv care-i caracterizează opera ştiinţifică. Păstrată în adâncul fiinţei sale, Poezia s-a ivit la maturitate – o maturitate biologică, intelectuală, culturală – devenind, pentru cititori, un spaţiu confortabil al odihnei, al regăsirii, al evadării din timpul tumultului, în liniştea filosofică a Fiinţei. Vasile Burlui practică stilul elevat, care atrage şi cheamă la înălţare pe cel care îi citeşte creaţia poetică. Este un magistru elegant care propune o învăţare de substanţă, activă, a verbului *a trăi,* cu întreaga sa paradigmă culturală, perenă, singura în stare să producă fiinţe superioare, adaptabile şi integrate social. Ceea ce uimeşte la Vasile Burlui este echilibrul dintre implicarea activă în viaţa Cetăţii şi profundul său univers interior, afectiv, convertit în metafora poetică, în armonie cu muzica, pictura, filosofia, construind un model al enciclopedului cu o gândire complexă. Universul mundan re-creat sub această pecete este unul marcat de autenticitatea autorului de poezie bună, cum se spune, în care spiritului interogativ i se alătură un şir infinit de răspunsuri personalizate, prin lectură şi re-lectură. În linia experimentelor poetice reuşite ale lui Vasile Voiculescu sau Emil Brumaru – medici şi poeţi – mentorul Universităţii Apollonia face o introspecţie în propriul destin lumesc şi ne împărtăşeşte nouă, cititorilor, o viziune asupra lumii exterioare, proiectate în interiorul fiinţei.

La o incursiune în abisurile metaforice ale universului interior al destinului luminat de împliniri şi încercat de suferinţe, descoperi structura oximoronică a vieţii lumeşti trecătoare. Am parcurs volumele de poezie tipărite la Iaşi, căutând coordonatele timpului şi ale spaţiului în care poetul vieţuieşte interior şi am descoperit un model complex, profund cultural, de maximă generalitate, din perspectiva condiţiei umane, asumat ca un dat genetic, în care durerea, înfrângerile, moartea sunt reflectate în oglinda fericirii, a izbânzilor şi, în final, într-o viaţă eternă. Tocmai această notă de generalitate pe care poetul o creează, sintetizată dintr-o experienţă particulară, aduce poeziei sale calitatea de bun dăruit celuilalt, omului, cu toate avatarurile sale istorice şi întărind, pe de altă parte, componenta filantropică a personalităţii complexe care îl defineşte. Citindu-i opera poetică, ai revelaţia că îţi aparţine, că toate experienţele celui care se confesează sunt şi ale tale. Or, această senzaţie trăită de cititorul de poezie nu se poate naşte decât punând la lucru împreună viaţa concretă şi cultura solidă despre marile experienţe ale lumii, prin cunoaştere. Aceasta este, cred, dimensiunea creaţiei lui Vasile Burlui, unică, originală, cea care i-a adus calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Poezia lui creează cititorului un spaţiu al autorităţii, care consolidează relaţia dintre om şi predestinare. Parcurgându-i opera poetică, ai senzaţia că ţi se perindă prin faţa ochilor, pagină cu pagină, un jurnal personal, în care cititorul se regăseşte, cu multe dintre propriile frământări, un jurnal nedatat, care te invită generos să ţi-l asumi şi să-l personalizezi. Recitesc dedicaţia din 13 mai 2021, pe care mi-a oferit-o pe pagina de titlu a cărţii *Sfidarea timpului: Distinsei familii Rusu, aceste stihuri, deloc tămăduitoare!* (s.n.) Prin urmare, poezia nu este, la Vasile Burlui, o eliberare de suferinţele destinului propriu, iar pentru ceilalţi nu are doar un efect paliativ pentru eventualele dureri sufleteşti! În urma lecturii, cititorul devine el însuşi un decantor al propriilor trăiri, sub efectul catalizator al metaforei poetice propuse de Vasile Burlui.

În toată opera sa poetică, vers după vers, ca un fir al Ariadnei, se relevă profunzimea gândirii creştine, camuflată în filosofia existenţială a omului contemporan. Poetul nu ne invită la o voiculesciană *călătorie spre locul inimii,* ci ne face părtaşi la un proces migălos, filosofic, de refacere a vieţii eterne. În poezia lui, destinul este în mâinile omului, după ce l-a primit în dar de la Dumnezeu, prin naştere. Ne întemeiem observaţia pe incursiunile frecvente în filosofie, pe care poetul ne îndeamnă, cu discreţie, să le facem, tot aşa cum el însuşi le-a întreprins, în timp, rafinându-şi astfel trăirile şi judecăţile de valoare. Este, în subtext, şi o subtilă invitaţie la cultură, într-un spaţiu în care, concentrată fiind toată experienţa existenţială a omenirii, omul se poate conecta la arhetipul umanităţii. Acest proces are ca rezultat re-umanizarea în contextul mileniului în care concurenţa dintre om şi maşină înclină din ce în ce mai mult spre biruinţa celei de-a doua.

Poezia lui Vasile Burlui ne întoarce în timp introspectiv, într-un exerciţiu cultural absolut necesar omului contemporan, aflat în căutarea unor repere identitare. Universul enciclopedic ce-l defineşte pe poet nu-l decupează din epoca digitală în care ne aflăm, ci îi asistă condescendent re-înomenirea, prin revizuirea conexiunilor sale culturale. Ce câştigă cititorul din lectura poeziei confesive a Profesorului? O schimbare de stare: de la un simplu receptor la un creator el însuşi, personalizând, prin lectură, acest jurnal poetic. Fiecare carte de poezie pe care ne-o propune Vasile Burlui este un filtru prin care ne trece destinul şi dincolo de care renaşte propriul nostru univers interior. Căci poetul, cu eleganţa unui dialog intelectual, ne înnobilează, chemându-ne la introspecţie, la o descindere în abisul fiinţei noastre, ca într-un ritual de căutare a sinelui. Lectura poeziei sale este un discret gest de iniţiere în autocunoaşterea „deloc tămăduitoare”, inducându-i cititorului un rol activ. Titlul antologiei de autor, *Sfidarea timpului,* pare desprins dintr-un decalog al supravieţuirii omului. Rezonanţele verbale din cuvântul *sfidarea* evocă



Pomul cunoaşterii, gestul abandonării plictisului adamic şi asumarea conştientă a destinului lumesc, concretizat într-un efect reversibil „viaţă – moarte”, prin implicarea autoritară a cunoaşterii profunde. Metafora este, pentru poetul Vasile Burlui, un instrument prin care ne îndeamnă să privim demn datul sorţii şi să-l metamorfozăm, într-un timp regăsit, salvat prin visare, un timp originar propriu, pe care să-l ţesem apoi pe canavaua vieţii personale.

În timpul cosmic, se profilează, cu tuşe mitice, erosul, ca stare de suferinţă şi împlinire, deopotrivă. Ideea de cuplu prinde contur, simultan, pe două coordonate: una astrală, îndepărtată, marcată de veşnicie, şi alta telurică, palpabilă şi trecătoare. Din acest motiv, dragostea din poezia lui Vasile Burlui este o stare de veghe pe care omul o practică pentru a face primul pas sigur spre veşnicie, ca într-o versiune contemporană a lui Pygmalion.

Vasile Burlui face o incursiune mitico-biblică în drumul pământesc al fiinţei umane, imaginându-se pe rând, Moise, Saul, Pavel sau Prometeu. Astfel, se produce o miraculoasă reconstituire a destinului umanităţii, într-un timp care se configurează când cronologic, când mitic, într-o alternanţă care ritmează existenţa biologică şi culturală, previzionând şansa dezmărginirii.

Toate momentele de cumpănă ale destinului („…simt cum mă scufund în cosmos/ Ca-ntr-un albastru al oceanului abis”) prilejuiesc rostirea unei rugăciuni, clar solilocviu al suferinţei, care caută sprijin deasupra firii, culminând în final cu implorarea: „Doamne, nu mă alunga dintre copiii Tăi!” În această rugă, se manifestă zbaterea omului în căutarea unui reper existenţial, iar strigătul deznădăjduit din finalul poemului se naşte din conştiinţa limitelor omenescului din fiinţa noastră şi din nevoia de repere a omului călător „în lumea largă”, urmărit nemilos de Cronos.

Componenta dialogică propune un melanj între Altul şi Sine, dezvăluind noi perspective ontologice, prin care se reface Lumea dintâi, ca o aspiraţie a Lumii căzute: „Trecutul meu, trecutul tău, trecutul lor/ Ce-atârnă ponosit într-un cuier,/ Lăsat de izbelişti pe-un pridvor/ Bătut cu nestematele din cer”. (*Haine vechi*) Dialogurile poetului cu alteritatea nu construiesc spaţii sacre, în manieră voiculesciană, ci pun în ramă, ca reper cosmic, chipul femeii iubite, navigând printre îngeri. Un subtil proces de sacralizare a unui sentiment diafan, o replică pură dată Lumii comune şi, implicit, trecătoare: „Şi bolţi de catedrală păreau să se dezbine,/ Iar cerul părea lacom şi doritor de tine!/ Atuncea am fost sigur că nu vei fi pământ/ Şi că te urci, iubito, spre tot ce e mai sfânt!” (*Ascensiune*) În raport cu această imagine angelică a iubirii, poetul se poziţionează la intersecţia spaţiilor, *în crucea lumii* (*Iarnă cosmică*), în zona în care se înnoadă timpul pământesc (*timpi obosiţi*) cu cel cosmic (*timpul printre ani se strecoară*); aici, se esenţializează lucrurile comune, se rafinează şi devin parte a cronotopului creat, ca loc al dialogului perpetuu dintre *moarte, viaţă* şi *nemurirea prin iubire.* Starea fiinţei este una supralumească, trăind *secunda milenară* decupată din *timpurile vechi* (*Avatar*), pentru ca, în *Tristeţi de toamnă*, să se edifice o potenţare reciprocă dintre *o stare* şi *un anotimp* deopotrivă al rodului şi prevestitor al sfârşitului, într-o redundanţă poetică ce întăreşte regula vieţii omului comun: „Te regăsesc, te pierd, dar cui îi pasă/ Când singuratic cert pe Dumnezeu”.

În pribegia lui, omul-poet se zbate între cunoaştere şi mister, între limită şi infinit, între drum şi prăpastie: „Pribeag din galaxia sfărâmată,/ Sunt exilat la margine de drum,/ Orbecăind prin lumea neumblată,/ Tot rătăcind între Atunci şi Acum”. (*Între Atunci şi Acum*) Un destin conştientizat în care exilul planează ovidian, ca o ameninţare, este, iată, un exerciţiu de luciditate pe care poetul îl face cu plăcerea autoflagelării, spre dezbrăcarea de păcat. Este un destin asumat, dus în cârcă de visătorul la Ţara Vulturilor Albaştri – o replică metaforizând raiul biblic. Destinul lumesc este acceptat cu resemnarea înţeleptului, iar visul, adeseori sfărâmat, conţine, în mod paradoxal, germenele veşniciei, convertită în metafora albastrului.

Cromatica poeziei lui Vasile Burlui este în deplin consens cu omul trecând, fără a se sustrage suferinţei, ci mergând demn, din încercare în încercare, într-o asiduă căutare a sinelui. Proiectându-se între iubire şi moarte, omul din poezia lui Vasile Burlui reconfigurează semantic viaţa; naşterea se produce în iubire şi se îndreaptă spre finitudine, din punct de vedere biologic. Pentru a scăpa de sub blestemul de a fi trecător, omul se recompune cultural, considerând, deocamdată, că aceasta este singura soluţie de a sfida trecerea şi de a re-cuceri nemurirea biblică. Un rol edificator în acest proces de sacralizare îl are timpul copilăriei, un timp recuperat astral: „Copilăria mea e-n primăveri uitată,/ Pierdută-ntre luminile cereşti.” Să nu uităm că lumea în care trăieşte poetul ne este contemporană, tulburată de zbucium şi căutări.

Vasile Burlui nu scrie după moda poetică a altor vremuri, deşi metrica versului şi simbolistica ar putea conduce spre trecut. El scrie pentru un astăzi tulburat cultural, pentru omul mileniului III, *Homo Contemporanus,* debusolat, lipsit de repere identitare, susţinute cu argumente statornice şi profunde, astfel încât acesta să se regăsească, apoi să îşi asume conştient corijarea propriului destin, prin apelul la cultură, la cunoaştere. Un motiv în plus pentru ca Vasile Burlui să fie cunoscut, nu doar ca medic, ca profesor universitar, ci şi ca poet: „Când voi pleca,/ Să nu mă căutaţi în apele statute,/ Ci în izvorul limpede din munte.” (*Când voi pleca*) Aforistic, poetul încifrează timpul contemporan într-o interogaţie retorică: „Prostia a scăpat de sub zăvoare,/ Încolonaţi la ciorba din marmite,/ Tot mai sperăm la ce, şi-n cine, oare?”

La cele opt decenii de viaţă, Vasile Burlui este, pentru cultura română, un *homo universalis*, cu o gândire complexă care, definindu-l, îl integrează sociocultural în timpul prezent, la categoria din ce în ce mai rar întâlnită a modelelor.

La mulţi ani fertili, Magistre, spre deplina strălucire a cunoaşterii autentice!

Sub crugul Eminescului

Eminescu: *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate*



Tudor NEDELCEA

Pe zi ce trece, Eminescu se dovedeşte a fi periculos, chiar periculos de actual, motiv pentru care acel curent malefic, internaţional, îl încadrează între cei „incorecţi politic”, ceea ce, indubitabil, îl onorează, Poetul fiind un autentic naţionalist (în sensul real al cuvântului). Una dintre probele ce-l autentifică astfel, contemporan cu vremurile noastre, este celebra sa conferinţă, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* susţinută la Iaşi în cadrul prelecţiunilor populare iniţiate de Junimea, începând cu anul 1875. Conferinţa lui Eminescu face parte din ciclul XI, sub genericul *Influenţe consecutive asupra poporului român.* Iniţial, Eminescu urma să susţină o prelegere despre influenţa germană, cea despre austrieci fiindu-i repartizată lui A.D. Xenopol, iar cuvântul „influenţă” a fost înlocuit cu „înrâuriri”, spre a nu deranja prea mult. S-a revenit însă la titlul iniţial. Alţi conferenţiari ai acestui ciclu de prelecţiuni populare sunt nume celebre: A. Lambrior, Şt. Vârgolici, A.D. Xenopol etc. şi ele au avut un impact imens în epocă, nu numai în Ţară, dar şi în plan european, cum demonstrează D. Vatamaniuc. La conferinţa lui Eminescu participă şi consilierul austriac de la Iaşi, Hans Wenzel, care-i raportează şefului său, Gyula Andrássy, ministrul de Externe al Imperiului Austro-Maghiar, despre „nocivitatea” ideilor eminesciene, solicitând să elimine o parte din ele sau chiar să retracteze, ceea ce conferenţiarul refuză categoric, afirmând că, în principiu, conferinţa a avut caracter economic şi nicidecum politic.

Conferinţa *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate* se publică în *Convorbiri literare* (X, nr. 5, 1 august 1876, pp. 165-175), cu semnătura autorului, fapt mai puţin întâlnit în publicistica eminesciană.

Ce a deranjat atât de mult Imperiul de la Viena, transformat (graţie împărătesei Sissi, îndrăgostită de un ofiţer maghiar) în Imperiul Austro-Maghiar?

Din capul locului (articolului), Eminescu pune punctul pe i: „Influenţa aceasta, fiind mai cu seamă actuală”, este totodată şi nocivă dintr-un anumit punct de vedere, întrucât, „ne încunjură din toate părţile, trăim sub presiunea ei, e asemenea unui demon din poveşti pe care îl zăreşti oriîncotro te-ai întoarce, din care cauză începe a ţi se năzări şi acolo unde nu e”. Pentru a stabili „raportul în care aceste două elemente, cel românesc şi cel austriac, au trebuit să intre”, Eminescu studiază contextul european al vremii, raportul dintre metropolă şi periferie, „înlăturarea popoarelor prin elite şi căderea lor prin pături superpuse”, raportul dintre clasa pozitivă şi cea superpusă, cum demonstrează savantul Ilie Bădescu în *Sociologia eminesciană* (Galaţi, Edit. Porto-Franco, 1994).

Austria are „razimul său spiritual în cultura Germaniei”, ceea ce îi conferă un imens avantaj, stăpânind „popoare foarte deosebite, nemulţumite”, căreia îi lipseşte „condiţia principală a unui stat, unitatea naţională”. În cazul românilor din Principate „întâlnim un popor mic a cărui populaţie agricolă, a cărui inteligenţă constă dintr-un element omogen, dar a cărui funcţii vitale sunt în mare parte împlinite de străini”.

După ce face un excurs în istoria altor imperii şi religii, dovedindu-şi vocaţia de istoric (de care scria şi N. Iorga), menţionează că Austria a încercat sub Constantin Brâncoveanu „să ieie Ţara Românească, precum mai târziu au luat Bucovina”, una dintre trăsăturile politicii externe a Imperiului Austro-Maghiar fiind existenţa sa „prin discordia popoarelor sale, pe care le ţine vecinic lipite şi vecinic în discordie” cu ajutorul unui „*element internaţional* [sublinierea lui Eminescu, n.n.], fără patrie, fără naţionalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol, ca şi în Boemia, în Galiţia ca şi-n Transilvania”, care încearcă „să unifice Austria prin religie”. Alt element identificat de Eminescu este „beamterul austriecesc”, descris ca „hibrid şi stângaci, cu o fizionomie fatală”, care are o limbă ciudată (o amestecătură de germană, maghiară şi rusă), văzut sub chipul clerului catolic; sunt elemente suficiente pentru cultivarea cosmopolitismului.

Interesul Austriei este de a „deschide porţile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi şi desfacerea mărfurilor sale” pe o cale paşnică, prin agenţi economici desfăşurându-şi influenţa, văzută ca o „ţesătură foarte complicată de cauze şi efecte”. Îndemnându-şi confraţii la obiectivitate („să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire şi să nu surescităm cugetarea [...]. Inimă foarte caldă şi minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepteze poporul său”), Eminescu identifică cauzele răului şi propune stârpirea lor „cu statornicie de fier”, inclusiv defectele poporului român, pe care „îl găsim totdeauna dezbinat înlăuntru, dezbinat în politica sa faţă cu vecinii”, un adevăr de necontestat, preluat parţial şi de Emil Cioran.

Considerând că „popoarele nu sunt producte ale inteligenţei, ci ale naturei”, acestea au nevoie „de un punct stabil în jurul căruia să se cristalizeze lucrarea lor comună, statul lor, precum roiul are nevoie de o matcă”, ceea ce „noi, românii de sute de ani n-am avut altă plăcere mai mare decât a ne răsturna principii”.

Jorge Luis Cabrera García - Cuba

În consecinţă, Eminescu emite câteva reguli de guvernare, de funcţionare corectă a statului de drept:

1. Pentru rezolvarea luptei dintre ideea statului şi individualismul cetăţenilor, se impune „ideea armonizării intereselor”, a egalităţii între clase („de a opri ca una să nu fie exploatată prea mult prin alta, căci toate trăiesc şi înfloresc una de la alta şi pieirea uneia condiţionează pieirea mai curândă sau mai târzie a celeilalte”).

2. Rolul moral al statului este important, întrucât „societatea e mişcarea, statul stabilitatea”, istoria lumii fiind dominată de două idei, două tabere: „aceea a individualismului, sistemul liberal, şi aceea a armoniei intereselor, a statului ca o unitate absolută, a monarhiei juridice. Libertatea e libertatea de a exploata, egalitatea e egalitatea de a deveni tiran ca şi vecinul meu, fraternitatea – un moft ilustrat prin ghilotină.”

Libertatea care nu se bazează pe armonia intereselor este nocivă, „nimiceşte clasele sociale şi în urmă şi statul”. Şi ilustrează această idee cu istoria românilor din Principate, spre a demonstra că „influenţa economică a Austriei devine destructivă”.

Ajungând cu profundul curs de istorie naţională până în zilele sale, constată şi rolul partidelor politice: conservatorii şi liberalii cărora le dă o altă definiţie: „oameni cu slujbă: guvernamentali, oameni fără slujbă: opoziţie”, de unde „vecinica plângere că partidele la noi nu sunt partide de principii, ci de interese personale”. Pericolul cel mare pentru Principate este inexistenţa „clasei de mijloc, pozitivă” (adică a ţăranului român, „pe al cărui spate trăim cu toţii”), unde „golurile [economice] sunt împlinite de străini”, pentru că „clasa ţăranilor e prea necultă şi, deşi singura clasă pozitivă, nimeni n-o pricepe, nimeni n-o reprezentează, nimănui nu-i pasă de ea”. Argumentând că „omul în starea sa firească are trebuinţe de puţine lucruri: mâncarea, locuinţa, îmbrăcămintea” pentru existenţa sa personală, în schimb, pentru o naţie este imperios necesar „să îngrijească de clasele care produc obiectele ce corespund acestor trebuinţe”. Sunt idei de o deosebită valoare pragmatică, expuse de un poet la doar 26 de ani, idei care şi-au dovedit perenitatea în timp, îndreptăţindu-i pe Ştefan Zeletin (*Burghezia română: Originea şi rolul ei istoric*, 1925) şi pe M. Manolescu (*Rostul şi destinul burgheziei româneşti*, 1940, carte aplicată în Brazilia anilor 1970) să-şi întemeieze cercetările pe ideile eminesciene, iar pe Ilie Bădescu să-l aşeze pe Eminescu în sociologia europeană alături de italianul V. Pareto („Cu Eminescu începe seria realismului sociologic oriental”, scrie Ilie Bădescu în *Sociologia eminesciană*).

Studiind istoric, economic şi sociologic starea de lucruri din ţările româneşti, care se depopulează dramatic, dar nu ireversibil, „se înţelege – scrie Eminescu – că influenţa austriacă economică va trebui să propăşească răpede şi să umple golurile noastre cu prisosul populaţiei sale”. În Iaşi, exemplifică el, „abia a treia parte a populaţiei sunt supuşi româneşti. Şi asta merge crescând.”

„Răul deci e înlăuntru”, datorat nestabilităţii care duce la „căderea proprietăţii mari teritoriale” şi, în lanţ, la căderea breslelor, fapte ce trebuie remediate printr-o politică de stat naţională şi eficientă, pentru că, avertizează el, „vecinătatea Austriei e omorâtoare pentru noi dacă nu ne vom trezi de cu vreme şi nu vom arunca la naiba toţi perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dacă nu vom descărca pe ţăran şi nu-i vom asigura o dezvoltare liniştită, dacă nu ne vom hotărî să nu purtăm niciun product străin pe noi, precum au făcut ungurii în vremea absolutismului”.

Pragmatic, pentru remedierea acestei stări de lucruri, Eminescu cere:

„*Stabilitatea*, adică guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai puţin absolut; *Munca,* adică excluderea proletarilor condeieri de la viaţa publică a statului şi prin asta silirea lor la o muncă productivă; *Economia,* adică dreapta cumpănire între foloasele aduse de cutare cheltuială şi sacrificiile făcute pentru ea, acestea atât în economia generală a statului cât şi în cea individuală.”

Altfel, avertizează el în cunoştinţă de cauză, ca un autentic economist (vezi Olivia Nedelcea, *Eminescu, economistul,* 2000; de altfel, Eminescu pregătea pentru tipar nu un volum de poezii, ci un curs de economie politică şi un dicţionar economic!), românii vor avea de ales între „*domnia austriacă*” (unde evreii ar popula satele româneşti în număr tot mai mare, ţăranii devenind „servii lor”, iar moşiile ar fi cumpărate de „societăţi de capitalişti, colonizate cu nemţi, iar naţia redusă la proletariat”) şi „*domnia rusească*”, în care un „un ucaz ar şterge limba din biserică şi stat, ţăranul ar trăi mai bine, însă sub condiţia ca să se rusifice”; cei mai curajoşi, care nu vor să se rusifice „ar mări pohodul, na Siber, fără judecată, prin ordin administrativ”.

Oricine poate constata cât adevăr grăit-a Eminescu!

(De notat ce a descoperit acad. M. Cimpoi: cererea lui Eminescu de eliberare a diplomei de absolvire şi aprobarea rectorului Universităţii din Berlin; urmează descoperirea propriu-zis a diplomei, care va atesta că Eminescu a fost licenţiat şi, pentru acest motiv, Titu Maiorescu l-a trimis pentru înscrierea la doctorat.)

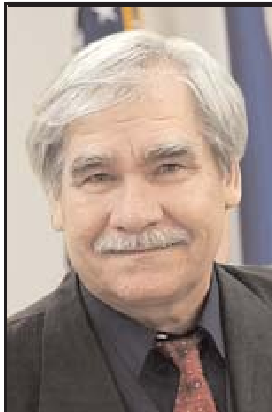
Fără îndoială, magistrala şi densa conferinţă de ţinută academică a stârnit şi controverse. Conform riguroasei documentări a lui D. Vatamaniuc, ziarul *Curierul de Iaşi* (19 martie 1876) face rezumatul conferinţei, iar un student ieşean (anonim) critică ideile lui Eminescu (în *Apărătorul legei,* 23 martie 1876).

Fiind la curent cu aceste acuzaţii „care denaturează atât înţelesul, cât şi tendinţa cuvintelor mele”, Eminescu pregăteşte o *Rectificare* (mss. 2255, vezi M. Eminescu, *Opere*, IX, 1980, pp. 470-471), în care lămureşte cu asupra de măsură:

→



Sub crugul Eminescului



Actualitatea viziunii lui Eminescu asupra educaţiei

Pr. Theodor DAMIAN

Preliminarii. Prin pregătirea sa enciclopedică dublată de o rară clarviziune şi inspiraţie, toate acestea înrădăcinate solid în dragostea sa jertfelnică pentru neam şi ţară, Mihai Eminescu a lăsat urme adânci pe oriunde a trecut, felul lui de a fi, modul articulat de a vorbi, cunoştinţele şi fermitatea în acţiune stârnind însă pe cât de multă admiraţie din partea unora, pe atât de multă invidie din partea altora.

Calităţile lui de excepţie l-au făcut pe George Călinescu să scrie explicit că Eminescu a reprezentat „cel mai ridicat nivel al conştiinţei culturale naţionale din epocă". (1)

Nu este deci de mirare că începând cu 1 iulie 1875, Titu Maiorescu, ministru al Instrucţiunii publice, îl numeşte pe Eminescu în postul de revizor şcolar – inspector am zice azi – pentru judeţele Iaşi şi Vaslui, funcţie în care va sta un pic mai puţin de un an de zile.

Titu Maiorescu îşi justifică alegerea notând că Eminescu „era omul cel mai silitor, veşnic citind, meditând, scriind" şi că avea nevoie de el în postul de revizor „pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învăţământ". (*Ibidem*)

Ţinând cont de pregătirea multi-disciplinară a poetului naţional, şi mă refer aici doar la domeniile menţionate de Dimitrie Vatamaniuc în aparatul critic la secţiunea „Filosofie" a volumului *Fragmentarium,* adică epistemologie, gnoseologie, psihologie, logică şi metodologie (2), este uşor de înţeles nivelul la care se situa tânărul revizor şcolar, nivel pe care-l va cere învăţătorilor şi profesorilor pe care-i inspecta.

În această activitate a sa, făcută cu zel apostolic, el dovedeşte o conştiinţă de excepţie, un profund cult al muncii şi al valorii, dar şi pentru disciplină, pregătire profesională, inspiraţie, viziune, consecvenţă şi principialitate, pasiune, preocupare intensă pentru calitatea învăţământului pe toate planurile, dorinţa de grabnică îndreptare a problemelor întâlnite. (3)

Acest lucru se vede şi din simplul fapt că în mai puţin de un an cât a funcţionat ca revizor, Eminescu a întocmit peste 400 de rapoarte, adrese, sesizări, ordine către cadrele didactice, recomandări cu privire la competenţe, manuale, metode, aplicări practice, situaţia materială a elevilor, starea fizică a şcolilor, toate acestea trimise fie la minister, fie administratorilor locali şi învăţătorilor. (*Ibidem*)

Aşa cum remarcă profesorul Mihai Aliman într-un text publicat în *Tribuna Învăţământului,* „analizele [lui Eminescu] sunt de o uimitoare profunzime, evidenţiind multe tare [în sistemul educaţional], dintre care unele se regăsesc şi astăzi. Cine parcurge aceste documente trăieşte dureros de actual starea învăţământului românesc." (*Ibidem*)

Probleme. În virtutea cunoştinţelor sale în domeniile psihologiei şi pedagogiei, Eminescu este pe deplin conştient de importanţa capitală a copilăriei ca perioadă de curăţie a minţii şi inimii în educarea şi formarea viitoarei personalităţi în spiritul valorilor esenţiale ale unei vieţi reuşite şi, implicit, ale unei naţiuni pe calea adevăratului progres: binele, frumosul, adevărul, dragostea şi compasiunea, simţul răspunderii, cinstea ş.a., de aceea, în notele şi articolele sale, el face numeroase referinţe la acest aspect al educaţiei. (4)

În acest sens, într-un articol din ziarul *Timpul* din 22 august 1880, Eminescu pune un deosebit accent pe educaţia care se face de bună voie şi din plăcere, din punctul de vedere al elevului, „sub impulsul naturii sale morale", în contrast cu frica de pedeapsă sau motivarea pentru câştig. El face aici o importantă definire a trei concepte educaţionale fundamentale: învăţătura, cultura şi creşterea. „Învăţătura", scrie pedagogul Eminescu „consistă în mulţimea celor ştiute, cultura în multilateralitatea cunoştinţelor, creşterea nu consistă nici într-una, nici într-alta. Ea consistă în influenţa continuă pe care o au lucrurile învăţate asupra caracterului şi în disciplinarea inteligenţei." (5)



Abdelghani Benhariza - Algeria

O altă problemă legată de criza învăţământului în România, semnalată de Eminescu, o reprezintă practicarea plagiatului pentru a promova pe scara socială în orice fel de funcţii.

„În sfera instrucţiunii", zice ziaristul şi criticul social şi politic Eminescu, „corelatul hoţilor materiali, hoţii intelectuali, plagiatorii, cumulează ei cele mai multe funcţii, trec ei cei mai învăţaţi oameni, sunt ei cei mai influenţi profesori." (6)

În acest context, în lipsa educaţiei temeinice necesare oricărei promovări, Eminescu deplânge impostura celor ce înaintează în funcţiile instituţiilor publice datorită abilităţii la „negustorie de vorbe", mai ales în cazul „semistrăinilor". El constată dureros că în România ştiinţa de carte „nu-ţi ajută la nimic dacă n-ai doza necesară de viclenie pentru a te-ntrece cu semistrăinii la pescuit în apă tulbure." (*Ibidem*)

În rezumat, se poate spune că, citind rapoartele de revizor şcolar, dar şi articolele de mai târziu din ziarul *Timpul,* principalele cauze ale decadenţei calităţii învăţământului în România ar fi atât de natură materială, precum sărăcia bazei didactico-materiale cu referire directă la salariile cadrelor didactice, mici sau neplătite la timp, dar şi a elevilor şi a familiilor lor, la condiţia fizică a şcolilor, adesea, unele şcoli fiind închise câte 5-6 luni pe timp de iarnă, ori la cazul când sălile de clasă sunt folosite în scop propriu de către unele persoane din administraţia locală, fapte relevante pentru frecvenţa slabă a elevilor la cursuri, cât şi de natură spirituală, morală, profesională, cu referire aici la cursurile de perfecţionare a cadrelor didactice – în major declin –, la dezinteres, minciună, incompetenţă, impostură, formalism din partea administraţiilor locale, dar şi a multor cadre didactice.

Ca un fel de studiu de caz unde Eminescu ia apărarea profesorilor într-o discuţie despre cauzele degradării învăţământului, într-un articol pamflet publicat în *Timpul* la 24 iulie 1882, intitulat „Şcolile noastre sunt rele", el răspunde la un text apărut în ziarul *Românul* unde se asuma că o cauză majoră a crizelor din domeniul educaţiei se datorează faptului că profesorii se mai angajează şi în alte munci decât învăţământul propriu-zis pentru a câştiga mai mulţi bani. Eminescu ia aici o poziţie extrem de fermă şi curajoasă în apărarea profesorilor prost plătiţi, comparând munca acestora de 18-20 ani de studii pentru a ocupa o catedră pe un salariu de mizerie, cu salariile uriaşe ale unor directori de bancă sau ale unor funcţionari de minister cu studii de patru clase primare.

Adevărata cauză a derivei învăţământului de la noi, consideră revizorul, este nedreptatea sistematică la care sunt supuse cadrele didactice la nivel financiar, el văzând aici nu cauza imediată a problemei, ci cauza cauzei unde trebuia intervenit decisiv.

Iată-l pe Eminescu indignat:

„Dac-am întreba ce se cere pentru a fi director în Ministerul de Interne ne-am aduce numaidecât aminte de omul care a ocupat acest post, cu oarecare virtuozitate, mucenicul Simeon. Ce s-a cerut de la el? Patru clase primare şi poate meritul de a fi bulgar. Care e echivalentul material al colosalei munci de-a fi pătruns misterele abecedarului şi ale celor patru operaţii? Mii de galbeni, mobilier din Paris etc. etc. Cum? Pentru un echivalent de 300 de franci profesorul să fie obligat a şti atât de mult şi a munci atât de mult, şi celălalt, pentru mii de franci, să nu fie obligat a şti nimic?" (7)

Recomandări. Eminescu se dovedeşte a fi un bun observator al fenomenului educaţional nu numai în ţară, dar şi în general, în Europa. El critică tipul de educaţie practicat în Occident, bazat pe învăţarea mecanică pentru acumularea de cunoştinţe, de sorginte utilitaristă, în detrimentul educaţiei axate pe înţelegere şi gândire critică, fundamentul a ceea ce el numeşte „creştere", deci dezvoltarea interioară, adică formarea caracterului şi disciplina minţii.

În 1880, la câţiva ani după ce şi-a încheiat activitatea de revizor şcolar, el, pedagogul cu pregătire multidisciplinară şi viziune realistă asupra problemei educaţiei, încă profund afectat de situaţia învăţământului din România, pe care o cunoscuse în mod direct şi concret, scrie în ziarul *Timpul,* unde era redactor, despre importanţa primordială a alegerii cunoştinţelor şi materiilor de studiu în toate ciclurile de şcolarizare, inclusiv liceul, calitativ şi cantitativ vorbind, în vederea unei deveniri nu numai intelectuale, dar şi morale adecvate atât a persoanei, cât şi a naţiunii.

Iată o sugestivă metaforă folosită de el în acest context: „Copacul, ca să nu crească strâmb, trebuie îndreptat de pe când e mlădios şi tânăr; mai târziu, când toate deviaţiunile de la calea dreaptă s-au învârtoşat în el, geaba-l mai suceşti. Se poate îngroşa, se poate întinde, numai drept nu va mai fi." (8)

→

„1). N-am cercat a dovedi nicăiri că despotismul este fericirea şi progresul popoarelor. Tot ce am arătat e că puterea statului, domnia corectă a legii trebuie să fie mai tare decât tendinţele claselor sociale şi să le înfrâneze. Unde această putere a statului e în vecinică mişcare şi lovită perpetuu în centrul său, acolo se naşte despotismul unei caste şi lipsa de drept a celorlalte clase sociale, se naşte despotul personal, care nu respectă nicio lege şi sfârşeşte rău. Precum au sfârşit şi despoţii din istoria românilor. C-un cuvânt: am susţinut domnia absolută a principiului armoniei intereselor, în contra despotismului, a domniei unei caste sau a unei persoane pe sama celorlalte clase, lipsite de drept.

2). N-am susţinut că ţăranul trebuie să rămână ţăran etc., ci că înaintarea dintr-o clasă într-alta trebuie să fie bazată pe muncă şi nu pe privilegiu.

3). N-am susţinut că e rău sistemul nostru constituţional, care dă drept la alegeri, înlesnind scribilor a ajunge la afacerile statului, ci am arătat numai că acest sistem e lărgirea vechilor privilegii asupra progeniturii claselor privilegiate din trecut şi că nu corespunde cu clase economice pozitive, care să găsească în el mijlocul de a-şi reprezenta interesele lor în stat.

4). Despre influenţa austriacă am vorbit atât istoriceşte (rolul lui Mihai Viteazul în vremea războiului de 30 de ani, încercarea luării Olteniei sub Constantin Brâncoveanu, răpirea Bucovinei), cât şi asupra influenţei economice actuale, care devine înspăimântătoare faţă cu o ţară ce se depopulează, faţă cu un popor care-şi pierde pe zi ce merge din mâinile sale comerţul, meseriile, proprietatea funciară urbană, ba în urmă până şi proprietatea funciară rurală.

5). Prelegerea mea, dacă se poate numi propagandă, n-a fost politică. Ci economică. Viaţa formală (politică) a statului a fost considerată numai întru atâta întrucât are legături cu viaţa economică a poporului nostru."

Studiind sau chiar numai citind acest articol ştiinţific, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* suntem obligaţi să-i recunoaştem Eminescului nu numai valoarea creaţiei poetice, a studiilor de istorie, critică şi istorie literară, dar şi enciclopedismul gândirii sale, a unor idei perene, a iubirii sale de neam şi de Ţară, îndreptăţind aureola de *poet naţional,* spre disperarea unor „intelectuali" români cu simbrie din străinătate, detractori ordinari.



Sub crugul Eminescului

Şi, vorbind despre deficienţa sistemului educaţional apusean şi criticând aspectul utilitarist al acestuia şi apoi comparându-l cu cel de la noi, poetul, pedagogul, filosoful român constată cu amărăciune: „La noi nu există nici educaţie, nici utilitarism în învăţământ, ci o îngrămădire nesistematică de tot soiul de obiecte, o încărcare a programelor cu tot soiul de materii, din care niciuna nu se învaţă cum se cade." (*Ibidem*) Recomandarea este implicită.

Aşadar, Eminescu cere de la învăţători şi profesori abnegaţie, adică dedicaţie totală vocaţiei şi profesiunii lor, pe care o compară cu un fel de apostolat. (9)

El cere ca posturile didactice să fie obţinute prin concurs – el chiar a organizat astfel de concursuri – iar titularii lor să participe la conferinţele profesionale anuale, un fel de educaţie continuă cum am zice noi astăzi, conferinţe pe care, de asemenea, el le-a organizat.

Aşa cum remarcă profesorul Samson I. Bota, Eminescu a considerat că întotdeauna învăţământul trebuie să fie întemeiat pe baze filosofice în ceea ce priveşte teoria cunoaşterii, că trebuie să aibă în vedere dezvoltarea gândirii logice şi critice respectând particularităţile de vârstă ale elevilor şi că accentul trebuie pus pe predarea în mod adecvat a limbii române: „Limba trebuie să fie clară, înţeleasă de către elevi, să se întemeieze pe graiul viu al poporului nostru." (10) Mai precis, educaţia trebuie să-i lege pe elevi de popor, „să-i înveţe să iubească limba patriei, pământul patriei, trecutul patriei".

Încă şi mai precis, Eminescu voia ca „şcoala să fie şcoală, statul stat şi omul om". (*Ibidem*)

Aspecte ale învăţământului curent în România. Aşa cum acad. Mihai Cimpoi vorbeşte despre axiologia de azi aplicând „grila Eminescu", (11) astfel validând relevanţa gândirii poetului nostru naţional pentru timpul de azi, la fel, tot prin „grila Eminescu", putem arunca o scurtă privire asupra sistemului de învăţământ din România, şi nu e loc aici pentru o analiză exhaustivă, dar măcar dintr-un anumit punct de vedere ce poate constitui un semnal pentru o dezvoltare ulterioară.

Aşa cum scrie profesorul Sorin Ivan în revista *Tribuna Învăţământului,* sistemul educaţional din România de azi este departe de ceea ce ar trebui să fie; el se află într-un „punct minim" când este vorba de calitate, eficienţă şi competitivitate. Potrivit statisticilor curente, aproape o jumătate dintre elevi nu înţeleg ceea ce citesc – fapt de o gravitate excepţională –, lucru concordant cu nivelul scăzut al cunoştinţelor şi culturii generale în rândul unei mari părţi a acestora.

Elevii nu mai învaţă şi nu sunt ajutaţi să înveţe, ceea ce indică eşecul sistemului educaţional de azi, alături de alţi factori cum ar fi, de exemplu, abordările formale şi superficiale ale temelor de studiu, rutina didactică ce pune accent mai mult pe proces decât pe conţinut, subfinanţarea educaţiei – incluzând salariile mici ale cadrelor didactice – şi, nu în ultimul rând, promovarea în şcoală şi în societate de false valori şi pseudo-modele, de unde şi confuzia valorică ce tulbură şi întunecă viaţa şi destinul tinerelor generaţii. (12)

Într-un alt articol, acelaşi profesor, în aceeaşi revistă, subliniază în mod impecabil relevanţa viziunii lui Eminescu asupra învăţământului din România de azi. Aici autorul vorbeşte, ca odinioară Eminescu, despre rolul fundamental al bucuriei în asimilarea de cunoştinţe, bucuria nu ca un fel de act ocazional, ci ca o stare pe tot parcursul procesului de educaţie. Iar *bucuria,* asociată cu *starea de bine,* depinde de contextul general educaţional, context ce include „condiţii bune de studiu, atmosferă propice învăţării, confort fizic şi psihic, siguranţă, disciplină, climat de încredere, respect reciproc, atenţie din partea profesorului pentru fiecare elev, calitate, corectitudine, obiectivitate, echitate, echilibru, armonie, empatie, colaborare şi altele asemenea". (13)

Sorin Ivan observă că în învăţământul de azi din România condiţiile menţionate, pentru care Eminescu a militat cu riscul pierderii postului – ceea ce s-a şi întâmplat – nu se găsesc la nivelul dorit, întrucât şi azi se întâlnesc numeroase cazuri de acoperire didactică precară (cu suplinitori, unii chiar necalificaţi pentru materiile respective de predare), şi azi, în mediile rurale există elevi care fac naveta pe jos la şcoală şi înapoi, uneori în condiţii de vreme rea, de unde şi abandonul şcolar şi, pe cale de consecinţă, ajungerea la un fel de analfabetism funcţional, şi azi există conţinuturi curriculare neatractive, o lipsă a conectării la realitatea vieţii de zi cu zi, un volum prea mare de informaţii, teme supradimensionate ce anulează timpul liber al elevilor, precum şi aglomerarea de sarcini extra-instituţionale, module, cursuri şi exigenţe absurde, comportamente violente, lipsă a disciplinei şi respectului reciproc. (*Ibidem*)

Toate aceste neajunsuri la nivel instituţional, administrativ şi didactic, precum şi altele ce ţin de spaţiul fizic educaţional, reprezintă o sugestivă comparaţie cu ceea ce semnala Eminescu în rapoartele sale de revizor şcolar şi, de asemenea, actualitatea criticilor şi recomandărilor sale.

Concluzii. Eminescu a înţeles că educaţia de calitate este în primul rând o cultivare a spiritului, că educaţia proastă este o trecere dintr-o stare de anchiloză în alta, că fără educaţie este ca şi cum ai vrea să fii un bun sportiv fără să faci antrenament.

Cum se ştie, prin fermitatea lui când era vorba de valorile fundamentale ale neamului nostru, prin lipsa de orice compromis, prin curajul onestităţii totale faţă de cauzele naţionale, Eminescu şi-a creat şi mulţi duşmani în timpul său şi mai târziu. De aceea, scrie încă din 1932, în revista *Rampa,* strălucitul intelectual Horia Groza: „Eminescu a devenit un fel de încercare a puterilor: îl maltratează universitarii, îl compromit semidocţii." (14)

Totuşi, în ciuda celor care aruncă cu pietre în statuia lui Eminescu, statuia lui fiind prea sus ca pietrele să o poată atinge, marele poet şi patriot român rămâne, în mod incontestabil, îngerul păzitor al limbii şi culturii române, al neamului românesc. (15)

Sau cum spunea Emil Cioran în 1937: „Suntem prea obligaţi faţă de geniul lui şi faţă de turburarea ce ne-a vărsat-o în suflet. Eminescu trebuie considerat un simbol naţional." (16)

Note

1. Mihai Aliman, *Tribuna Învăţământului,* 15 ian. 2014 (https://tribunainvatamantului.ro).
2. Mihai Cimpoi, „Eminescu, lumea valorilor şi noi, postmodernii", în *Mihai Eminescu: Buletin* (serie nouă), Nr. 1 (21), 2021, Chişinău, p. 13.
3. Mihai Aliman, *op. cit.*
4. Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 17.
5. Eminescu, *Opere*, VII, *Publicistică*, coordonator acad. Mihai Cimpoi, Ed. Gunivas, Chişinău, 2001, p. 50.
6. Eminescu, *Opere*, VIII, *Publicistică,* coordonator acad. Mihai Cimpoi, Ed. Gunivas, Chişinău, 2001, p. 287.
7. Eminescu, *Opere,* VIII, ..., pp. 286-287.
8. Eminescu, *Opere,* VII, ..., p. 51.
9. Eminescu, *Opere*, VIII, ..., p. 286.
10. Vezi Samson I. Bota, „Mihai Eminescu – revizor şcolar", în *Dacoromania*, Nr. 85, 2017, Alba Iulia (www.dacoromania-alba.ro).
11. Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 15.
12. Sorin Ivan, „Riscul formelor fără fond", în *Tribuna Învăţământului,* 14 iulie 2022 (https://tribuna invatamantului.ro).
13. *Idem*, „Bucuria educaţiei, între proiecţie şi realitate", în *Tribuna Învăţământului,* 27 oct. 2022 (https://tribunainvatamantului.ro).
14. Vezi Horia Groza, *Colocvii,* Ediţie îngrijită de Horia Ion Groza, Ed. Logos, Bucureşti, 2022, p. 197.
15. Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Ed. Eikon, Bucureşti, 2016, p. 136.
16. Vezi Mihai Aliman, *op. cit.*





Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Aştept un autobuz

Anna Keiko (China)

Aştept un autobuz
Multe opresc în dreptul staţiei mele
Se îndreaptă către locuri diferite
Dar nu e unul să mă ducă
Unde aş vrea eu să fiu.
Şi tot aştept, din iarnă se face primăvară,
Nu-i pasă nimănui de oamenii ce aşteaptă în zadar
Prin dreptul lor se plimbă puzderie de lume,
Unii aleargă, în timp ce răsăritul se îndreaptă spre apus.
Copacii se trezesc din hibernare,
Asemeni lor s-au deşteptat din somn şi păsările.
Sunt mii de ani de când oraşul doarme,
Veghează atent de-o mână de stele păzitoare.
Nu ştiu cât de departe de mine e locul după care
Tânjesc, în timp ce, neabătută, aştept un autobuz

În mâna vântului

Hans Magnus Enzensberger (Germania)

Sunt unele cuvinte
uşoare
ca seminţele de plop

Ele se înalţă
în hora vântului
şi cad

Sunt greu de prins
când poartă către zări
germenii plopilor

Cuvinte sunt
ce brazda o răstoarnă
pentru cândva

Când poate o umbră îngustă
au să închipuie pe acest pământ
sau poate nici atât.

Către stele

Adrían N. Escudero (Argentina)

Uneori îmi vine să lansez
un poem către stele...

De vine înapoi, să odihnească
pe perna mea de pelerin pribeag,
aş crede că lumina lui e oglinda
aprinsă sau plăpândă a cosmicei ardori...

Cine sunt eu ca să-i contest
alchimicul orgoliu al propriilor visuri?
Acele clarităţi, umbrite câteodată,
când explodează în cosmos
nu sunt decât sămânţa
unei lumi noi, şi poate,
de ce nu,
a unui om nou?
Ca mine şi ca tine...

Dar fără vreun orgoliu
ce gândul şi simţirea le-ar tulbura.
Oare nimic mai mult nu suntem
decât praf ce la praf se va întoarce?



Urmuziana



Fuchsiada – Epopeea eroicului sunet muzical (I)

Lucian COSTACHE

Epoca în care trăieşte şi scrie Urmuz e puternic preocupată de cercetarea psihicului uman. Psihanaliza devine o ştiinţă de sine stătătoare, prin studiile lui Sigmund Freud (1856-1939, pentru care aparatul psihic refulează dorinţe, în special cele cu conţinut sexual şi agresiv, acestea fiind conservate în sisteme de idei inconştiente, iar conflictele inconştiente legate de dorinţele refulate au tendinţa de a se manifesta în vise, acte ratate şi simptome. Rezumativ, conflictele inconştiente şi sexualitatea reprimată sunt sursa nevrozelor. Nevrozele pot fi tratate, cu ajutorul metodei psihanalitice, prin aducerea în conştient a dorinţelor inconştiente şi refulate. Lucrările sale introduc noţiuni precum inconştient, subconştient, mecanisme de apărare, acte ratate şi simbolistica viselor.), ale lui Carl Gustav Jung (1875-1961; *Tipuri psihologice, Puterea sufletului, Psihologie şi alchimie*), Alfred Adler (1870-1937; *Teoria şi practica psihologiei individuale, Cunoaşterea omului*), studiind „demonii" vieţii noastre psihice; prin filosofia lui Henri Bergson (1859-1941; *Eseu asupra datelor imediate ale conştiinţei, Materie şi memorie, Râsul, Evoluţia creatoare, Energia spirituală, Cele două surse ale moralei şi ale religiei*) ori Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855; prin concepţia sa filosofică asupra constrângerii omului de a-şi alege destinul, cel ce a exercitat o influenţă hotărâtoare asupra gândirii moderne, a filosofiei existenţialiste în special; opera sa s-a concentrat asupra problemelor legate de modul de viaţă al oamenilor, accentul căzând pe prioritatea realităţii umane concrete în detrimentul gândirii abstracte, subliniind, în acelaşi timp, importanţa alegerii şi a devotamentului individual. Opera sa în domeniul psihologiei explorează emoţiile şi sentimentele indivizilor atunci când se confruntă cu alegerile pe care le fac în viaţă. El susţinea că sarcina descoperirii semnificaţiei operelor este lăsată în grija cititorului, fiindcă „această sarcină trebuie să fie astfel încât ea să fie dificilă, deoarece numai ceea ce e dificil inspiră inimile nobile".).

La noi, prin cele ale doctorului Constantin Vlad (1891-1971; *Despre inconştient, Aspecte psihanalitice, Dragoste, ură şi teamă*), a filosofiilor ce se nasc în epocă – Nae Ionescu (1890-1940; filosofia sa a fost numită *trăirism,* o variantă românească a *vitalismului,* incluzând elemente mistice şi teologice din tradiţia creştin-ortodoxă şi axată pe preponderenţa *trăirii* asupra *intelectului*) şi Lucian Blaga (1895-1961) şi a altora, *gândirismul* lui Nichifor Crainic (1889-1972; a colaborat la publicaţii ca *Spre lumină,* Iaşi; *Ramuri*, Craiova, *Păstorul ortodox,* Piteşti; *Junimea,* Râmnicu Vâlcea, *Cultura românilor,* Craiova; *Luceafărul,* Sibiu; *Viaţa Românească*, Iaşi; *Sămănătorul, Neamul românesc, Lumina literară, Revista ortodoxă, Lumina Nouă* din Bucureşti; *Gândirea*, Cluj, Bucureşti) etc. În literatură, prin *proza de analiză,* Proust în primul rând şi, la noi, distinct, prin Liviu Rebreanu (vezi jocul *glasurilor* interioare ale individului, reprimare şi explozie, refulare şi defulare, în „glasul iubirii" şi „glasul pământului", de exemplu), prin Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Gib Mihăescu etc., preocupaţi de zona subconştientului şi a inconştientului. Urmuz trăieşte şi se formează în această atmosferă intelectuală incluzând nu numai cele spuse mai sus, dar şi arta epocii, literatura, muzica, artele plastice, descoperirile ştiinţifice şi tehnice, într-o zonă istorică de mare impact spiritual şi de schimbări majore, până la criză, frondă şi conflicte.

Putem numi, urmuzian, zona aceasta de investigare zona „subpământă" a creierului, a psihicului nostru care caută *un canal, un tub prin care să comunice cu exteriorul, un tub de comunicaţie, un capăt misterios al canalului, o găurică în lobul urechii, urechea*, un „canal auditiv", *două orificii* prin care Fuchs scoate mâinile pentru a cânta, *cutia pianului* care amplifică sunetul şi *un mijloc de locomoţie*, „un cărucior cu manivelă", un tramvai (un tramcar; *Pâlnia şi Stamate)*, un vagonet de gunoi (*Ismaïl şi Turnavitu*), o corabie şi căruţa cu arcuri (*Plecarea în străinătate*), ba chiar un curier, „un băiat foarte deştept", Tudose, care duce zilnic scrisori cu tâlc, „epigrame spirituale", lui Cotadi, de la mătuşa sa „ce şade la mahala" (*Cotadi şi Dragomir*); Grummer se foloseşte de o roabă pentru a achiziţiona vechituri (*Algazy & Grummer*); eroul din *După furtună* „dă regulat drumul în văzduh unor muşte cărora le introducea sub coadă lungi fâşii de hârtie velină..."; Fuchs *pedalează la piano*, Cupidon „îi săgetează inima, pe vârful săgeţii fiind pus un bileţel", Fuchs „se aşeză în grabă la piano şi, pedalând energic şi neîntrerupt, ajunse la căminul lui liniştit..."

Stamate din „romanul" lui Urmuz trăieşte şi el în această zonă a instinctelor, a subconştientului, care îi determină existenţa. Nici Bufty şi nici „soţia legitimă" nu fac excepţie. Fuchs e un caz ce poate fi psihanalizat începând cu zona întunecată a inconştientului, trecând prin zona crepusculară a subconştientului, până la dorinţa de ieşire în lumina conştiinţei, a voinţei proprii, a conştientizării unei meniri şi a conştiinţei de sine, forma cea mai înaltă a conştiinţei, a unui *Ideal.* Toate personajele lui Urmuz sunt perspectivate ca viaţă interioară, care determină comportamentul, „aspiraţiile" şi faptele lor. În orice moment e de observat că eroii săi sunt dominaţi de un *psihic ascuns*, uneori de *fantasme,* urmăriţi de trecut şi ferecaţi în prezent, venit din alte momente anterioare ale vieţii şi care iese la suprafaţă cu mai multă sau mai puţină vehemenţă, agresivitate, suferinţă sau bucurie. Tema eredităţii, a caracteristicilor moştenite, dar şi a celor dobândite în familie [intimii casei, mama, tata, soţul, soţia, bunica, mătuşa, unchiul, două bătrâne..., „o găină cu privire blândă"], social [clienţi, băieţi de prăvălie, curieri, negustori, amante (*pâlnia,* „legăturile de inimă" cu o focă), slujitoarele plăcerii, lucrători, arhierei, împiegaţi de mişcare; locuinţă, stradă, cartier, oraş, periferie, magazinul de geamantane şi portmoneuri, Fiscul, mănăstirea, Casa bisericii, primăria, consiliul comunal, Grădina Botanică etc.], sub presiune istorică, educaţie, comportamente, molestări, agresivitate, „interese meschine, egoiste", indiferenţă, „legare la ţăruş", convenienţe, preocupări, laşitate, snobism, delăsări, capătă acum explicaţia adecvată, ştiinţifică, sau forma artistică potrivită noilor cercetări asupra minţii şi sufletului (psihicului).


Francisco Nascimento - Brazilia

Puţină metafizică şi astronomie investighează zona mai delicată a dilematicului, a controversei, iar mesajul Revolverului „suveran al lumii" este că nu poţi distruge *demonii subpământei psihice* fără a distruge, fără a arunca în aer, din propria voinţă a sa, ca o eliberare, teritoriul acestor demoni: *Creierul* – „un creier care s-o cearǎ". *Creierul* care, astfel, decide să se sinucidă, să-şi tragă un glonţ care să pătrundă carcasa craniană apărătoare, împrăştiind materia şi, odată cu ea, firele minţii creatoare de demoni atât de puternici, dar invizibili. „Îngerii" lui Urmuz, cu acelaşi sălaş interior, sunt rari şi amăgitori; ei vin din prea multă lumină, care e adesea prea orbitoare pentru fiinţa psihic firavă a eroilor săi. De aceea ei sunt purtaţi înainte de o *forţă vitală automatică, genetică şi genezică, tragicomică*, „forţa primordială", „fluxul vital universal" şi care, răsturnată („de la început, înapoi"), „cauza cauzelor", nu poate fi „niciodată atinsă, descoperită, când toţi se căznesc să o apuce de la început, înapoi, şi nimeni nu s-a încercat să o învăluie, pentru clipa de faţă, să o prindă măcar o dată pe flanc", când „toate cauzele dau şi efecte îndrăcit de multiple şi de încâlcite", un fel de *carambolaş*; figurat, un fel de „încâlceală", de „zăpăceală", de „ciocnire la întâmplare". Diminutivul *carambolaş* („Rappaport cel drăgălaş/ Juca un carambolaş" – *Cronicari. Fabulă*), de la „carambol", ne trimite în aceeaşi zonă a *incertitudinilor tragicomice* („Cică nişte cronicari/ Duceau lipsă de şalvari..."), *a jocului de-a soarta, şi de joc al norocului, al întâmplării.*

Fără rost şi necesitate nu e o constatare a unui pesimist, ci a unei „puţine metafizici şi astronomii", paradoxal atotcuprinzătoare, ambele simplificate la o axiomă filosofică, teoretică şi experimentată individual şi istoriceşte, oricât ar părea de abstractă şi de absurdă, conspirată de *comeseni* şi de neînţeles pentru *plebea ideologică, naivă şi protestatoare*: „setea mulţimilor şi a distanţelor mari, fără rost şi necesitate" –, „imposibila corvoadă la care era obligat" şi Fuchs. Precum *corpii cereşti*, e posibil ca nici fiinţele, oamenii, „să nu fi fost creaţi, nici necreaţi", ci „copii ai nimănui ieşiţi din calcule reuşite sau greşite" care „se învârtesc numai din propriul lor gust, apoi e greu de presupus că fac asta în mod cu totul dezinteresat, fără nicio intenţie cât de mică de procopseală pe setea mulţimilor, a distanţelor mari, fără rost şi necesitate". Mai mult: „Parcă ar fi chiar puţin comic să te învârteşti în veci de veci gratuit şi numai pentru a te vedea alţii..." E situaţia în care îl găsim şi pe Fuchs, cu speranţa sa „de a fi dispensat de a mai îndeplini pe pământ imposibila corvoadă ce i se impune". Chiar *personalitatea* e dată de „suma de virtuţi sufleteşti «ascunse». E rodul «întâmplării», dat de o densitate creată de «fluxul vital universal», fără să implice «o concentrare de virtuţi»." (*Schiţa unei sentinţe judecătoreşti. Pe verso*)

Poemul eroicomic este definit ca asemănător burlescului, putând fi apreciat drept o parodie a epopeii, întrucât, afectând tonul eroic, pretinde nobleţe epică unor personaje şi întâmplări vulgare. Epopeea eroicomică atribuită lui Homer şi la care face referire şi Ion Budai-Deleanu în *invocaţia către Muză,* aşezată canonic în uvertura *Ţiganiadei, Batrahomiomahia* („Lupta broaştelor cu şoarecii"), imită stilul şi procedeele *Iliadei.* Deleanu va subintitula epopeea sa drept „poemation eroi-comico-satiric în doauăsprezece cântece". Epopee vine din gr. *epopoiia,* de la *epos*, „povestire" + *poiein*, „a face", „a crea", fiind o specie epică (în versuri). Se pare că Urmuz păstrează încadrarea epică şi corespunzătoare semnificaţiei etimonului, de povestire *în proză.* Cum nu respectă nici caracteristica dimensională a romanului (specie epică de mare întindere), nu va respecta nici pentru epopee această caracteristică, devenită relativă, căci altele sunt trăsăturile definitorii, esenţiale, ale speciei, care nu pot fi abolite fără a pierde principiile de încadrare. O epopee povesteşte „fapte eroice de o deosebită însemnătate pentru viaţa unui popor şi la a căror desfăşurare iau parte şi puteri supranaturale". Dacă în privinţa intervenţiei forţelor supranaturale, *Fuchsiada* e conformă (parţial însă, pentru că intriga e între un *muritor eroic* „nedibaci" şi *olympiani*), în privinţa faptelor unui popor, epopeea urmuziană nu mai face referire la un popor anume (deşi există o sugestie), ci la omenire în general, ridicând faptele eroului la valoarea de „deosebită însemnătate" pentru „a face să apară cu timpul pe această planetă o rasă mai bună şi superioară de oameni", păstrând totodată şi aureola necesară eroilor epopeici, exemplari, întărind astfel şi componenta mitică, exemplară, a evenimentelor „povestite": „spre gloria sa, a pianului şi a Eternităţii..." Finalul *Fuchsiadei* este însă *bizar,* păstrând categoria estetică în care se încadrează toate textele lui Urmuz, de vreme ce eroul, mânat în luptă de un ideal aşa de înalt, excomunicat, „se aşeză în grabă la piano şi, pedalând energic şi neîntrerupt, ajunse în sfârşit la căminul lui liniştit, cu moralul deprimat, deconcertat, scârbit de oameni ca şi de zei, de amor ca şi de Muze..."

→



Urmuziana

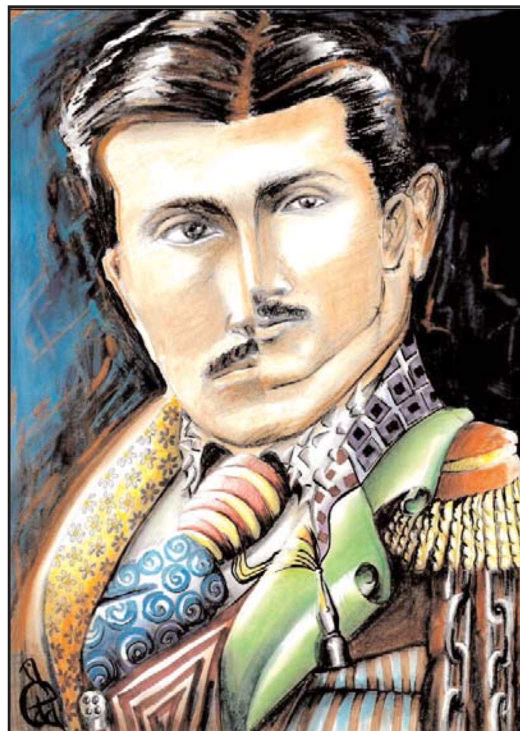
Suntem la intersecţia dintre un deziderat comun – *liniştea căminului,* dorinţă a tuturor personajelor urmuziene – şi „împlinirea măcar în parte a cuvântului destinului recunoscător" şi care „să ducă mai departe *acel cuvânt prin muzica sa ce radiază cu egală putere în toate direcţiunile" – gamele, concertele şi etudele sale de staccato.* Trebuie, de asemenea, să reamintim că Fuchs este, tot conform unor cutume ce ţin de specia literară a epopeii, cel *ales* şi deopotrivă *damnat*, pentru că idealul, devenit misiune, e în sine o damnare. Urmuz, consecvent stilului său şi, cu siguranţă, în cunoştinţă de cauză, păstrează componenta eroicomică a unor epopei, aşa cum este *Batrahomiomahia* lui Homer şi, în spaţiul literaturii române, *Ţiganiada* lui Budai-Deleanu ori *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, păstrând diferenţierile specifice, dar precizând încă odată o linie parodică românească, continuată de Anton Pann, Costache Negruzzi, Caragiale şi Creangă, până la Eugen Ionescu, şi cu sursa iniţială în literatura noastră populară.

Să notăm şi faptul că, dacă în epopeea clasică se confruntă *tereştrii* între ei, ca individualităţi, colectivităţi ori popoare, în ajutorul cărora, de o parte sau de alta, se implică şi puteri supranaturale, în *Fuchsiada* eroul *pare* că e în luptă cu aceste puteri şi mai mult cu sine însuşi. O confruntare distinctă, prelungind de fapt aventurile din Olymp (omul repetă, permanentizând faptele iniţiale, primordiale ale zeilor), se va petrece între Fuchs şi „slujitoarele terestre ale plăcerii", ale amorului, după ce Zeiţa, *înciudată,* „făcu pe Fuchs să cadă la pământ". Fuchs se dovedeşte versatil, asemenea lui Ulysse: „Când simţi că este aproape de pământ, făcu ce făcu şi, urnindu-se puţin spre dreapta, căzu tot în acel cartier puţin cam suspect, şi care îl atrăgea îndeosebi" („cântul" IV). Şi eroul *Odiseei* se va întoarce la „căminul său liniştit", tulburat însă de pretendenţii la nurii Penelopei şi la tron. Ulysse va linişti apele tulburi încheindu-şi *odiseea*. Să fie o sugestie în textul lui Urmuz când notează că Fuchs *dispare,* împreună cu pianul, „pentru totdeauna în mijlocul naturii măreţe şi nemărginite..."!? Avem totuşi un semn de întrebare în plus, pentru că notaţia scriitorului poate fi un semn al încheierii povestirii, ca deznodământ, dar cuprinde şi ideea unui început repetitiv, al întoarcerii la începutul călătoriei, al aventurii eroului lui Homer.

Fuchs trăieşte aventurile în „realitate" (aici, termen extrem de relativ şi de volatil) sau doar visează, îşi închipuie, ori chiar „compune"; e o *etudă,* „eroică, erotică şi muzicală, în proză". Despre „acel cartier puţin cam suspect" se face vorbire şi la începutul „cântului" II şi atmosfera descrisă ne duce mai degrabă spre vis şi reverie, decât spre o realitate trăită aievea, cadru creat de starea de extaz a lui Fuchs şi de „farmecul misterios al nopţii, cu armoniile sale, cu acele şoapte, pare-că venite din altă lume, cari dau visarea şi melancolia", care îl impresionează pe Fuchs şi care, *pedalând la pian* („mergând" *pas cu pas*), „ajunse, graţie acestui bizar mijloc de locomoţie, până într-un cartier întunecos, înspre care, *fără voia lui,* o putere tainică îl atrăgea – gurile rele spun că în chiar acea stradă celebră pe care bunul împărat Traian, după consiliul tatălui său Nerva, a indicat-o naivului păstor Bucur să o aşeze cea dintâi, când a întemeiat oraşul ce îi poartă numele..."

Somnul, visul (*vise* şi *visuri*, dar şi *visării,* cu sensul folosit de Eminescu), reveriile deschid calea fanteziilor imaginative, feerice. Eroul e ajutat şi de „aripele puternice ale inspiraţiei lui de compozitor"; „el se înălţă tot mai sus, bravând elementele naturii". Apoi, deşi „plouat", ajunge în Olymp, unde Aphrodita „îl primi ca pe un erou". Să observăm antinomia dintre „a ajunge *plouat*" [glumeţ, în limba română, expresia *a fi plouat* (ca o curcă, o găină sau un câine) are sensul „a fi trist, abătut, îngrijorat", iar cu sens figurat = „abătut", „fără chef", „descurajat"] şi „a-l primi ca pe un erou". Îmbrăţişat şi sărutat cu patimă, eroul e trimis la „o uscătorie de prune sistematică" (amănunt nu tocmai olympian! – *sistematică,* adică un fel de automatizare, „industrial", ori aparţinând unui *sistem,* unui „mecanism"). Uscat astfel, „e introdus, noaptea, în alcov". Nu mai e vorba nici de Troia, nici de Itaca, ci de *cetatea lui Bucur,* epopeea autohtonizându-se spaţial. Am adăuga o sugestie cu totul amuzantă şi parodică, persiflând actul istoric al procreării, al naşterii *altei progenituri,* ca să zicem aşa, al unei „superioare seminţii", din „împreunarea" greco-romană, mitologică, spirituală, cu *slujitoarele terestre ale plăcerii* de pe prima stradă a oraşului întemeiat „de naivul păstor Bucur..."

Aici, în acest cartier „suspect", Fuchs devine pe deplin iniţiat şi ar cere „audienţă Venerei", pentru „a încerca să se reabiliteze pentru tot ceea ce lăsase de dorit". Ucenicul, novicele, devine un iniţiat şi călătoria îşi atinge scopul îndrituit tradiţional. Însă nu *slujitoarele terestre ale plăcerii* sunt menite „să facă cu putinţă creaţiunea noii seminţii de supraoameni"; şi, pentru că oamenii repetă cele petrecute în cetatea zeilor, Fuchs e lapidat şi alungat şi din cartierul cetăţii lui Bucur; devine nedemn, în viziunea slujitoarelor amorului: „nu respectă cel mai nobil organ, urechea", căci „compromite cartierul" („cântul" IV), încălcând prima cerinţă a unei astfel de îndeletniciri: a produce plăcere, dar *a nu procrea.* Coroborând, şi notaţia aceasta ne pune pe gânduri, pentru că Fuchs „ieşise prin una din urechile bunicii sale, mama sa neavând deloc ureche muzicală..." („cântul" I), idee întărită şi alegorizată în „cântul" III: „Auzise el cândva, undeva, că «în dragoste, spre deosebire de muzică, totul sfârşeşte printr-o uvertură». Ei bine, Fuchs nu o găsea... nu o auzea nicăieri..."



Eda Uzunoglu - Turcia

Chiar zeiţa Venus, „*însăşi* Venera" trece printr-o criză erotică, de abstinenţă îndelungată, căci de la Vulcan şi Adonis „nu mai fusese a nimănui" şi începuse să aibă tulburări psihice, păcătuind „cu gândul". Consemnarea nu mai ţine de *miraculosul păgân,* numit astfel când intră în acţiune zeii, ci de cel *creştin,* chiar dacă nu intervin sfinţii şi arhanghelii, conform credinţelor creştine, dar *a păcătui cu gândul* e un păcat mult mai mare decât păcatul trupului. Un fel de *amurg al zeilor vechi,* „păgâni" (cu sugestiile cuprinse în opera lui Richard Wagner, *Amurgul zeilor*, din 1876, urmând epopeea *Cântecul Nibelungilor,* chiar dacă „amurgul zeilor" se referă la moartea zeilor din mitologia nordică. Odin, zeul morţii, va muri de mâna giganţilor şi a celorlalţi zei, care vor aduce victoria în *Walhala*, murind odată cu pământul. Pământul în care au trăit odată zei a fost înlocuit cu lut sau pământ fertil. Asgard, tărâmul zeilor, va fi pământul care va da cele mai puţine roade. Loki a blestemat pământul şi în loc de pământ fertil s-a transformat în cel mai rău pământ, pietros.). Zeiţa e învinsă de patimă, nemaiputând rezista tentaţiei la *audierea* lui Fuchs şi „se hotărăşte să-l aibă la ea o noapte..." Se respectă „protocolul" olympian, Venus îl trimite, „în acest scop", pe Cupidon, cu un bileţel pus în vârful săgeţii, „de-i săgetă inima" şi prin care era invitat în Olymp, unde nu se intră decât pe bază de documente, de înscrisuri, cu invitaţii speciale. Purtat pe braţe de „Cele trei graţii", e dus până la capătul unei „scări de mătasă, făcută din portative, scară ce fusese agăţată de balconul Olympului, unde Venera îl aştepta..." Se sugerează scena clasică a balconului şi a noului trubadur ce începe, inclusiv cu acompaniament (= însoţire) muzical, aventura eroică şi erotică, retrăind emoţional întâmplările în timp ce le relatează. Se pare că şi aici avem de a face cu o mixtură de semnificaţii şi de latenţe interpretative, situându-ne într-o zonă mixtată, nu ambiguă, într-un interval comun, ciudat totuşi (istoriceşte, în preajma primului secol de după Christos; singura referire „istorică" din textul *Fuchsiadei,* este cea legată de „bunul împărat Traian", „consiliat de tatăl său Nerva": *Nerva Traian*).

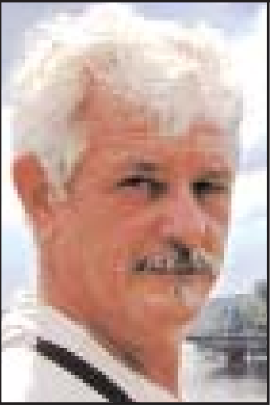
Edificil de descifrat şi un anumit *miraculos magic,* în care apar forţe ale răului, vrăjitori, farmece, întruchipări şi ipostaze malefice ori binevoitoare, dar nu le excludem, pentru că unii zei ţin partea eroului, iar alţii sunt răzbunători: Orpheu (nu putea lipsi dintr-o epopee muzicală, fiind *şeful* „corului de amoraşi nevăzuţi, sub bagheta măiastră a căruia se intonează cântece de slavă iubirii" – un fel de Cor antic de tragedie, dar muzical, de posibilă operetă ori doar de vodevil ce nu exclude comicul, parodia, persiflarea), Cupidon (curier al biletului de amor, „poştaşul", purtător al „corespondenţei" erotice, *volatilisul* lui Cantemir), Pallas Athena (Pallas fiind supranumele zeiţei războiului, Athena sau, la romani, Minerva), Apollon şi Marte (Apollon e fiul lui Joie şi al Latonei, zeul soarelui, al frumoaselor arte, al profeţiei, poeziei şi al medicinii; în *Fuchsiada*, cel puţin două din aceste caracteristici sunt evidente, deşi subtil sugerate: harul profeţiei şi cel al medicinii; Marte este zeul războiului la romani. Asocierea celor doi e aparent în totală contradicţie: arta şi războiul, doar dacă nu luăm în considerare că există şi o *artă a războiului* şi atunci asocierea nu mai pare deloc nepotrivită, absurdă. În *Iliada,* Apollon, pentru a răzbuna ofensa, ultragierea, bârfirea lui Chrises de către Agamemnon, trimite ciuma asupra armatei grecilor – în *Iliada,* versurile 8-52, imediat după cele 7 versuri ale invocaţiei): din ordinul cărora „o mână viguroasă îi smulge lui Fuchs frunza de viţă, anexându-i în loc obiectele la care avea dreptul. Ordin sever fu dat ca pe viitor frunza să nu fie acordată decât numai la statui..."; în *Iliada,* Apollon, zeu extrem de puternic, îl deposedează pe Patrocle de armele primite de la divinul Ahile, care rămâne o bună bucată de timp inactiv şi care se reactivează pentru a se răzbuna, strigându-şi cu putere durerea pierderii prietenului căruia îi permisese să lupte în locul lui, hotărându-i astfel moartea), Vulcan-Ephaistos (Vulcan e zeul focului teluric, al focului tehnic, al celui purificator şi al artelor metalurgice; Hephestos sau Hephaistos e numele grec al lui Vulcan; e, de asemenea, ocrotitorul vetrelor familiale; în *Iliada*, Vulcan, la rugămintea lui Thetis, va „forja", va prelucra metalul noilor arme pentru Achile. Să reţinem că *forja* e prevăzută şi cu un soi de ventilator acţionat cu piciorul prin intermediul unei *pedale* – cum sunt şi *pedalele pianului* –, sau cu mâna) e *gelos şi răzbunător* şi „trimite o ploaie puternică" – prin rolul purificator şi protector – asupra lui Fuchs, dar numai „prin mijlocirea lui Zeus". Euterpe e muza muzicii şi a poeziei lirice (în greacă înseamnă „Desfătătoarea", „Cea care delectează"), apare în „cântul" III al *Fuchsiadei,* alături de „Cele nouă muze" (zeiţe ale artelor în mitologia greacă, numite şi în *notele de subsol* ale *Ţiganiadei,* fiice ale lui Zeus şi ale Mnemosinei, zeiţa memoriei): Caliope (muza poeziei epice sau eroice, „epopeice"), Erato (muza poeziei în general şi a poeziei de dragoste în special), Euterpe (a muzicii), Melpomene (a tragediei), Polimnia (a pantomimei şi a dansurilor religioase), Terpsihora (a corului, a cântecului şi dansului), Talia (a comediei) şi Urania (muza astronomiei şi deci a poeziei cosmologice), care, „prin glasul ei", grăiesc vorbe de întâmpinare, de bun-venit la intrarea în alcov a lui Fuchs.

Din punctul nostru de vedere, avem de a face cu o întâmplare magică, curativă, cu însoţire de tonalităţi incantatorii: eroul e spălat, „decontaminat", înainte de a pătrunde în cetatea zeilor, care procedează la măsuri de precauţie, ţinând cont de cele ce urmează a se înfăptui şi ţinând cont de pretenţiile Venerei, „născută din spuma albă a mării". De aceea ajunge *plouat în Olymp* şi, apoi, înainte de „a fi introdus noaptea în alcov", e „uscat". Olimpul are o astfel de dotare pentru cei veniţi aici ca invitaţi, ca nepoftiţi sau ca impostori, ca uzurpatori. Există şi un anumit *miraculos filosofic,* pe care textele urmuziene îl cultivă, mai evident în *Pâlnia şi Stamate,* unde apar ca personaje personificate virtuţi ori vicii: ispita, intermedierile interesate, mila, curiozitatea etc. – *pâlnia, sirena*, de exemplu.

(Va urma)



Cărţi şi autori



O carte pentru totdeauna

Mihai POSADA

Este vorba despre un volum elegant, cu un titlu de-a dreptul poetic, *Muzeul Asociaţiunii – Rădăcinile admirării satului românesc, 1895 – 1905,* apărut spre încheierea anului 2022 la Editura bucureşteană Eikon, sub semnătura dr. Sorana Maier şi a Pr. prof. univ. dr. habil. Constantin Necula. Rod al unei cercetări bibliografice de nivel academic şi susţinute de veneraţia genuină pentru tradiţia culturală a Ţării Ardealului natal al celor doi oameni de cultură, el se înscrie în cununa de admiraţie, recunoştinţă, preţuire şi efort recuperator în plan documentaristic al valorilor absolute cu care satul românesc – reşedinţa blagiană a veşniciei – dăinuieşte în zestrea de conştiinţă naţională pe care ne-a dăruit-o, diacronic, fiecăruia dintre noi. Din această cunună fac parte şi „florile" dedicate de aceiaşi autori emancipării satului românesc, marcând de fiecare dată momente când intelectualii proveniţi din săteni – cu precădere intelectualii grupaţi în jurul Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român (ASTRA) cu sediul la Sibiu – devin figuri importante în viaţa urbană a Transilvaniei. Dar şi cărţi dedicate istoriei oraşului, cu personalităţile de seamă ale urbei de pe Cibin. Astfel, cei doi cercetători au publicat împreună, în cadrul proiectelor anuale Agenda Culturală a Sibiului şi cu lăudabil sprijin financiar şi logistic din partea Primăriei Municipiului Sibiu, volumele (în ordinea anului apariţiei): *Sibiu. Catedrale de oameni / Human Cathedrals,* Casa de Presă şi Editură Tribuna, Sibiu, 2017; *Sibiu – Case cu suflet la un Centenar de Unitate*, Eikon, Bucureşti, 2018; *Ipostazele unui oraş premiat. Sibiu – Capitala Premierelor,* Eikon, 2018; *Chipuri feminine sibiene din alte veacuri*, Eikon, 2019; *Asociaţiunea ASTRA, recuperarea unei Memorii culturale. I. Întemeietorii,* Eikon, 2020; *Societăţi culturale din trecutul Sibiului,* Eikon, 2020; *Asociaţiunea ASTRA, recuperarea unei Memorii culturale. II. Preşedinţii,* Eikon, 2021; *Şcoala demnităţii feminine. Şcoala de Fete a Asociaţiunii,* Eikon, 2021. Dintre acestea, patru au fost traduse şi au apărut în limbile engleză şi germană, la prestigioasa editură florentină Città di Vita.

Recentul volum se alcătuieşte din opt secvenţe, după cum urmează: *Cuvântul înainte* al primarului sibian Astrid Fodor, un omagiu adus înţelepciunii satului „cu principii morale care nu provin din educaţia înaltă, ci din fire, din natura umană neatinsă de artificiul convenţiilor societăţii", şi o invitaţie la lectura cărţii; introducerea-argument, intitulată *Basmul care încă ţese straiul de Lumină al Neamului;* apoi capitolele: *Proiectul primului edificiu cultural central românesc din Transilvania (1897-1900); Proiectul, finanţarea şi construcţia Casei Naţionale (1901-1904); Casa Naţională – de la proiect la inaugurare (1905); Discursul ţinut la inaugurarea Muzeului istoric şi etnografic şi la deschiderea expoziţiei, în 19 august 1905, de Iosif Sterca-Şuluţiu, preşedintele Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român,* urmate de *Anexe* şi *Bibliografia.*

Reţinem, din introducere, mărturisirea autorilor: „În linia cercetărilor noastre anterioare, am căutat să redescoperim fundamentele ASTREI şi ale culturii prin care ea a prilejuit menţinerea ideii naţionale şi deschiderea universală a culturii româneşti. Nu suntem doi specialişti în istorie ori în istorii, ci am căutat să slujim bucuriei noastre de cercetare în fibra de lumină şi duh a unui fenomen din care, până astăzi, respirăm aerul tare al culturii autentice. [...] Acum, căutând în memoria vie a oraşului, am descoperit că Muzeul ASTRA are nu doar o dimensiune europeană ori de capitalizare a unei culturi etnice. El este un fenomen, o propunere de cunoaştere, o şcoală. Aşa a apărut ideea volumului acestuia, *Muzeul Asociaţiunii – Rădăcinile admirării satului românesc."*

Este vorba, aşadar, de Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român prin ai cărei reprezentanţi de frunte s-a luat şi hotărârea înfiinţării „Muzeului naţional al tuturor românilor ciscarpatini", un „muzeu dedicat exclusiv etnografiei româneşti din Transilvania" (p. 9). Nu uităm că populaţia românească din această parte de lume aflată dincoace de munţi, în raport cu Principatele Române unite sub Cuza Vodă la 1859, subordonată administraţiei maghiare, pe atunci în cadrul politic al coroanei imperiale austro-ungare cu sediul la Viena, constituia o comunitate ce număra la acea vreme un „popor de 3 milioane" de suflete, cum scriau într-un apel către public, la 1904, noul preşedinte al Asociaţiunii, Iosif Sterca-Şuluţiu, şi prim-secretarul Corneliu Diaconovici (p. 36). Necesitatea „unei Case Naţionale pentru românii din Transilvania" nu doar că era stringentă şi însemnătatea ei evidentă, la 1897, când secretarul Asociaţiunii le invoca, dar înţelegem din comentariile autorilor cărţii că actualitatea ei este una permanentă, valabilă şi în prezent; altfel, la ce bun acum entuziasmul întemeietorilor şi cu ce rost eforturile încununate anevoios de succes ale autorilor volumului *Muzeul Asociaţiunii*…?

Un emoţionant moment evocat în cartea celor doi autori îl reprezintă organizarea strângerii de fonduri pentru construirea Casei Naţionale, cum la fel de convingător ne apare şirul prelung de donatori de obiecte cu valoare etnografică, arheologică sau istorică, pentru cele două secţii, istorică şi etnografică, preconizate să alcătuiască Muzeul (p. 38). Asociaţiunea a obţinut aprobarea pentru loterii destinate obţinerii de bani, a reuşit colectarea de donaţii patriotice de la băncile româneşti numite „institute de creditare" şi de la persoane particulare, nu doar din Transilvania şi Banat, dar chiar şi de la românii de dincolo de Carpaţi, unde se vindeau şi felicitări de Crăciun răscumpărate în folosul ei. Nu îndrăznim să ne imaginăm rezultatul unei asemenea campanii naţionale de colectare de fonduri demarate în prezent, cum nici nu ne întrebăm unde pot fi văzute astăzi dacă nu toate, măcar cele mai importante din obiectele donate atunci, la finele veacului al XIX-lea, „Museului istoric al Asociaţiunii", aşa cum sunt ele menţionate de cei doi autori: „cartea de rugăciuni a mitropolitului Alexandru Sterca-Şuluţiu şi fluierul lui Avram Iancu" (p. 16), „un autograf al liderului revoluţionar Simion Bărnuţiu" şi „sigiliul lui Avram Iancu" (p. 18), sau „buzduganul lui Horea" (p. 23) – toate pentru veşnicie fiind relicve ale istoriei naţionale. Dacă despre parte din obiectele expuse în cadrul Expoziţiei de la 1905 ni se spune că Asociaţiunea „nu a avut disponibile fonduri suficiente pentru achiziţionarea obiectelor ce ar fi trebuit [şi au fost] expuse" (p. 49), încât curatoarele Expoziţiei inaugurale „la final s-au ocupat de retrimiterea exponatelor către proprietarii lor" (p. 50), nu strica să fie adus la cunoştinţa cititorilor istoricul păstrării acestor relicve materiale ale Neamului, adunate prin donaţii, până în prezent, pentru valoarea lor extraordinară ca documente materiale, tangibile, non virtuale. Chiar dacă, la modul general, autorii precizează că: „În zilele noastre, Biblioteca Judeţeană ASTRA, Muzeul Civilizaţiei Transilvane ASTRA, din cadrul Muzeului ASTRA, şi Muzeul Brukenthal păstrează părţi din colecţiile şi moştenirea lăsată de Muzeul Asociaţiunii, mărturie a poveştii de iubire dintre un Neam şi cultura sa etnografică" (p. 59). Aşa cum, bunăoară, este menţionat faptul că „actul deschiderii şcolilor din Blaj dat de episcopul Petru Pavel Aaron şi datat 18 octombrie 1754" „este păstrat în Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Cluj, Colecţia de documente Blaj" (p. 54). Poate că redeschiderea câtorva săli din vechea clădire a Muzeului Asociaţiunii, de pe frontispiciul căruia au dispărut statuile din piatră, şi urmând destinaţia iniţială, de colecţie vizitabilă a unor obiecte de mare importanţă cultural-istorică, cum cele deja pomenite, ar fi de natură să întărească pentru contemporani şi pentru viitorime ceea ce autorii numesc atât de frumos „povestea de iubire dintre un Neam şi cultura sa etnografică" (p. 8). Ar fi pur şi simplu o revenire, o restaurare *de facto,* mai mult chiar decât aceasta indiscutabil documentar-arhivistică, bibliografică, a rosturilor pentru care Muzeul Asociaţiunii numai laolaltă cu vechea clădire a Bibliotecii a fost conceput şi realizat, împlinindu-şi pe de-a întregul destinul, cu adevărat. Inaugurăm astăzi o nouă carte dintr-o salbă de cărţi. Mâine, am putea astfel inaugura o deplină revenire la normalitate, reînnodând lucrurile acolo de unde au fost rupte, spre a putea inaugura viitoarele cărţi ale seriei începute atât de benefic, cu admirabilă osârdie, de Sorana Maier şi Constantin Necula, în chiar Muzeul Asociaţiunii din al cărui spirit se trag şi ele. Muzeu şi Bibliotecă, îngemănate!

Ar mai fi de menţionat, în folosul cititorului neiniţiat, că *florinul* sau *guldenul* austro-ungar şi *coroana* austro-ungară au circulat o vreme în paralel la momentul istoric evocat în volum. Desfăşurarea demersului pentru strângerea fondurilor necesare, piedicile întâlnite în cale, efortul de proiectare şi construire a *Museului* şi a *Casei de chirie* adiacente sunt descrise cu acribie pentru detaliul bibliografic, specificând stadiul la zi al lucrărilor şi donaţiilor pe întreaga perioadă, fapte documentate din publicaţia oficială a Asociaţiunii care a fost revista *Transilvania* (fondată la 1868 de George Bariţ, unul din întemeietorii Asociaţiunii, împreună cu Timotei Cipariu, la 1861), şi din altele, ori obţinute prin scuturarea prafului de pe bătrâne cronici ale vremurilor, păstrate şi cercetate la Serviciul Judeţean Sibiu al Arhivelor Naţionale. Toate acestea sunt prezentate într-un ritm alert ce dă relatării un aer de roman de acţiune, aceasta desfăşurându-se parcă sub ochii cititorului captivat de stilul frust şi vioi al descrierii evenimentelor.

Capitolul *Anexe* strânge scrisori şi rapoarte interne ale Asociaţiunii, sau adresate autorităţilor, apeluri pentru sprijin financiar, cereri de împrumut bancar, acte de donaţie, programa provizorie şi cea definitivă de organizare a Expoziţiei, Regulamentul Muzeului Asociaţiunii etc. – foarte consistent ilustrate cu reproduceri fotografice ale multelor secţiuni ale Expoziţiei, Bibliotecii etc. – şi împreună cu *Bibliografia* şi conţinutul însuşi al cercetării dau măsura valorii ştiinţifice, documentare, academice, a cărţii celor doi autori.

Se împlinea, prin inaugurarea Muzeului şi deschiderea Expoziţiei, la 19 august 1905, „momentul mult visat de a avea un muzeu dedicat" istoriei poporului român în Transilvania. „Expoziţia urma să fie structurată în trei părţi, A. Partea etnografică, B. Partea istorică, C. Partea culturală, fiecare secţiune având o descriere a domeniilor pe care urma să le acopere". Numai *Partea etnografică* „a fost găzduită în mai multe spaţii ale Astrei, respectiv în opt săli ale etajului I al palatului Muzeului, proaspăt construit, în 12 săli ale internatului Şcolii Civile de Fete a Asociaţiunii şi în trei încăperi ale Şcolii Elementare de Fete a Reuniunii Femeilor Române din Sibiu". Ne putem imagina numai după aceste cifre, ce bogăţie de material etnografic de mare valoare în acel moment şi tot mai mare cu trecerea vremii a fost adunată, sortată şi expusă atunci. Ne ajută reproducerile după fotografiile de epocă, ce sporesc valoarea ştiinţifică/documentară a cărţii. „Astfel, a înfiinţat Asociaţiunea, ca centru cultural al românilor sub coroana Sfântului Ştefan, acest palat al Muzelor", despre a cărui nevoie de a exista vorbea prim-secretarul Corneliu Diaconovici, încă din anul 1895 (pp. 46-49). →

Trei poeţi români din Serbia



Florian COPCEA

Iconoclast prin definiţie, cum adesea este etichetat, **Adam Puslojić** (foto 1) pare să înrămeze în volumul *Exaltare din abis* (Editura 24: ORE, 2019), prin intermediul unor formulări paroxistic-expresioniste, „nişte alte vise/ visând” (*Brusc, imediat*), diferite de cele din *Asimetria durerii* (Editura Proema, 2008). Sunt justificate astfel mai pregnant proiecţiile viziunilor anatomice şi ontologice în abisul fiinţei aflate în armonie cu transcendentul: „Acest ţipăt nu sunt./ Am un alt gând,/ o rază simetrică/ cu neantul cosmic/ (…)/ Abisul meu verde/ mereu va rămâne deschis” (*Poem lăuntric*) şi „Acest nou chip al meu.../ Va avea un mare succes/ la poezie./ O... ştie./ Dar n-am nevoie azi/ de versuri rimate/ toate,/ frate./ Eu scriu cu găleata,/ direct din creier/ spre cer” (*Ars poetica de iarnă*). Alchimia poetică uşor depistabilă în meditaţiile verslibriste privind rosturile şi ubicuitatea luminişurilor existenţiale, plasate perpetuu între real şi ireal, accentuează starea de spirit a unui eu dedublat, claustrat în efemer: „În rest tăcerea e dumnezeiască./ O parte din mine putrezeşte rapid/ şi devine marmore şi bronz uscat/ (…)/ Iartă-mi nemurirea personală” (*Ovidius pre nume*) sau „Fără de umbra…/ steloasă a lui Dumnezeu/ nici-un copac verde/ spre cer nu-mi creşte./ Aşadar, hai să cântăm/ din pietre şi oase, ah/ spre noapte şi stele/ cu degetul alese./ Suntem tot mai departe/ de buricul adevărului/ şi avem de gând doar…/ încă un salt din abis!” (*Încă un salt*). Efectele resemnării poetului în faţa trecerii timpului „din veac în veac” amplifică în conştiinţa sa convingerea că veşnicia este „durere/ şi moarte”: „Am un cap şi un capăt/ potrivit, exaltat bine/ din abis până-n ceruri,/ aproape de cruce./ Aud mersul pământului/ în jurul soarelui dublat/ de încă un soare din/ umbra lui Dumnezeu./ Văd această umbră, cu a mea/ merge îmbrăţişată şi eu.../ devin aşa nevinovat imediat./ Dar, totuşi, om simplu/ şi pur fiind, încă din glie/ mi-am adăpostit capul triplu/ de Iisus astăzi întemeiat” (*Cap şi capăt*). În distihul „Ca poet,/ sunt redus la propriul meu limbaj”, Adam Puslojić, prins în pânza de păianjen ţesută (poetic) între astral şi teluric, va sacraliza o altă metamorfoză a „izgonitului din cer” (*Zboruri*), el, poetul, nefiind numai în lume, ci chiar în fiinţa ei: „Aproximativ/ sunt un poet/ slav şi daco-mut!/ Dacă mă privesc/ în baltă…/ cântarea mea/ la prânz/ Dospeşte./ Cap peste cap,/ inima la suflet,/ ochiul la cer./ S-au dus literele/ sus. Pe acoperişuri./ Ultimul cuvânt/ de mirare –/ nimic nu-mi spune./ Iată-mă, sunt eu” (*Literele sus*).

Convertirea senzaţiilor în imagini, destul de evidentă în poemele din volumul *Exaltare din abis,* indică prezenţa cristalizată a elementelor unei mitologii personale, puternic ilustrată de un livresc caracteristic poeţilor de origine română din Serbia, în rândul cărora Adam Puslojić se dovedeşte a fi un prestidigitator de simboluri ideatice, amintind de Vasko Popa. Deşi poezia lui îşi trage esenţa din multiple transfigurări, ea transmite totuşi o impresie de déjà-vu, legitimând în această împrejurare ideea că ficţiunea, în literaritatea ei, devine verosimilă când este angajată sincretic în real. Infuzia de ludic, alternând cu consistente meditaţii asupra destinului omului prins în vâltoarea timpului, creează sentimentul unei temeinice reflexivităţi. În ciuda unui absurd fragil, pe undeva cu corespondenţă în exerciţiile poetice experimentate de suprarealişti, Adam Puslojić îşi „viscerează” intens logosul, procedeul convertirii biografiei în mit literar apărând destul de frecvent, mai ales în imageriile paradisiace în care se observă nenumărate irizări nichitastănesciene: „Nu-mi vine să cred/ în versuri, în tăcere/ şi durere de tăcere/ aleasă, crudă, limpede/ ca ultimul val/ de Danubius aproape/ ajuns la Ovidius/ în braţe…” (*Lirica magna*). Poeziile lui Adam Puslojić, lipsite de retorism şi stridenţe, valorificând trăiri şi vibrante emoţii imediate, se sublimează în fantezie pentru a rămâne, astfel, conexate la „nobleţea melancolică a meditaţiei lor” (cum afirma Nichita Stănescu). În ultimă instanţă, stihurile lui Adam Puslojić, cele scrise direct în limba română, sunt calea ieşirii din contigent a unui cărturar din Serbia care poartă pe frunte cicatricea lăsată de spinii gloriei: „Ce aveam de spus/ am spus-o./ Ce aveam de scris/ am tot cântat./ Merg mai departe/ la o nuntă poate/ chiar a mea, a noastră/ încă de ieri./ Am devenit un/ adevărat poet/ al neamului nostru/ aproape salvat” (*Uitat şi salvat*).


1


2


3

Modernitatea poeziei **Marianei Stratulat** (foto 2) este susţinută temeinic de formulări şi nuanţări proprii, vizionare şi nu mimetic, cum adesea întâlnim în creaţia tinerilor lirosofi din Voivodina, Serbia. Limbajul poetei vădeşte o fericită asimilare a logosului vaskopopiean, lucru care îi dovedeşte, într-un anumit fel, fidelitatea faţă de paradigma impusă în literatura europeană de autorul *Scoarţei/Kora.* Deschiderea spre complexitatea semantică îi facilitează, aşadar, posibilitatea de a demonstra, programatic, nonunivocitatea sensurilor parasimpatetice pe care înaintaşul său le-a canonizat în po(i)etica europeană: „Necuvântul acesta ar putea fi rostit/ de gura mea sau a altuia,/ dar lasă-l în glorie să mă cheme.// Cu grăitoarea ta voce/ adu-mi necuvântule la malul răbdării literele/ şi alungă lupii netăceri aruncând în foc./ Simţind că i se apropie naşterea/ versul/ îşi leapădă pielea de tigru neîmblânzit.// Poemele încep precum un zid/ de mănăstire să se ridice,/ necuvântule îţi umblă prin oase realitatea:/ vei ajunge să mă îmbrăţişezi” (*Până la sfârşit*); sau: „Un foc lăuntric/ şi creşte şi scade ciclic/ când gura-mi laudă aduce/ mărului furat şi amar şi dulce.// Femeie trecând nesfârşită/ de slavă lipsită/ odată cu cuvintele venind/ şi murind,/ îmi arunc lanţul şi haina/ în visul ce-ţi ascunde taina” (*O poveste*).

În consecinţă, imaginarul Marianei Stratulat stă sub semnul efectelor de incongruenţă produse generos, fără restricţii, de un discurs care ilustrează aleatoriu o realitate recognoscibilă, purtătoare de fiinţă: „Să nu uiţi, îngere:/ slujeşte/ până dincolo de moarte/ trupul acesta/ acoperit cu răni şi cicatrici.// […]// Aminteşte-ţi, îngere:/ să aduni din cenuşă oasele/ amintirilor mele/ şi să risipeşti tăcerea cuvintelor/ care ţin ascuns/ pe cel care trupul/ mi l-a făgăduit crucii” (*Făgăduită*). Cu alte cuvinte, prozopoemele Marianei Stratulat transfigurează neantizarea acesteia, embrionând o conştiinţă lucidă, victimă a avatarurilor culturii româneşti din Serbia, care are totuşi revelaţia unui profund dialog metafizic al Poetului cu sinele său: „Cine sunt eu?/ Eu sunt Eul ce-şi strigă numele/ îndemnat de Celălalt zeu.// Nu am fost umbră/ fiindcă nu am avut umbră/ când am fost venită în poem/ să veghez cum triumfă Eul/ peste un Eu topit în mine însumi” (*Reverberaţii*).

Absorbită de mirajul unui gol sufletesc, pe care nu ni-l explică, din acest motiv nici nu-l putem înţelege, cel mult îl putem intui, poeta se lasă antrenată în jocul trăirilor existenţialiste, al contrariilor şi al irealului, amintind astfel de „materia plângând” a lui Bacovia. Meditaţiile sale asupra creaţiei, existenţiale, copleşitoare, întruchipează, în câmpul ontologic, însăşi sublima stare a poeziei. Din toate acestea poeta îşi extrage, cu o constantă obsesie, evident, materia poetică: „Nedreaptă a fost puternica Isis;/ S-a lăsat răpită/ Şi-n mituri aripile ei/ Arzând/ Hrănesc cuvintele/ Căzătoare.// Îmbătrâneşte timpul – spui –/ Şi ai vrea/ Să presari în nisipul tăcerii, femeie Isis,/ Câte un pic de nemurire” (*Femeia cu aripi*, VII).

Cu precădere, motivele axiale ale poeziei Marianei Stratulat, convertite la o lirosofie postmodernistă, sunt: *timpul, tăcerea, umbra, pasărea, piatra, cuvântul* şi *focul,* toate acesta definite într-o multitudine de ecuaţii, iradiind felurite semnificaţii. Căutările personajului liric, reductibile la realităţi încifrate transcendental în ficţiuni vitrege, se concretizează frecvent în sintagme bogate în valenţe stilistice: „Am sperat că nu voi mai putea renaşte/ pentru a doua oară/ din cenuşa fiinţei mutilată/ de atâta neîncredere, de trădare,/ durere, iluzii şi deziluzii,/ dar/ tăcerii din clepsidră/ i-au crescut aripi şi acestea au început/ să zboare sângerând ca o poezie/ şi atunci nisipul pietrelor/ a început să vorbească” (*Poezia*).

→

Este impresionantă mobilizarea de reprezentanţi ai societăţilor culturale şi comunităţilor româneşti din tot Ardealul, prezenţi la eveniment, a tuturor despărţămintelor ASTREI, precum la fel de admirabilă, mobilizarea bisericilor ortodoxe şi greco-catolice, a contributorilor financiari şi a donatorilor de cărţi şi de obiecte reprezentative pentru „tabloul stărilor poporului nostru”, aşa cum se exprima în discursul de inaugurare a Muzeului şi de deschidere a Expoziţiei Iosif Sterca-Şuluţiu, preşedintele ASTREI. Exemplară, în plan interetnic specific transilvan, rămâne atitudinea înalt umanistă a reputatului fotograf sibian Emil Fischer, „care cu cea mai mare prevenire s'a pus în serviciul Expoziţiunii şi la invitarea comitetului aranjator ne-a procurat o bogată colecţiune de tablouri preţioase” (p. 53).

Serbările Asociaţiunii din anul 1905, au fost un succes deplin, conchide *Raportul despre Expoziţiunea etnografică şi istorică-culturală aranjată în Sibiiu cu ocaziunea inaugurării Muzeului istoric şi Etnografic al Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului romîn (19 August – 14 Septemvrie 1905)*, publicat la „Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiiu, p. 10”: „În total, Expoziţia etnografică şi istorică-culturală a reunit la Sibiu 1327 de expozanţi cu peste 9000 de obiecte şi a fost deschisă de-a lungul a 25 de zile”; menţionând cu justificată mândrie naţională „că şi în ochii popoarelor conlocuitoare am dat o dovadă a vitalităţii şi importanţei naţionalităţii noastre în ţeara ce o locuim” (p. 57). În deceniul cinci al veacului XX, Asociaţiunea a fost desfiinţată (p. 59), mai precis, în anul 1948, în urma refuzului conducătorilor săi, episcopul ortodox Nicolae Popoviciu al Oradiei şi vicarul greco-catolic Pompeiu Onofreiu de la Sibiu, de a include ASTRA în ARLUS (Asociaţia Română pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică). Ea a fost reactivată la începutul anului 1990, printr-o adunare generală, la Sibiu, după 47 de ani, Preot prof. univ. dr. Dumitru Abrudan fiind ales preşedinte al ASTREI renăscute, ce numără în prezent peste 70 de despărţăminte, în Ţară şi în afara graniţelor sale (potrivit wikipedia.org).

Iar dacă unele obiecte cu valoare naţional-istorică inestimabilă, adunate de voluntarii Asociaţiunii din donaţii, şi-au pierdut urma în vâltoarea istoriei, cartea celor doi autori rămâne, cum spuneam din capul locului, una pentru eternitatea, relativă şi ea, a memoriei noastre scrise.



Cărţi şi autori

În viziunea poetei, cuvintele au o lume a lor, care, mişcându-se în spirală, enigmatic, nu pot lăsa liber spiritul să se desprindă de forţa magnetică a versurilor concentrate în adagii incitante şi iluminări cu rosturi sangvine care dezvoltă în pânza imaginarului un epic coerent: „Înainte de a afla despre ecoul cuvintelor/ credeam în căzuta tăcere a strigătului/ înaripat,/ al bobului încolţit de grâu,/ al frunzelor arse într-un ochi de apă.// Mai târziu,/ mult mai târziu,/ am aflat că mierea cuvintelor vrăjeşte/ şi-şi depune mai întâi ouăle/ pe limba de foc a gândului.//(...) Acum cred:/ cuvintele au fiinţă/ şi înfometate cutreieră lumea..." (*Vremea cuvintelor*).

Privită în ansamblu lirica Marianei Stratulat, căpătând aparenţa unor confesiuni vicioase, vulnerabile la excesul de comprehensiune, este marcată, în consonanţă cu vocea eului liric, de decantări gnomice, cuvântul empatizând cu impulsurile de adâncime ale gândul nerostit, captiv înlăuntrul fiinţei: „Nu-ţi aşeza inima în raftul/ cu cărţi.// S-ar putea să fie găsită/ şi cineva să-şi umezească degetele/ şi să-şi rătăcească ochii/ prin pivniţele ei plăpânde.// Atârnă la gâtul imaginar/ al speranţei/ un colier din seminţele devenite argintii/ sub tălpile unui înger/ şi lasă inima/ să revină la ritmul ei normal.// Unde mi-e inima, unde mi-e inima?/ Cine mi-a ascuns-o în cartea cea sfântă/ în care toate literele vorbesc vorbind-o,/ în care toate cuvintele depun mărturie/ mărturisindu-te?// În tot restul vieţii/ ascultă şi întoarce inima/ dăruindu-mi oasele amintirii.// Unde îmi eşti inimă a mea, unde?" (*Cartea sfântă*).

Alcătuirile realului, livrând ciclic discursului arhetipuri repetative, sporite însă în biografism şi în notaţii imediate, prefigurează raţiunea de a fi a poeziei şi, evident, intenţia expresivă a poetei de a-şi potoli setea ancestrală de absolut pe altarul artei. Acuitatea ardentă a stării de beatitudine, generată de o sfâşiere sacerdotală, instaurează transcendenţa în câmpul literarităţii, sublimând ficţiunea în realitate paradisiacă: „Poezia este refugiu/ când laudă, bucură-te,/ aduce nisiposlui strigăt/ care te cheamă acasă.// Şi pe umărul acesta/ pe care se aşază/ pasărea de piatră a uitării/ poartă povară/ poezia.// În plânsetul poeziei/ cei plecaţi/ sunt vii,/ iar Dumnezeu îi învredniceşte cu veşnicie.// Şi iarăşi, bucură-te!" (*Bucură-te*). Cum se observă, aspectul ludico-divin devine un accesoriu necesar întruchipării mesajelor, al decriptării sensurilor şi simbolurilor verslibriste. Din această perspectivă se poate afirma, fără riscuri, că Mariana Stratulat, ivită, să ne înţelegem, din descendenţă vaskopopieană, drept pentru care o putem suspecta de eclectism, are meritul de a sincroniza limbajul şi stilul poetic din literatura din Voivodina la lirica românească în genere.

Mărioara Baba (foto 3, pag. anterioară) ocupă un loc aparte în lirica de expresie românească din Serbia. Aflată sub semnul benefic al lui Vasko Popa, poezia sa, conţinând suficiente resurse pentru exprimarea condiţiei existenţiale a minoritarului în raport cu procesul de asimilaţie căruia trebuie să îi facă faţă, impresionează prin refugiile livreşti într-o realitate în care ,,zile la rând poetul deschide larg porţile/ infinitului/ şi dă fiecăruia ceea ce i se cuvine" (*La şcoala poeţilor*). Astfel s-ar putea justifica inflaţia de imaginar consubstanţială reflexivităţii transfiguratoare. În volumul *Salvatoarea arcă,* apărut în colecţia *O sută şi una de poezii* a Editurii Academiei Române, există atât de multe elemente care susţin prezenţa unei lumi altfel decât cea reală, dominată de ambiguităţi şi angoase, încât ai sentimentul că autoarea, cuprinsă de o spaimă abisală, preferă, spre a-şi proteja eul, să se retragă în arătările transcendentale ale propriei fiinţări creatoare: ,,Cu sinceritatea primului cuvânt/ poetul venerează lumina/ şi sfidează scurgerea timpului./ (…)/ El crede în poezie,/ (…)/ în propriul său chip trecător./ El intră în suflete,/ el îşi încleştează degetele/ în jurul zilelor/ zeilor" (*O clipă din viaţa unui poet*). Descendentă a generaţiei optzeciste (debutul literar producându-se cu *Ape cristaline,* Panciova, Editura Libertatea, 1983), Mărioara Baba şi-a conturat progresiv propria paradigmă, actul creaţiei presupunând atât sondarea tărâmului celor „nevăzute şi nemaiauzite" (*Ipoteză*), cât şi construcţia unui „limbaj universal" (*Umbra lucrurilor*) de factură postmodernistă, esenţial pentru conştientizarea derizoriului şi schiţarea unor universuri paralele: „Simplu, coerent, mecanic, ca şi cum ai stinge/ lumina în dormitor, o umbră, ca o veche/ frescă, mă urmăreşte pas cu pas./ Ar putea fi dublura vieţii mele şi poate/ vrea să ştie cine nu mai sunt,/ de ce mă caţăr, în neştire, pe spirala anilor/ şi mă opresc, o singură dată, la o albă/ floare de crin, ca o stea la o mie de ani./ (…)/ Aş putea fi o stea plutitoare pe râu, spre/ o surdă chemare la ceas nepotrivit, ca să/ nu pot schimba culorile iernii – legământul/ dintre Dumnezeu şi cuvintele ce îşi/ ascultă propriul lor murmur./ Eu sunt Maria trecătoarea,/ cu un stol de porumbei pe umăr,/ un poem îmi veghează veşnicia" (*Dubla fiinţă a naturii*). Uşor de sesizat, în interiorul discursului manierist, expresionist, (auto)reflexiv, în revărsarea şi mişcarea tectonică a cuvintelor ridicate la starea revelatorie de semne poematice, vocea poetei curge precum ,,picătura de gând din abisul sufletului" (*Arcul*) către catharsis: ,,Bune sau rele/ cuvintele sunt personaje pline de voinţă/ şi merită să-şi caute sensul, chiar numai enunţat./ Ca un zmeu îndrăgostit de ochii soarelui,/ sunt gata/ să rostesc adevărate cuvinte de foc" (*Arborele cunoaşterii*). Suspendarea alterităţii creatoarei, cuprinsă în rostiri extatice, presupune căutări exploratorii, labirintice, eliberatoare: ,,Într-un oraş, bogat în laboratoare, înţelepţii/ inventează lumi împodobite cu iubiri;/ Totul se poate vedea născându-se;/ dimineaţa deasupra neobositelor ape,/ murmurul nedesluşit al secundei,/ dorinţele supreme, jucăuşele umbre./ (…)/ Poate chiar mamele munţilor să/ cunoască limitele din gândul pietrelor,/ poate chiar ele să fi plutit, vreodată,/ peste sufletele laminate ale sfinţilor./ Poeţii nu sunt nici ei de neatins,/ limbile lor lovesc, în goană, în mistere,/ dezlegând veacurile desprinse din/ anii-lumină,/ deruta spiritului întreţesut de cuvinte." (*Expansiune*).

Bizareriile ficţiunii, fantezia poetică, obsesiile pentru un timp abulic, „pe care nu l-am trăit" (*Întrebare*), motivele recurente – *umbra, oglinda, clipa, zidul, drumul, pasărea, visul, strigătul, lacrima, tăcerea* ş.a., toate la un loc suprapun efecte şi semnificaţii simbolice. Poeta „experimentează" cognitiv jocul dialogic dintre două voci, consumat „dincolo de singurătate" (*Dincolo de veşnicie*), prima fiind a eului şi cea de-a doua a unui ecou „desprins din urechea delirantă" a trecutului: „Caut vocea ta într-un vis,/ vizibil, existent, de parcă am trăit/ într-o mare spulberată de rechini/ şi putem supravieţui chiar cu moartea/ tot alergând în faţa noastră" (*Duioasa plecare*). Vizionarismul efervescent al Mărioarei Baba, deşi se înscrie, cum am precizat, în siajul lui Vasko Popa, poartă amprenta propriei sale identităţi poetice.

Semn(al) de carte

Marin Iancu, *Teofil Răchiţeanu 80. Dosar de receptare critică,* Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2022

Elaborat din dorinţa de a realiza o imagine cât mai cuprinzătoare a evoluţiei poeziei lui Teofil Răchiţeanu şi a ecourilor acesteia în sfera atât de complexă a liricii moderne româneşti de azi, prezentul Dosar de receptare critică este un semn de cinstire pe care îl aducem autorului *Elegiilor sub stele* la cei 80 de ani împliniţi în luna ianuarie a anului 2023.

În prima sa parte, volumul cuprinde în forma lor integrală peste 200 de texte, studii, articole, eseuri, comentarii, recenzii, evocări şi note de lectură, ai căror autori, poeţi, critici şi istorici literari, eseişti, ziarişti şi publicişti, oameni de cultură şi ştiinţă, reuşesc să contureze personalitatea literară a scriitorului Teofil Răchiţeanu şi perspectiva critică asupra creaţiei sale lirice. (…)

Un spaţiu la fel de important în structura acestei cărţi îl ocupă interviurile acordate de poetul Teofill Răchiţeanu (…), care, împreună cu un grupaj de scrisori şi autografe primite de la scriitori şi prieteni din generaţii şi medii diferite, (…) întregesc la adevăratele sale dimensiuni imaginea unui spirit cuceritor prin francheţe. (Marin Iancu în „Notă lămuritoare", la începutul volumului)

Mariana Istrate, *Poveşti ale vorbelor. Cuvinte şi lucruri,* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2022

Pentru a ilustra succintele consideraţii teoretice de mai sus, voi recurge, în special, la sintetizarea informaţiilor oferite de definiţiile lexicografice şi enciclopedice. Aşadar, îmi propun să realizez, parafrazându-l pe Anton Pann, pentru unele cuvinte care au o istorie ieşită din comun, nişte poveşti ale vorbelor (…) care au ajuns până la noi şi pe care le folosim şi astăzi, purtând cu ele şi o adevărată „naraţiune" a circumstanţelor în care au apărut şi au evoluat.

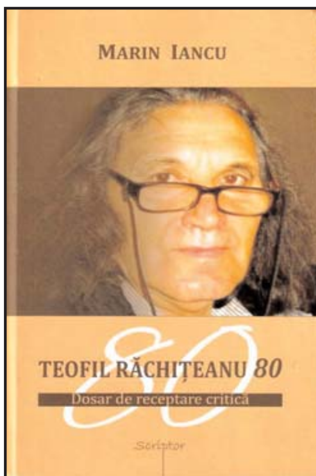
Nu mă voi opri, deci, asupra cuvintelor ale căror origini se pierd în negura vremurilor şi au etimologie necunoscută, ci voi insista asupra acelora care pot fi localizate, în timp şi în spaţiu, tocmai pentru că sunt legate de evenimente sau personaje istorice arhicunoscute. Pentru că informaţiile de acest gen nu pot fi date cu detalii în definiţiile lucrărilor lexicografice, am încercat să îmbin, într-un mod sintetic şi succint, dar accesibil şi atractiv, interpretările etimologice cu cele istorice şi culturale. (Autoarea în „Preambul")

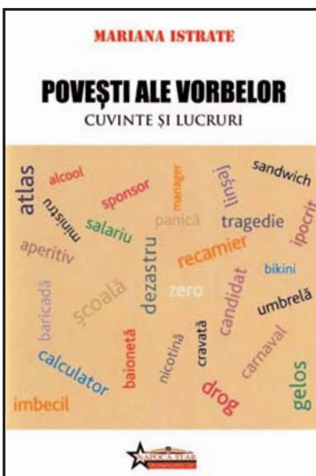
Jidi Majia, *Sarea şi lumina cuvintelor. Despre natura poeziei, Eseuri,* Traducere din limba chineză: Adrian Daniel Lupeanu şi Constantin Lupeanu, Editura Neuma, Apahida, 2022

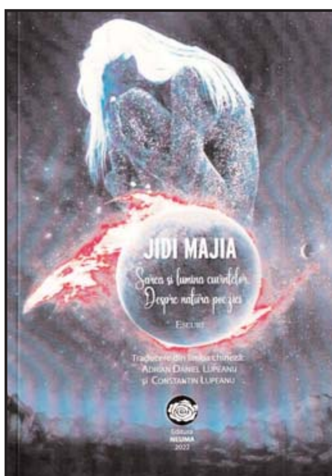
POEZIA. Ea este strălucire în întuneric, şi este totodată întunericul refractat de lumină şi aur. Ea nu este filosofie, pentru că pune sediul speculaţiei pe aripile păsării, iar acea pasăre pluteşte în necunoscut. Ea nu este nici matematică, dar implantează un ochi abstract în corpul ceresc al universului şi, când noi ne uităm la el, nu este decât un număr pe care nu îl putem socoti niciodată. Poezia nu are graniţe. Pentru a-i găsi frontiera, avem o singură cale, şi anume să o conectăm din nou la tradiţia noastră. Tocmai pentru că am crezut întotdeauna că în poezie există o putere necunoscută, sunt atât de fascinat de minunile pe care ni le-a adus. (Autorul pe coperta a patra)

Ion Istrate, *Năsăud, dragostea mea!*, Editura George Coşbuc, Bistriţa, 2022

…Doar epoca automobilului Deimler Benz trecuse, iar turiştii budapestani reintraseră în noaptea de unde ieşiseră la lumină, trăindu-şi momentul lor de glorie, în toamna anului 1940, când au luat instantaneul pe care apoi l-au trimis primăriei maghiare din Năsăud, pentru a fi transmis celor din fotografie. Poză care le-a şi fost înmânată celor doi, viitorii mei părinţi, în persoană, de un slujbaş asudat, îmi închipui, al aceleiaşi administraţii, care şi-a arătat astfel eficienţa şi promptitudinea, calităţi cu care s-a lăudat mereu. Până deunăzi, când au ajuns la lumină masacrele de la Parva şi de la Telciu, ori s-a aflat de rolul jucat de aceeaşi administraţie civilizată şi europeană în primăvara lui 1944, când s-a ocupat cu deportarea evreilor în Germania. Toate acestea, evident, fiind fapte ieşite la lumină după Cel de Al Doilea Război Mondial, când a dat Dumnezeu ca Năsăudul să redevină ceea ce fusese întotdeauna, adică pământ românesc. (Extras din carte, pagina 9.)











Tinere speranţe, vechi obiceiuri



Nicolae MELINESCU

În luna mai se împlinesc şaizeci de ani de la înfiinţarea Organizaţiei Unităţii Africane. Un proiect amplu şi ambiţios ar fi trebuit să-i prezinte lumii o nouă entitate continentală, distanţată de corvezile perioadei coloniale, ivită ca Venus din spuma Atlanticului, a Oceanului Indian şi a Mediteranei, cu un patrimoniu de invidiat: resurse minerale strategice uriaşe, o populaţie dinamică şi avânt revoluţionar.

La intrarea sa în arena mondială bipolară, aşteptau vechii şi mai noii monştri ai unei ordini mondiale sălbatice, dominată de Războiul Rece. Fostele puteri coloniale, în special Franţa şi Marea Britanie, nu jubilau de fericire că le scăpau de sub control teritorii imense, India fiind una dintre cele mai valoroase, şi se subţia ameninţător venitul naţional prin pierderea unor beneficii pentru care nu aveau altceva mai obositor de făcut decât să colecteze, să comande şi să profite. Cu un efort suprem de lipire a cioburilor sparte şi de păstrare a unei aparente continuităţi, Commonwealth-ul şi francofonia au mai calmat suferinţele post-partum. Chiar şi aşa, exerciţiile de imagine nu deveneau credibile pentru că erau minimalizate de doi mari păpuşari, care aveau la dispoziţie un arsenal copleşitor de preluare a controlului politic, economic şi militar al Africii sub-sahariene. Primul, Statele Unite, recupera handicapul provocat de absenţa de la startul împărţirii imensului tort african, ocupat cu exterminarea amerindienilor, cu importul de sclavi, cu o revoluţie la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi cu un război, câteva decenii mai târziu, împotriva fostului imperiu stăpânitor. Al doilea, Rusia sovietică, ocupat şi el cu războaiele împotriva otomanilor, cu o revoluţie bolşevică şi cu două războaie mondiale, a descoperit într-un târziu şansa unică de cucerire, nu prin forţa armelor, a unei imense zone de influenţă nesperate în contextul triumfalist al decolonizării, ordonat inutil şi ineficient de Naţiunile Uite în două decenii succesive. Scopul acestor etape era să grăbească emanciparea entităţilor independente. Divorţul ideologic dintre Moscova şi Beijing a ciuntit expansiunea sovietică şi a introdus şi în mişcările de eliberarea naţională din zona sub-sahariană varianta ultra-ortodoxă a comunismului – maoismul. Protagoniştii majori din prima linie – seniorii francezi şi britanici şi aspiranţii sovietici şi americani – s-au pus rapid pe treabă. În acest mediu animat al unei curse contracronometru, România a valorificat şansele de nişă atunci când doi se ceartă... „Cunoştinţele noastre [ale românilor, n.m.]despre continentul negru sunt mai bogate şi mai vechi decât se ştie în general. Relaţiile comerciale, cel puţin, datează de sute de ani şi sunt menţionate în diferite izvoare, începând cu descrierea călătoriei lui Paul din Alep prin Ţările Româneşti, la mijlocul secolului al XVII-lea, şi cu *Descriptio Moldavie* a lui Dimitrie Cantemir (1714).” (Mircea Anghelescu, *Călători români în Africa,* Editura Sport-turism, Bucureşti, 1983, p. 5)

De prin 1960, diplomaţia Bucureştiului a pornit într-un marş african cu pas măsurat, fără excese şi fără discriminare de regim, având ca scop principal accesul la resurse şi la pieţele emergente. Aşa a consolidat relaţiile cu socialismul ghanezului Kwame Nkrumah (mort la Bucureşti în 1972), cu militarismului nigerian, cu imperiul etiopian sau cu dictatura zairezului Mobutu. Din punct de vedere economic, strategia românească în Africa a funcţionat, pentru că experţii români în comerţ exterior nu au plecat la cumpărături cu mâna goală, ci au oferit garanţia unor investiţii comune prin societăţi mixte, organizarea şi funcţionarea unor mari şantiere strategice, cum a fost complexul de captare a apei potabile pentru capitala Zambiei, Lusaka, şi burse în universităţile româneşti pentru noile elite profesionale africane (aproximativ 65 de mii de absolvenţi între 1967 şi 1980, potrivit statisticilor de la acea vreme ale Ministerului Învăţământului).

Neoimperialismul celor două noi sfere de influenţă – americană şi sovietică – a fost nu numai un mediu toxic de spoliere a noilor state independente, ci şi cadrul de cultivare a tiranilor diminutivi căţăraţi în vârful piramidei puterii, toleraţi şi subvenţionaţi generos de cei doi hegemoni globali de dragul menţinerii lor în propria sferă de influenţă. Aşa a devenit Organizaţia Unităţii Africane un club al dictatorilor pe viaţă, garanţii respectării intereselor americane, sovietice, britanice şi franceze în zona sub-sahariană.

Sfârşitul secolului al XX-lea a însemnat şi pentru ţările sale un prag istoric de reformare. Nimic spectaculos, dar semnele unei schimbări au devenit evidente. Lovitura de începere a fost dată de Africa de Sud odată cu eliberarea lui Nelson Mandela din închisoare şi cu alegerile multirasiale care au pus capăt apartheidului. Dincolo de simbolistica politică a evenimentelor, ieşirea sud-africanilor de sub embargourile internaţionale a dat un impuls necesar pentru transformarea relaţiilor dintre statele continentului şi din interiorul acestora. În luna mai 1999, Declaraţia de la Sirte (Libia) anunţa înlocuirea Organizaţiei Unităţii Africane cu Uniunea Africană, compusă din cincizeci şi cinci de ţări. După stingerea treptată a provocărilor Războiului Rece, au apărut altele noi, legate de contextul internaţional şi de globalizare. Confruntarea şi descurajarea guvernelor nedemocratice care domină în continuare în Camerun, Uganda, Guineea Ecuatorială, Ciad sau Congo, migraţia ilegală, traficul cu droguri, arme şi persoane au fost procese destabilizatoare care au muşcat dureros din ambiţiile de modernizare ale Uniunii.


Chino Obasi - NIgeria

O contribuţie fundamentală a sud-africanilor în asumarea rolului şi a titlului de locomotivă politică şi economică a continentului a fost lansarea în iulie 2001 a Noului Parteneriat pentru Dezvoltarea Africii – NEPAD, acronimul englezesc – concept să concentreze o viziune atotcuprinzătoare pentru cadrul politic necesar cooperării şi integrării ţărilor sub-sahariene într-un mecanism dinamic de modernizare. Ca mai toate organismele inter-guvernamentale, şi noul proiect s-a bucurat de o primire entuziastă a celor care aşteptau schimbarea. În 2002, prin declaraţia de la Accra, însă, reprezentanţi ai lumii academice şi ai societăţii civile au respins planul panafrican din cauza marginalizării sindicatelor, a ONG-urilor şi a organizaţiilor religioase faţă de mecanismul decizional. Criticii cei mai severi, între care fostul preşedinte senegalez, Abdulaye Wade, au acuzat NEPAD că a devenit o nouă „maşină de vorbe”, care cheltuieşte sute de milioane de dolari şi nu realizează nimic. Susţinătorii şi-au exprimat, însă, convingerea că Parteneriatul este un punct de pornire principal, iar în 2007 şi 2008, reuniunile la cel mai înalt nivel ale membrilor săi au susţinut argumentat includerea sa între documentele fundamentale ale Uniunii Africane.

Important în actuala conjunctură nu este succesul unor iniţiative panafricane, ci atmosfera pe care o declanşează. Un nou val de activişti, de personalităţi publice animă lumea încă dominată de elefanţii conducerii eterne: camerunezul Paul Biya, la putere din 1982, ugandezul Yoweri Museveni, preşedinte din 1986, şi guineezul ecuatorial Teodoro Mbasogo, preşedinte din 1979. Este un drum greu şi lung pentru eliberarea ireversibilă de sub paternalismul „tatălui naţiunii”, dar o nouă generaţie îşi face tot mai puternic simţită prezenţa. Dezvoltarea comunicării globale prin platformele digitale şi prin reţelele sociale a provocat o apropiere a noilor elite de mersul timpului lor. Tineri de aproximativ treizeci de ani nu mai regăsesc repere identitare în perioada post-colonială a Războiului Rece, în timpul celor peste o sută şaizeci de războaie civile, şi de pe vremea celor 96 de lovituri de stat. După ce au studiat în universităţi de prestigiu din toată lumea şi au fost expuşi culturilor extra-continentale şi corporatiste, ei trăiesc la intersectarea unor modificări masive de statut individual şi naţional, care dau speranţe pentru consolidarea începuturilor democratice. William Gumede, profesor şi analist sud-african constata: „Ceea ce se întâmplă permite un optimism sălbatic... Întrebarea majoră este, cum îi sprijinim pe viitorii tineri conducători.” (select.timelive.co.za/authors/william-gumede, accesat 8 ianuarie 2023) Pentru că pericolele persistă! O primă ameninţare vine dinspre partea beizadelelor. Deşi controlul puterii începe să le scape printre degete, elefanţii guvernării infinite nu sunt dispuşi să renunţe cu totul la privilegii şi îşi împing fiii în posturi pregătitoare – miniştri, secretari de stat, şefi de corporaţii naţionale şi transnaţionale – gata să preia din mers conducerea. Nu este doar o mişcare provocată de orgoliu. Este mai curând un calcul şi o precauţie, pentru ca în cazul în care decad din înaltele dregătorii şi-şi pierd imunitatea să nu poată fi chemaţi în faţa unor instanţe democratice ca să dea socoteală pentru abuzurile, crimele şi malversaţiunile care i-au menţinut în funcţie ani de-a rândul.

Abandonarea patriarhilor este anevoioasă. Conducătorii aflaţi încă în exerciţiu mai beneficiază şi acum de fidelitatea unor organizaţii politice conservatoare, a unor structuri militare influente, a unor servicii secrete şi a unor corporaţii internaţionale ale căror interese le-au protejat cu sfinţenie. Mai devreme sau mai târziu, mai lent sau mai rapid, schimbul între generaţii avansează inexorabil şi nu numai în dictaturile muribunde. În Africa de Sud, Jakob Zuma şi-a încheiat cu un an mai devreme al doilea mandat de preşedinte umilit de procesele de corupţie, viol, fraudare a banului public. Un prim exemplu cu forţă evocatoare pentru atmosfera reformatoare.

În Uganda, Robert Kyagulanyi Ssentamu, zis şi Bobi Wine, 36 de ani, cântăreţ pop, are o susţinere copleşitoare în rândul electoratului tânăr care l-a ales şi membru al parlamentului. „Puterea oamenilor este mai mare decât oamenii puterii” (freiheit.org/sub-saharan-africa/ hon-robert-kyagulanyi-ssentamu- bobi-wine-honoured-freedom-prize), declara el la ieşirea din închisoarea deţinuţilor politici a regimului Museveni. Diane Rwigara, contabilă, 38 de ani, l-a criticat pe preşedinte Ruandei, generalul Paul Kagame, pentru politica autoritară şi pentru destabilizarea regională în conflictul cu Congoul democratic. A fost băgată la puşcărie fără proces. Fostul contra-candidat la prezidenţialele din Zimbabwe, Nelson Chamisa (41 de ani), conducătorul Mişcării pentru Schimbare Democratică a contestat rezultatele scrutinului care l-a reconfirmat în funcţie pe preşedintele Mnangagwea (76 de ani) provenit din rezerva de cadre a fostului dictator Robert Mugabe. Acelaşi analist William Gumede, citat anterior observa: „Societăţile africane rămân patriarhale, dar baza populaţiei este tânără şi de aceea are loc o ciocnire în politică, în cultură şi în tradiţii”.

Media de vârstă a celor cincizeci şi cinci de conducători africani în funcţie este de 62 de ani, în timp ce media de vârstă a întregii populaţii de aproape un miliard şi jumătate de oameni este de aproximativ 18 ani. Chiar şi în interiorul noului val, există pericolul ca unii tineri lideri să eşueze în siajul bătrânilor conservatori. În Africa de Sud, Julius Malema, de extremă stângă, se răsfaţă în anturajul fostului preşedinte contestat Jakob Zuma. Profesorul Nic Cheeseman avertiza: „Mereu ne entuziasmăm în faţa tinerilor pentru că ştim ce înseamnă tinerele state africane... dar cercetările arată că de multe ori tinerii revoluţionari ajung să fie miniştri şi să fie înghiţiţi de maşinăria guvernamentală într-un fel sau altul. Până la urmă sunt racolaţi.” (journalofdemocracy.org/articles/african-elections-as-vhicles-for-change/, accesat 8 ianuarie 2023) Numai entuziasmul şi energia celor din noul val de politicieni nu sunt suficiente pentru o modificare structurală a mentalităţii electoratului plasat mai ales în zona rurală, ocupat cu agricultura de subzistenţă. Sigur că nou-veniţii pot să influenţeze filosofia politică, dar pentru aplicarea unor reforme este nevoie de mecanismele comunicării în teritoriu, care să ajungă şi să-i convingă pe fermieri, pe femei, pe vraci, pe şefii de trib sau pe cei din sfatul bătrânilor.



La pas prin satul global



Jurnal de Thailanda (IV)

Paula ROMANESCU

Se apropie ora vernisajului. Vin gazdele româneşti cu lecţia ospitalităţii ancestrale bine asimilată. Apar curând şi primii invitaţi şi foarte curând spaţiul generos devine neîncăpător.

Domnul ad-interim face prezentările. Mi se dă cuvântul, vorbesc succint despre poezia românească ilustrată grafic prin prezenta expoziţie, despre cele trei cărţi traduse de mine în limba franceză – Eminescu, Blaga, Arghezi, ilustrate de graficiana mea fiică, între care şi volumul original de poezie *N'insistez plus!/Nu mai insistaţi!*, beneficiar şi acesta al ilustraţiei semnate de aceeaşi graficiană, îmi permit să sugerez onoratei asistenţe să nu se lase derutată de titlul cărţii şi să… *insiste* totuşi a răsfoi amintitele volume… Delicata doamnă Ghiţulescu face oficiile de translator, eu o… scurtez fiindcă dinspre salon adiau arome de sărmăluţe şi cârnăciori afumaţi. Cineva din spate îmi întinde o foarfecă mărişoară cu care ar fi trebuit să tai eu panglica lată cu fundă în formă de trandafir – semn că expoziţia este deschisă şi vernisajul gătat. Altă foarfecă îi este înmânată reprezentantului României. Să taie şi el!? De parcă eu n-aş fi în stare să ghilotinez singură condamnata bagatelă!…

Iată-ne gata de atac, ţinând amândoi zdravăn de o parte şi de alta a fluturelui panglicii. Taie dânsul cu delicată uşurinţă (*repetitio est mater studiorum!*), tai şi eu cu hotărâre şi rămân cu funda în mâna stângă şi cu foarfecele în dreapta, asistenţa aplaudă, mi se pune la picioare un coş de flori căruia, gândesc, i-ar sta mai bine ca piesă de muzeu cu geam de protecţie anti-furt. Publicul se îndreaptă spre a vedea mai de aproape lucrările. Vernisajul era deschis.

Tânărul asiatic care-mi dăduse foarfecele mă urma cuminte (de parcă era acel *Cătălin, viclean copil de casă ce umplea cupele cu vin mesenilor la masă*… iar eu împărăteasa fără rochie cu trenă), ţinând ceremonios tava pe care odihnea acum doar o singură foarfecă (cine cunoştea ritualul, ştia ce are de făcut, eu…), doar-doar m-oi îndura să-i restitui obiectul tăietor şi împletitura panglicii pe care-o ţineam ca pe un trofeu de vânătoare regală, neştiind de fapt ce să fac cu ele… I le-am încredinţat totuşi. Taman la timp! A trebuit să tot strâng la mâini, să nu-mi şterg surâsul din privire şi de pe buze, să răspund la multele *congratulations* cu care m-au… gratulat invitaţii.

La cincisprezece din cele patruzeci de lucrări de pe simeze apăruse deja un fluturaş în colţul din dreapta, semn că fuseseră… adjudecate. Dar o singură lucrare – *Singurătate,* adunase trei cărţi de vizită în colţul drept. Se vede treaba că e multă singurătate în lume. Sper să nu fiu nevoită să organizez licitaţie… Primul venit, primul servit şi, ocolească-l singurătatea! Numele său – Inariame G. de Leon. Leul şi-a luat partea… Joseph de Ubaldo, reprezentant al Firmei Phils la nu ştiu care Salon de Invenţii şi Inovaţii, şi Marfaliza Mirpuri de la M.A.E. al Filipinelor, au trebuit să se orienteze spre alte lucrări. Madam Ubaldo, amabilă şi generoasă, zice că s-ar mulţumi şi cu o copie a *Singurătăţii.* Săraca! Ce-o fi vrând să-mi dea de înţeles? N-avem copii ale lucrărilor expuse! Doar unicate.

După câteva momente, peste toată hărmălaia, răsună imnul ţării gazdă, apoi revoluţionara chemare românească *Deşteaptă-te, neamule!* Cânt şi eu cu entuziasm: *Acum ori niciodată!...*

Urmează discursuri protocolare. Trăiască-ne prietenia şi prietenii din toate-ale lumii meleaguri! La glăsuirea gravă a trimisului Vaticanului, parcă a pogorât peste întreaga suflare răcoarea unui tânguios glas de clopot. Îi răspunde cu grai de linişti salba de mănăstiri din Moldova de pe simezele expoziţiei. S-o auzi până la Vatican sunetul de clopot de la Putna Marelui Ştefan, clopot sfânt chemător la pace peste lume aşa cum şi-a dorit Măritul Domn al Moldovei, pe care Papa Sixt al IV-lea l-a numit „atletul creştinătăţii", pentru că a stat singur în fruntea oastei sale de moldoveni destoinici, de strajă la porţile Europei, apărând-o de oştile otomane cu preţul unor uriaşe jertfe dintr-ai noştri, şi nu pentru că ar fi vrut el să facă… atletism pe marele câmp al creştinătăţii!

Acum ori niciodată, cânt! Vreau altă soartă. Sus cupa de şampanie! Un diplomat spaniol, cu graţie diplomatică, îmi spune că am glas frumos… Ambasadorul Franţei îmi spune, cu graţie franceză, că sunt frumoasă… Eu nu mai cânt, surâd. Aş râde în hohote, dar mi-e teamă să nu se facă ţăndări cupa din mâna mea. Un altul din lumea arabă, pe al cărui inelar parcă gâlgâia tot petrolul dintr-un puţ de diamante şi petrol, tăcea adânc grăitor privindu-mă cu nişte ochi de tăciune cu miez de foc (ce repede se aprind unii din senin, pălălaie – foc de paie!). Dau gata şampania din cupa cât o nucă (era o înghiţitură!) şi întind mâna după o alta care-mi făcea cu ochiul de pe tava argintie a unui *serveur.* Spaniolul mi-o ia înainte, apucă două cupe cocostârc, îmi întinde una, închinăm nu ştiu pentru care împlinire, beau puţin (ca o doamnă, nu?) şi încep să cred că sunt frumoasă. Arabul sărută buza unui pahar cu suc de fructe. Allah (sau Mahomed!) e cu ochii pe el. El, cu ochii în căutarea ochilor mei. Dacă voi continua aşa, n-ar fi de mirare ca şampania să mă convingă că sunt superbă şi că locul meu n-ar fi printre aceşti oameni obişnuiţi. Vai, şi tocmai acum niciun concurs de frumuseţe!



Rosidi Semail-Rossem - Malaezia

La tăvile cu sarmale – mare înghesuială internaţională. Lângă drapelul României – un vultur sculptat în gheaţă (ca să amintească de iarna de la noi?) şi flori roş-galben-albastre pe un „pat" de orhidee albe şi crenguţe de brad.

Încet-încet (ce repede trece timpul când ţi-e bine!), lumea începe să se retragă. Nicio minune nu durează decât atât cât se cuvine.

Când ajung în camera mea, chipul din oglindă îmi arată că am întârziat în plină minune mai mult decât trebuia. Cine o fi palida arătare? Nu-mi răspund. Intru sub ploaia biciuitoare a duşului – învii ca să adorm uşor. Pe culoar – body-gardistul la datorie. Ce mare sculă o fi cazată pe aici de trebuie să-i fie păzit body-ul zi şi noapte, mă întreb (nu pentru că m-ar interesa!) şi mă las somnului.

În dimineaţa zilei de 2 decembrie găsesc lucrările mutate într-un alt salon, tot la parter, salonul mare în care avusese loc recepţia fiind acum pregătit pentru un simpozion despre afaceri.

Lumea este în permanentă mişcare. *Les afaires sont les affaires – Afacerile sunt afaceri.*

Rămân „lângă" Adina ca să nu-i fie urât singură… Din când în când intra aici câte un vizitator cu priviri absente, cei mai mulţi grăbiţi din cale-afară. Încotro, lume?

Pe înregistrătorul telefonului din cameră – patru mesaje de la cei care îşi doreau câte-o lucrare. Deseară voi avea şi eu cu ei întâlnire de afaceri… Tot în aceeaşi seară, urmează să merg împreună cu ai noştri diplomaţi, îngerii mei păzitori, la o altă recepţie, dată de Ambasada Emiratelor Arabe, la hotelul *Intercontinental.* Lux orbitor, lume-lume toată bună din toată lumea… Îi recunosc pe unii invitaţi, şi sunt recunoscută. Ne zâmbim, ne salutăm, imnuri, discursuri, drapele, flori, pahare, farfurii… Vai, viaţa de diplomat nu-i deloc uşoară, aveam eu să înţeleg după numai o săptămână de stat pe acolo, dacă într-un atât de scurt răgaz a trebuit să iau parte la trei recepţii, să străng mâini, să zâmbesc, să beau (nu obligatoriu!) şi să degust fel de fel de bucate până la a ajunge să mă leagăn ca o gâscă îndopată care a pierdut măsura şi consistenţa dumicatului…

Când am înţeles cum se procedează pentru a rămâne în relaţie prietenoasă cu cântarul, a trebuit să plec. Vă spun totuşi secretul dacă, Doamne fereşte, vă treziţi invitaţi din recepţie-n recepţie: începeţi prin a ronţăi fructe. Pentru restul „ofertei", stomacul îţi dă singur de veste că nu mai poţi conta pe bunăvoinţa lui. Aşa am mâncat şi eu – plebee rudă cu cei din regatul stră-stră-strămoşesc al celor care, ignorându-l pe Darwin, refuză în prezent să se mai preschimbe-n oameni. Mi-am pus în farfurie o porţie zdravănă de ananas, căpşuni, mango, le-am stropit cu o boare de vin alb (or fi fermentat cumva fructele de era să mă fac „mangă"?) şi m-am simţit ca în Paradis. Pentru care merit? Pentru care vină?

Înainte de plecare de la emirata recepţie, am fost invitată împreună cu însoţitorii mei (o spun de parcă eu aş fi fost ambasadoarea României şi Dl Ad-Interim cu doamna sa mă urmau fiindcă aşa cerea protocolul) să facem o fotografie cu Excelenţa Sa Domnul Ambasador al Emiratelor. Necunoscând eticheta, m-am plasat între cei doi domni, doamnele lor rămânând... extreme. Emirate, Emirate, dar ce mirare trebuie să fi fost pe cei care credeau că nu se mai pot mira de nimic, că eu eram centru... înaintaş!

Ce frumoasă e Manila noaptea! Circulaţia pe străzile ei – adevărată calamitate pentru cei grăbiţi, mie îmi îngăduie să admir peisajul urban şi să încerc să pricep cum este cu eterna dilemă dintre a fi şi a avea. Îi înţeleg pe bieţii bogaţi că sunt nevoiţi să se deplaseze cu helicopterul...

Pe străzi există şi semafoare, dar numai de decor, poate, fiindcă aici fiecare circulă cum îl taie capul. Celor de la volan semnalizarea nu li se pare nici obligatorie, nici firească, nicidecum necesară, maşinile o cârmesc în toate sensurile de mers, se formează *embouteillages* de toată minunea, toată lumea e fericită de să pleznească, nu alta! Dar nimeni nu mai vrea să meargă *per pedes* – accesoriile acelea anatomice cu care l-a înzestrat Creatorul pe al Său creat după chipul şi asemănarea Sa, cât să se poată şi el vântura de acolo-acolo prin Paradis şi să studieze legea gravitaţiei universale *avant Newton,* până i-a explicat-o Eva în legea ei! Omul modern are în loc de picioare pneuri şi, în locul corului de îngeri pentru încântarea urechilor, ţipătul strident al claxoanelor pe suav fundal de murmur al ţevilor de eşapament. Cartierul rezidenţial este însă o minune: străzi largi, reşedinţele privilegiaţilor înconjurate de grădini, aranjamente luminoase de o ingeniozitate nemaipomenită, jocuri de ape, cascade rostogolindu-se pe trepte în formă de scoică, copaci cu tulpina îmbrăţişată de râuri de lumini multicolore, brazi năuciţi de puzderia de beculeţe care transformă cetina lor verde în pulberi de aur şi perle sidefii.

La Manila (am aflat, am văzut, spun!) există cea mai mare piaţă de perle naturale din lume. Dacă tot sunt bogată (dolăreii primiţi până acum pe cinci lucrări sunt de natură să mă facă să-i dau cu tifla lui Rockefeller!), nu pot să-mi refuz plăcerea de a merge şi eu la Piaţa cu… pomul lăudat. Îmi spun doleanţa alor mei şi răspunsul primit de „vom vedea", eu îl traduc prin „s-a notat, să căutăm portiţa posibilă în agendă. Deocamdată…"

La hotelul meu, cu fiecare intrare/ieşire în/din cameră, mă salută ceremonios body-guardul (săracul, ce meserie ingrată!). Îi răspund de fiecare dată surâzând şi eu, dar, când vin „acasă", abia aştept să mă arunc sub duş, să beau un ceai şi să dorm în patul vast, mai mult larg decât lung.

Pe telefon, un mesaj de la doamna Adeli Passacola (o fi rudă cu Passacaglia lui Bach?) cum că va trece mâine dimineaţă să ia o grafică. Să treacă! Aici sunt. Dar să nu întârzie, fiindcă la prânz „avem" invitaţie la Madam Helena Benitez – Preşedinta Confederaţiei Femeilor, o cochetă fără vârstă (că doar nu şi-o fi uitat anii!), clientă veche şi statornică a Institutului de Geriatrie „Ana Aslan" din România noastră veşnic tânără şi ferice…

Doamna Passacola nu vine la ora stabilită (punctualitatea nu-i punctul forte nici pe aici). Îi las mesaj la recepţie să mă caute pe seară.

(Va urma.)



Constantin Brâncuşi, o arhitectură a spiritualităţii



George Dan ISTRATE

Sculptura este, fără îndoială, una dintre cele mai dificile arte, deoarece ideile, odată ce se nasc în mintea sculptorului, capătă valoare doar în momentul în care se concretizează. Procesul materializării necesită, pe lângă talentul şi pasiunea autorului, materiale adecvate, timp şi resurse materiale care, de multe ori, constituie obstacole greu de depăşit. Cum spunea chiar Maestrul: „Lucrurile nu sunt greu de făcut. Greu este să te pui în starea de a le face.” Asta înseamnă că, pe lângă idee şi dorinţa de a lucra, sculptorul are nevoie de un bloc de marmură sau de piatră, de unelte adecvate, de un acoperiş deasupra capului, de timp şi de linişte interioară. Pe de altă parte, pentru a da trup ideii, artistul trebuie să lucreze ca un compozitor care scrie o simfonie. De îndată ce ideea prinde contur, printr-un desen sau un model, artistul-compozitor trebuie să-şi suflece mânecile, să-şi pună şorţul de lucru şi să devină ceea ce se cheamă un artist-artizan. Cu alte cuvinte, el trebuie să se transforme în „sclavul” sau în „prizonierul” propriului proiect. În această ordine de idei, aş sugera să ne amintim de celebrii „prizonieri” (*Prigioni*) florentini ai lui Michelangelo, care „îşi trag energiile extraordinare din starea lor neterminată, de parcă ar fi fost prinşi în actul primordial de a se elibera din închisoarea pietrei brute, într-o luptă epică împotriva haosului”. (1)

Aşadar, procesul de a concretiza, de a da formă ideii necesită sacrificii, efort şi sudoare, adesea, nu neapărat în sens metaforic, chiar sânge... Sculptorul, când loveşte dalta cu ciocanul, este un sclav... Dar un sclav fericit, pentru că are privilegiul de a încerca să-şi elibereze constructiv energiile creatoare. Căutarea şi cercetarea făcute cu scopul de a exprima un concept sunt atributele libertăţii.

Fotografiile pe care Constantin Brâncuşi le-a făcut de-a lungul vieţii sale, în atelierul din Impasse Ronsin, mărturisesc viaţa simplă a sculptorului. O smerenie asumată, complexă, trăită cu intensitate. Blocuri de piatră, coloane, unelte şi el, creatorul Brâncuşi, mereu în haine de lucru... Un *homo faber* surprins de obicei într-o scurtă pauză, aşa cum îl vedem într-o fotografie celebră. Aproape că simţi în aer mirosul prafului de piatră cioplită sau mireasma proaspătă a lemnului tocmai cioplit. Şi simţi fericirea de a lucra, de a-şi pune mintea şi mâinile la treabă (aşa cum spunea Michelangelo: „la mano che ubbidisce all'intelletto”), fericirea de a trudi a meşterului mânat de dorinţa de a dărui lumii ceva miraculos... În acest ambient, *Coloana Infinitului* apare ca axă centrală a universului în care sculptorul lucrează animat de bucuria de a fi, de a exista, de a trăi. O bucurie aproape copilărească, concretizată, însă, în forme mature, perfect echilibrate, adevărate „jucării” pentru suflet.

Cum am mai spus şi în alte ocazii, a vorbi despre Brâncuşi reprezintă un risc şi o provocare, deoarece opera sa nelinişteşte şi invită privitorul la meditaţie. Tăcerea este atmosfera cea mai potrivită în care se cuvin contemplate operele artistice lui Brâncuşi, deoarece cuvintele, adesea, nu reprezintă un suport suficient de limpede pentru comunicarea trăirilor apărute în faţa sculpturilor sale, care sublimează şi esenţializează totul. Tocmai de aceea, cred că este mai uşor să vorbim despre vocaţia bucuriei în opera sa. Bucuria de a fi, care devine bucuria de a face, bucuria de a închide în formă esenţe primordiale, pentru a le oferi lumii, oamenilor, copiilor eterni. Lumina, aerul, zborul, apa, misterul feminin devin subiectele de meditaţie personală, stârnite de contemplarea operei brâncuşiene. Artistul nu face decât să tensioneze misterul acestor miracole care, toate, prezumă o divinitate percepută ca principiu întemeietor. Aproape fără să vrea, în contemplarea operei brâncuşiene, oricine poate fi pus în situaţia de a face o asociere cu afirmaţiile lui Lucian Blaga din poemul *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii,* din volumul *Poemele luminii* (1919).

Asemenea altor sculptori, Constantin Brâncuşi a înţeles şi profunda legătură dintre sculptură şi arhitectură. Afirmaţia sa, după care „arhitectura este o sculptură locuită” subliniază această realitate şi poate deveni punctul de plecare al unui studiu. Din păcate, proiectele maestrului, în acest sens, nu s-au materializat. O excepţie ar fi ansamblul de la Târgu Jiu, de considerat ca atare doar într-o anumită măsură, deoarece *Poarta, Coloana* şi *Masa tăcerii* sunt elemente specifice arhitecturii. Realităţi pe care artistul le adoptă şi le interpretează în cheie sculpturală, deşi e straniu că niciunul dintre cele trei elemente ale ansamblului nu are un soclu. Ca atare, soclul lor devine chiar pământul, fapt care poate duce la ideea că, din punct de vedere al genului artistic, ansamblul de la Târgu Jiu trebuie să fie plasat undeva între sculptură şi arhitectură.



Harley Liao - Taiwan

Un proiect mai puţin cunoscut al Maestrului este *Templul din Indor,* conceput la cererea Maharadjahului din Indor, ca mausoleu care urma să adăpostească cenuşa defunctei sale soţii. Prinţul indian cumpărase, în 1935, trei păsări de la Brâncuşi, aşa cum ne spune inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan, prieten şi colaborator al maestrului în realizarea ansamblului de la Târgu Jiu. Sculptorul, în cazul acestui proiect, ar fi fost pus în situaţia de a deveni arhitect. Iar rezultatul ar fi fost una dintre cele mai spectaculare lucrări din istoria arhitecturii, dacă proiectul s-ar fi realizat. Mărturia inginerului Gorjan este şi azi utilă pentru o reconstrucţie virtuală a templului. Putem afirma fără riscuri că Brâncuşi nu punea niciun fel de barieră între arhitectură şi sculptură. Spaţiul funcţional al ansamblului arhitectural ar fi trebuit să aibă forma unui ovoid, iar accesul era conceput a se face prin subsolul clădirii, pentru a nu afecta perfecţiunea ovoidului. În interiorul respectivului ovoid, proiectul prevedea un bazin patrulater cu o oglindă de apă, în jurul căruia erau poziţionate cele trei păsări. Un orificiu urma să asigure sursa de lumină, care trebuia să cadă într-un anume loc, într-un anume moment al anului, la fel cum se întâmplă în templul de la Abu Simbel. Din păcate, proiectul nu a fost realizat, din raţiuni care nu sunt nici azi foarte clare. Dacă templul din Indor ar fi devenit realitate, cu siguranţă ar fi fost apoteoza operei lui Brâncuşi, alături de complexul de la Târgu Jiu.

Momentul în care Brâncuşi medita asupra posibilităţii realizării unor lucrări sculptural-arhitectonice este cel în care operele sale ajungeau să fie expuse în Statele Unite. Există mai multe mărturii legate de unele proiecte nerealizate, dar imaginate la New York şi la Chicago, care probează aserţiunea după care *locuirea în formele lui Brâncuşi ar fi fost posibilă.* Legat de aceste planuri, într-un interviu realizat în toamna anului 1926 de către Flora Merrill, pentru cotidianul american *New York World,* maestrul spunea: „Mi-ar plăcea să-mi fac *Coloana* în Central Park (New York). Ar fi mai mare decât orice altă construcţie, de trei ori mai mare decât obeliscul vostru din Washington, cu o bază de lăţime corespunzătoare – şaizeci de metri sau peste. Ar fi făcută din metal. În fiecare piramidă ar exista apartamente şi oamenii ar locui acolo, iar sus de tot mi-aş pune pasărea – o pasăre imensă în echilibru pe vârful coloanei mele infinite.” (2)

Oricum, începând din perioada 1907-1909, lucrările lui Brâncuşi încep să capete trăsături arhitecturale incontestabile. Cristian Robert Velescu, într-un studiu pertinent, intitulat *Brâncuşi şi sinteza artelor* (3), consideră că lucrarea *Cariatida dublă* vorbeşte despre asta prin însuşi titlul ei, aşa cum o face şi *Sărutul,* acesta din urmă apărând în cadrul unei expoziţii bucureştene din 1910 sub un titlu care – şi astăzi – ne poate părea ciudat: *Fragment dintr-un capitel (d'un chapiteau).* Cât despre *Înţelepciunea pământului,* un desen din arhivele Brâncuşi ne-o prezintă tot ca pe o cariatidă. Drept pentru care, reproducând informaţia dată de Friedrich Teja Bach (4), este de reţinut afirmaţia netă a sculptorului român: „Sculptura este arhitectură”. Scopul intervenţiei noastre nu este acela de a investiga motivele pentru care proiectele amintite nu s-au materializat, ci de a sublinia ceea ce putem numi „utilitatea artei”. Faptul că Brâncuşi considera obiectul arhitectural ca o sculptură locuită constituie obiectivul principal al prezentelor observaţii.

Începutul secolului trecut a reprezentat un moment în care, în artă, s-a produs o mutaţie radicală, datorită activităţii lui Constantin Brâncuşi, dar şi a lui Marcel Duchamp, se cuvine adăugat, cei doi artişti fiind, după cum bine se ştie, buni prieteni. Putem chiar afirma, fără riscul de a greşi, că Brâncuşi nu ar fi devenit atât de cunoscut, fără susţinerea prietenului său francez. Duchamp a fost cel care i-a curat prima expoziţie în Statele Unite ale Americii. Tot el e cel care a contactat avocaţii în faimosul proces prin care obiectelor aduse pentru expoziţie şi prezentate la vamă li se contestase calitatea de opere de artă. După care, cum se ştie, a urmat un proces faimos, câştigat de Brâncuşi, prin care, aproape fără să vrea, acesta a dobândit o faimă internaţională. Rămâne interesant de remarcat faptul că, într-un recent sondaj, la care au participat peste 500 de specialişti, artişti, curatori şi galerişti, s-a ajuns la concluzia că faimosul pişoar răsturnat, intitulat *Fântâna,* al lui Marcel Duchamp, cu care artistul francez a scandalizat Parisul în 1917, reprezintă cea mai influentă operă de artă modernă. Mulţi şi l-ar fi dorit învingător pe Picasso, artist care a fost clasat doar pe locurile 2 şi 4, cu operele *Les demoiselles d'Avignon* şi, respectiv, *Guernica.* Brâncuşi ajunge pe un onorabil loc 7, cu faimoasa sa *Coloană a infinitului.* În acest inutil şi oarecum neproductiv efort de a se identifica un număr 1 absolut în arta modernă, (5) să nu uităm ce spunea chiar Brâncuşi, atunci când, la bătrâneţe, refuza premiul Bienalei de la Veneţia: „Arta nu este un concurs!”

Încercarea de a face o ierarhizare taxonomică a lumii artelor se dovedeşte oarecum bizară, la fel cum stranii pot fi considerate unele afirmaţii pe care diferite personalităţi din lumea artistică le-au lansat cu diferite ocazii. Putem să dăm, în acest sens, un exemplu cum este cel al lui Oscar Wilde care, în prefaţa romanului său *Portretul lui Dorian Gray,* afirma: „all art is quite useless”. (6) Declaraţia aceasta, venită din partea unui mare scriitor, ne poate surprinde, deşi cred că suntem îndreptăţiţi să considerăm că o lume fără artă este o lume de neconceput, cel puţin pentru o parte dintre noi, aceia care credem că, prin artă, aşa cum spunea şi E.H. Gombrich, putem avea acces la însăşi istoria lumii, o lume văzută în imagini. Oare ce este istoria artelor dacă nu chiar istoria omenirii? Extrapolând, am putea ajunge la concluzia că: *All history is quite useless?* (7) Ar exista oare un raţionament mai greşit?

Neputând înţelege sensul afirmaţiei lui Oscar Wilde, un cititor a cerut lămuriri. Cum se poate ca arta să fie inutilă? Vom cita răspunsul integral: „Art is useless because its aim is simply to create a mood. It is not meant to instruct, or to influence action in any way. It is superbly sterile, and the note of its pleasure is sterility. (…) A work of art is useless as a flower is useless. A flower blossoms for its own joy. We gain a moment of joy by looking at it. That is all that is to be said about our relations to flowers. Of course man may sell the flower, and so make it useful to him, but this has nothing to do with the flower. It is not part of its essence. It is accidental. It is a misuse. All this is I fear very obscure. But the subject is a long *one.* (Truly yours, Oscar Wilde)” (8)

→



Ars longa...

Ţinând cont de faptul că scrisoarea a fost scrisă în anul 1890, putem presupune că autorul nu era la curent cu realitatea că polenizarea este un fenomen fără de care viaţa pe Terra nu ar putea fi posibilă. Într-adevăr, o singură floare poate părea inutilă… Însă suma florilor reprezintă o garanţie a vieţii pe Pământ. Fără flori nu am pierde doar plăcerea contemplării înfloririi primăvăratice a lumii din jur, ci chiar beneficiile naturii care ne hrăneşte pe toţi. Acelaşi lucru s-ar întâmpla dacă nu ar exista albinele, care fac polenizarea. Prin urmare, o floare poate părea inutilă, însă suma acestora este fundamentală pentru viaţă. O singură albină poate fi inutilă, însă totalitatea albinelor este indispensabilă fiinţării. Tot aşa, dacă o operă de artă poate părea unora inutilă, asta nu ne poate împiedica să sperăm că mulţimea lor este esenţială pentru triumful umanităţii. Asta pentru că, prin bucuria creaţiei, aşa cum a trăit-o Constantin Brâncuşi, se activează chiar sensul fundamental al verbului *a fi.* Iar celebrului Oscar Wilde nu trebuie să-i dăm crezare.

Ar fi oare exagerat să spunem că sculpturile lui Constantin Brâncuşi pot fi percepute ca un miracol al înfloririi spiritului uman, într-o lume în care singularitatea nu are valoare? Dacă am intra în contact cu o singură sculptură a Maestrului, cu siguranţă nu am fi atât de fascinaţi de personalitatea sa. Însă suma operelor sale şi dialogul ontologic al lucrărilor sale cu realitatea constituie elemente care definesc esenţa spiritualităţii umane. Ar mai trebui adăugat şi faptul că arta, la momentul în care Oscar Wilde scria, nu intrase încă în faza modernismului acut, aşa cum acesta urma să se manifeste în secolul XX, în momentul când Constantin Brâncuşi va propune o soluţie artistică radicală, care exalta esenţa în detrimentul aparenţei sau a mimesis-ului. Contemporanii au redeschis chestiunea utilităţii artei, pusă deja în discuţie de Oscar Wilde. Arta modernă, desemnată uneori prin sintagma *artă conceptuală,* a impus şi reconsiderarea funcţionalităţii artei. În acest context, se impune examinarea locului arhitecturii între celelalte arte. Istoria artelor a tratat până de curând arhitectura ca pe o ramură distinctă a expresivităţii artistice. Este suficient să amintim scrierile lui Giorgio Vasari pentru a fi de acord cu această constatare sau filosofia *Bauhaus*-ului german, acel concept sănătos, care dorea să îmbine arta cu industria.

Contemporaneitatea, însă, se pare că trăieşte cu obsesia redefinirii şi a reorânduirii. În anul 2014, cu ocazia Bienalei de arhitectură de la Veneţia, directorul biroului de proiectare al binecunoscutei arhitecte Zaha Hadid, Patrik Scumacher, afirma: „STOP confusing architecture and art. … Architects are in charge of the FORM of the built environment, not its content... Architecture is NOT ART although FORM is our specific contribution to the evolution of world society. We need to understand how new forms can make a difference for the progress of world civilization.” (9) Ceea ce poate lua prin surprindere este chiar titlul articolului: *Why Architecture Isn't Art (And Shouldn't Be).* (10) La o lectură mai atentă, putem însă să constatăm că afirmaţia sa apare în urma unor dispute între arhitecţii bienalei şi că argumentele invocate aparţin mai curând unei dispute purtate în termenii unei *politici corecte.* Concluzia era că opera arhitecturală nu ar trebui să fie socotită expresia egoului arhitectului, care doreşte a se exprima pe sine, asemenea oricărui artist, pentru că trebuie să răspundă exigenţelor funcţionale ale societăţii. Ne permitem totuşi o întrebare, pe care o considerăm esenţială: Dacă în trecut aspectul funcţional şi acela artistic puteau coexista în aceeaşi structură, oare de ce, în contemporaneitate, acest lucru trebuie evitat? Este oare o formă de evoluţie această condiţionare a înţelegerii arhitecturii, care trebuie neapărat să fie doar funcţională şi, prin urmare, să nu reprezinte un domeniu al artei? *(And Shouldn't Be)* (11) Dacă arhitecţii doresc să se elibereze de artă, cu greu ar mai putea cineva să-i oprească… Ar urma, conform aceleiaşi opinii, ca arta să părăsească edificiile urbane şi să se mulţumească să satisfacă exigenţele unei corectitudini politice compensatorii?

O concluzie similară rezultă şi din afirmaţia făcută de cunoscutul sculptor american Richard Serra, care, într-un interviu luat de Charlie Rose, din anul 2001 (12), afirmă: „Architecture in not art! Art is purposely useless…” (13) Richard Serra insistă asupra faptului că arhitectura nu este o artă, deoarece clădirile au o funcţionalitate precisă, servesc la ceva. În opinia sa, funcţionalitatea nu permite clasificarea arhitecturii, ca disciplină, într-un sistem al artelor. Părerea lui Richard Serra interesează mult lucrarea de faţă, cunoscut fiind respectul sculptorului american pentru bătrânul Maestru Constantin Brâncuşi. Imaginând o conversaţie cu Richard Serra, întrebarea pe care ne-am permite să i-o punem faimosului sculptor american ar fi: Dacă proiectul lui Constantin Brâncuşi de a construi o clădire cu forma *Coloanei infinitului*, în care, după cum îşi dorea Maestrul, ar fi locuit oameni şi, în consecinţă, ar fi avut o funcţionalitate, dacă acest proiect, repet, ar fi devenit realitate, ar fi încetat oare *Coloana infinitului* să mai fie o operă de artă? De ce este atât de important ca aspectul artistic să nu coexiste cu cel funcţional? Este oare oportun să credem că arta este inutilă? Trebuie să considerăm drept sănătoasă şi utilă această perspectivă care ne apropie atât de mult de nihilism? Mai are oare un sens contemporan acea frumuseţe şi acea bucurie a creaţiei şi a contemplării artei despre care vorbea Constantin Brâncuşi? Nu există, oare, o arhitectură a spiritului uman? Altfel spus, nu putem vorbi, cu îndreptăţire, şi despre o dimensiune spirituală a arhitecturii? Răspunsul nostru este pozitiv, pentru că un arhitect, prin viziunea sa, plăsmuieşte proiecte unice şi ne redăruieşte frumosul pe care îl descoperim inserat în zidurile imaginate de el. Arta contemporană a preferat, într-un fel, să urmeze modelul lui Marcel Duchamp, care implică mai mult interogaţia, mai puţin spiritualitatea. Arta lui Brâncuşi este complexă, sugestivă şi esenţializată, în totală antiteză cu arta lui Marcel Duchamp, care preferă provocarea, curiozitatea sau şocul. Brâncuşi a schimbat radical înţelegerea artei, fără a renunţa la filonul său filosofic, de unde şi aspectul de sanctuar zen al atelierului său. Frumosul, dar uneori şi urâtul (vezi Charles Baudelaire, *Les fleurs du mal,* 1857, sau Umberto Eco, *Storia della bruttezza,* 2007), bucuria şi spiritualitatea sunt trăsături specifice artei, atribute de care nu trebuie să o despărţim niciodată. Aceasta este marea lecţie a marelui Maestru român. Şi oricât de mult contemporaneitatea va încerca să redefinească arta, noi ştim de la Brâncuşi că artisticul, ca fenomen, nu poate avea o definiţie, pentru că definiţiile ucid misterul. Iar unii dintre noi ştim şi că arta este utilă numai deoarece, prin ea, verbul „a fi” capătă un sens transcendent.


M.K. Raghu - India

Arhitectura, ca fenomen, a fost într-adevăr compromisă de funcţionalizare şi de mercantilism. Şi este de ajuns să ne îndepărtăm de centrele oraşelor pentru a constata că, în majoritatea cazurilor, clădirile nu mai respectă nici măcar cunoscutul principiu de tip *Bauhaus*, ce viza îmbinarea artei cu industria. Părerea noastră este că arhitectura a fost, rămâne şi trebuie să fie considerată o artă. Şi nu afirmăm acest lucru doar din convingeri proprii, ci mai ales datorită asimilării lecţiilor de arhitectură date de dragul nostru Brâncuşi. Pentru noi, cei care am trecut prin *Poarta sărutului,* am stat la *Masa tăcerii* şi ne-am dus să vedem şi să atingem *Coloana infinitului,* cea care sprijină cerul deasupra pământului, asta înseamnă a trăi într-o lume în care sacrul devine profan, iar profanul este sacralizat, opera lui Brâncuşi fiind fântână la care omul contemporan poate medita la şansa sa şi la necesitatea sacralităţii. Cum spunea Mircea Eliade, omul nu poate trăi în haos, iar acest fapt îl pune în situaţia de a medita la sensul fiinţării. Atelierul lui Constantin Brâncuşi reprezintă un asemenea loc de meditaţie, ca spaţiu în care se simte efortul de a pune ordine într-un univers care poate fi ordonat doar prin apelul la conceptul, numit de către Eliade *Imago Mundi. Peştele, Foca, Păsările, Muza adormită, Cana lui Socrate, Sărutul* sunt materializări ale unei anume *Imago Mundi,* care se orânduiesc magnetic în jurul *Coloanei infinitului,* operă care, la rândul său, reprezintă o adevărată *Axis Mundi,* ca legătură între pământ şi cer, între om şi misterul divin.

Pentru Brâncuşi meditaţia şi, prin extensie, transpunerea acesteia în opere de artă, reprezintă o manifestare a bucuriei de a trăi, sentiment înţeles ca şansă de a cerceta misterul existenţei şi, implicit, de a da formă acelui mister, acelui principiu, printr-o hierofanie care transfigurează viaţa şi şansa de a fi, de a exista. Adică, bucuria necesară, utilă şi miraculoasă a creaţiei, ascunsă în *Oul primordial,* din care a luat naştere lumea, sau, în concepţia hermeticilor, viaţa în formă pură. Prin creaţie, viaţa capătă forma şi sensul fără de care încercarea omului de a face ordine în haos nu poate fi cu putinţă. Cuvintele lui Brâncuşi rămân dovada indubitabilă a rostului artei: „Eu am vrut să înalţ totul dincolo de pământ. Eu am făcut piatra să cânte pentru Omenire. Sculpturile mele sunt chiar şi pentru cei orbi. Ceea ce vă dăruiesc eu este bucurie curată.” (14)

Note

1. https://it.wikipedia.org/wiki/Prigioni
2. https://historia.ro/sectiune/ actualitate/planul-maret-cu-care-brancusi-ar-fi-cucerit-583444.html
3. Cristian Robert Velescu, *Studii şi Cercet. Ist. Art., Artă plastică*, serie nouă, tom 2 (46), p. 53–73, Bucureşti, 2012, p. 56. http://www.istoria-artei.ro/ resources/ files/scia.ap2012%20-%20art.02.pdf
4. Friedrich Teja Bach, *Constantin Brancusi, la réalité de la sculpture*, în *Constantin Brancusi (catalog),* Paris, Centre Georges Pompidou, 1995, p. 36.
5. https://www.theguardian.com/ uk/2004/dec/02/ arts.artsnews
6. „Toată arta este complet inutilă”: Oscar Wilde în prefaţa la *The Picture of Dorian Gray* (1891). https://www.readingmuseum. org.uk/blog/all-art-quite-useless-banksy-oscar-wilde-and-legacy-reading-gaol
7. *Toată istoria este complet inutilă.*
8. „Arta este inutilă deoarece scopul acesteia este doar acela de a crea o stare. [Arta] Nu foloseşte pentru a instrui sau pentru a influenţa decizii în vreun fel. Este superb sterilă, iar cheia plăcerii stă în sterilitate. [...] O operă de artă este inutilă aşa cum o floare este inutilă. Floarea înfloreşte din pura sa plăcere. Ne umplem de un moment de bucurie privind-o. Aceasta este tot ce putem spune despre relaţia noastră cu florile. Desigur omul poate să vândă floarea, transformând-o în ceva util pentru sine, însă acest lucru nu are nicio legătură cu floarea. Nu este parte din esenţa sa. Este doar o coincidenţă. Este o eroare. Mă tem că aceste lucruri sunt neclare. Iar subiectul este unul lung. Al dumneavoastră, Oscar Wilde” (By Carol Vogel, Dec. 4, 2008, *The New York Times,The Letters of Oscar Wilde*, https://flashbak. com/ oscar-wilde-explains-his-comment-that-all-art-is-quite-useless-12176/, accesat 03/12/2022
9. „Opriţi-vă în a confunda arhitectura cu arta. Arhitecţii sunt responsabili cu FORMA mediului înconjurător şi nu cu conţinutul acestuia. Arhitectura NU este ARTĂ chiar dacă FORMA este contribuţia noastră specifică la evoluţia societăţii mapamondului. Trebuie să înţelegem că formele noi pot face o diferenţă în progresul civilizaţiei lumii.” https://www. archdaily.com/783412/why-architecture-isnt-art-and-shouldnt-be, accesat 07/12/2022
10. „De ce arhitectura nu este artă (şi nici nu trebuie să fie)?”
11. (şi nici nu trebuie să fie).
12. https://www.youtube.com/ watch?v=KEvklGKd6uE&t= 4s Richard Serra – *Talk with Charlie Rose* (2001) (min 43.23).
13. „...Arhitectura nu este artă! Arta este intenţionat inutilă...”
14. http://dozadebine.ro/constantin-brancusi-sculpturile-mele-sunt-chiar-si-pentru-cei-orbi/



Anul Urmuz 2023

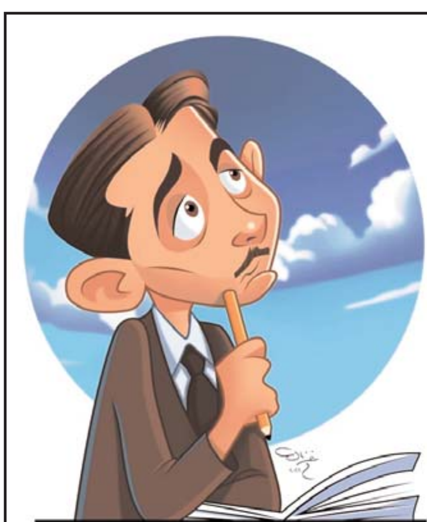
Gheorghe PĂUN

Cititorul cunoaşte, desigur, mare parte dintre acţiunile care deja s-au finalizat în pregătirea Anului Urmuz 2023, dar tot mai amintesc câteva dintre ele, unele cu vizibilitate locală, dar prezentate deja în revistă – începând cu amenajarea mormântului lui Urmuz de la Cimitirul Bellu, scoaterea lui din starea de maidan abandonat. Fotografiile mormântului şi a splendidei coloane cu îngeraş au apărut în numărul din martie trecut al revistei. Fotografia coloanei se găseşte şi în interiorul cafenelei „La Urmuz”, supranume de acum al terasei „No Comment” din Curtea de Argeş – am menţionat astfel a doua realizare, dar de departe cea mai importantă din anul 2022 este Monumentul Urmuz, operă a sculptorului Radu Adrian, cel care a dăruit oraşului şi bustul lui Eminescu, instalat în 2018 în parcul din faţa Centrului de Cultură şi Arte, ca şi basorelieful cu chipul de bronz al lui Urmuz fixat pe peretele clădirii ridicate la mijlocul anilor 1980 pe locul unde a fost casa în care s-a născut Urmuz (detalii despre casă, la pag. 16, 17 ale revistei din martie 2021).

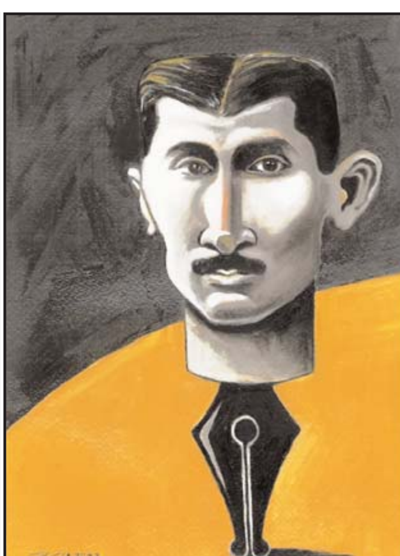
O altă realizare au fost cărţile „urmuziene” publicate sub egida revistei, începând cu cele două volume masive (540 + 440 de pagini) ale minuţioasei exegeze *Urmuz sau Despre paradox,* a scriitorului piteştean Lucian Costache (Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020, nr. 23 şi 24 în Biblioteca revistei *Curtea de la Argeş*). Au urmat: Valeriu Butulescu, *Teatru. Urmuz (Dincolo de Zid), Bolyai (Ştiinţa Spaţiului), Decebal (Asediul),* Zodia Fecioarei, 2021; Urmuz, *Schiţe şi nuvele aproape… futuriste şi alte scrieri/ Schizzi e racconti quasi… futuristi e altri scritti,* Traducere în italiană de Giovanni Rotiroti, Zodia Fecioarei, 2022; Romulus Sălăgean, *Ultimele fabule închipuite ale lui Urmuz în imaginarul autorului,* Editura Eikon, Bucureşti, 2022; Anagaia (pseudonim al scriitoarei Ana Olos, de la Baia Mare), *În căutarea lui Urmuz,* Editura Eikon, 2022.

Vedeta seriei este însă volumul Urmuz, *Pâlnia şi Stamate x 24,* Editura Rotarimond, Râmnicu Vâlcea, 2022 (nr. 35 în Biblioteca revistei). Pe lângă versiunea originală, în limba română, a „romanului în patru părţi”, prima proză a lui Urmuz publicată, în 1922, sunt incluse 23 de traduceri. O carte de colecţie, tipărită în 100 de exemplare numerotate. Reiau cuprinsul volumului, pentru a vedea limbile acoperite, precum şi traducerea titlului în respectivele limbi; adaug şi traducătorii, iar traducerile recente sunt indicate prin menţiunea „inedit”: *Pâlnia şi Stamate* (română), *L'imbuto e Stamate* (italiană, Giovanni Rotiroti), *The Funnel and Stamate* (engleză, Stavros Deligiorgis), *Levak i Stamate* (sârbă, Petru Cârdu), *El embudo y Stamate* (spaniolă, Susana Vásquez Alvear şi Victor Ivanovici), *L'entonnoir et Stamate* (franceză, Carmen Blaga), *Lejek i Stamate* (polonă, Kazimierz Jurczak), *Lijevak i Stamate* (croată, Adrian Dumitru Oproiu şi Ana Oproiu), *De trechter en Stamate* (olandeză, Jan Willem Bos), 漏斗和斯塔玛特 *Lòudŏu hé Sītămatè* (chineză, Cai Quing şi Ctin. Lupeanu, inedit), *Huni ve Stamate* (turcă, Elena Georgescu Nedelcu, inedit), 漏斗とスタメート (japoneză, Li Chunyang, inedit), *Фуния и Стамате* (bulgară, Ognian Stamboliev), *ChiếcPhễuvà Stamate LòudŏuhéSītămatè* (vietnameză, ThuyNguyen, inedit), 깔때기와 스타마테 (coreeană, Fang Ruiqing, inedit), *Воронка и Стамате* (rusă, Xenia Dumitru), *Nálevka a Stamate* (cehă, Petr Turek), *Der Trichter und Stamate* (germană, Oskar Pastior), *Stamate úr és a tölcsér* (maghiară, József Méliusz), *A alfeça e Stamate* (portugheză, Tanty Ungureanu), *Tratten och Stamate* (suedeză, Dan Shafran şi Tom Sandqvist), *L'embut i Stamate* (catalană, Lilica Voicu-Brey, inedit), *L'embut e Stamate* (occitană, Gerard Joan Barceló, inedit), *Suppilo ja Stamate* (finlandeză, Matti O. Sidoroff, inedit).

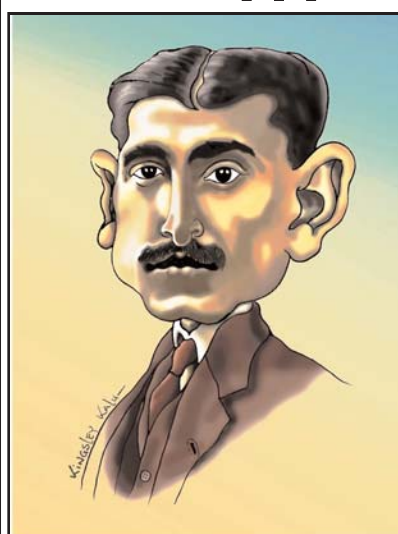
S-a turnat deja şi medalia de bronz „Urmuz 2023”.



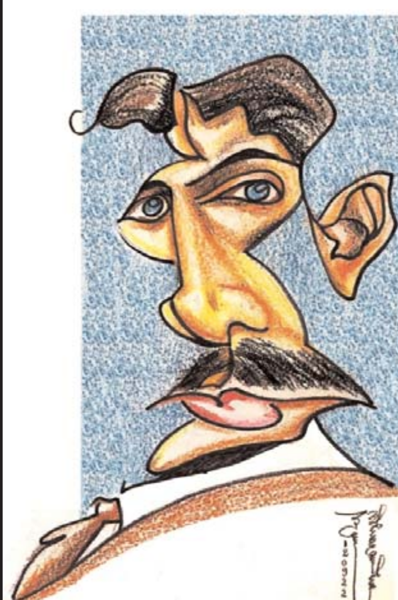
Ghazal Muhammad - Irak



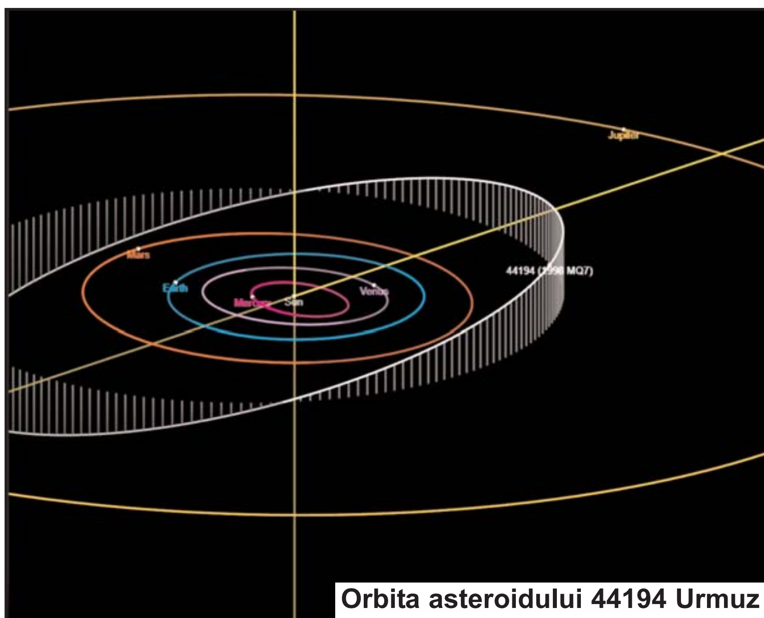
Farzaneh Nouri - Iran



Kingsley Kalu - Nigeria



Nham Van Han - Vietnam



Orbita asteroidului 44194 Urmuz

Multe alte lucruri sunt în plan – scriu acest text pe la începutul lunii februarie – principalul eveniment fiind *Simpozionul Urmuz 140-100,* ce va avea loc la Curtea de Argeş, între 17 şi 19 martie 2023, cu participanţi din România, Basarabia, Croaţia, Italia, Franţa, Israel/ SUA, poate şi din alte ţări, dar cu toţii vorbind româneşte – ceea ce, desigur, are de a face cu pasiunea comună pentru Urmuz.

Cu prilejul simpozionului, trei alte evenimente majore vor avea loc: reprezentarea piesei *Urmuz* de Valeriu Butulescu, în interpretarea Teatrului „Al. Davila” din Piteşti, expoziţia cu portrete ale lui Urmuz, iniţiată şi organizată atât de eficient de dl Nicolae Ioniţă, din Ploieşti – cititorul ştie despre ce este vorba din numărul anterior al revistei, şi prezentarea mai multor produse filatelice realizate de Romfilatelia. Pentru că nu toate cele aproape 200 de portrete au loc pe simeze, un cuprinzător album, de redactarea căruia se ocupă tot dl Nicolae Ioniţă, în colaborare cu Muzeul Literaturii Române din Bucureşti, va însoţi expoziţia.

Simpozionul şi acţiunile asociate sunt parte a planului cultural pentru 2023 al Consiliului Judeţean Argeş, care le finanţează şi supervizează, direct sau prin intermediul Primăriei Curtea de Argeş.

Pe 30 martie (ziua de naştere a lui Urmuz după calendarul gregorian...), expoziţia de portrete se va muta la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti – vor mai fi şi alte evenimente în capitală, dar le voi prezenta la vremea potrivită.

Număr ilustrat cu portrete ale lui Urmuz din expoziţia/albumul în pregătire. Pentru fiecare este indicat autorul şi ţara de origine.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Cătălin ZAMFIR – Bucureşti
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Henrieta Anişoara ŞERBAN – prof. unuiv., Bucureşti
- Victor VERNESCU – publicist, Bucureşti
- Alexandru MĂRCHIDAN – scriitor, Bucureşti
- Filofteia PALLY – etnolog, Piteşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Mina-Maria RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Pr. Theodor DAMIAN – scriitor, SUA
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- George Dan ISTRATE – sculptor, Cluj-Napoca